

Tartu Ülikool
Humaniora valdkond
Kultuuriteaduste ja kunstide instituut

Marge Pärnits

**MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID
KUI LASTE KULTUURIPÄRANDI VÄÄRTUSTAJAD**

Magistritöö

Juhendaja: professor Kristin Kuutma

Tartu 2017

Olen magistritöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Marge Pärnits

.....

16.05.2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. MÕISTED JA AJALUGU: MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID	9
1.1. Mõisted: mänguasja-, laste- ja lapseõlvemuuseumid	10
1.2. Mänguasja- ja lastemuuseumide ajaloost	14
2. ALLIKAD: ANDMETE KOGUMINE MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMIDE KOHTA	18
3. ÜLEVAADE: MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID	23
3.1 Mänguasja- ja lastemuuseumide tegevused ja kogud	23
3.1.1 Lastemuuseumi näide	28
3.1.2 Mänguasjamuuseumi näide	29
3.2 Ülevaade uuritud mänguasja- ja lastemuuseumidest	31
3.2.1 Muuseumide tekkepõhjused ning väljapanekud	31
3.2.2 Uued mänguasja- ja lastemuuseumid	33
4. KONTEKST:	
EESTI, LÄTI JA LEEDU MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID	39
4.1. Eesti mänguasja- ja lastemuuseumid	39
4.1.1 Tartu mänguasjamuuseum	42
4.2 Läti mänguasjakollektsioonid	44
4.3 Vilniuse mänguasjamuuseum	45
5. VÕRDLUS: TARTU JA VILNIUSE MÄNGUASJAMUUSEUM	47
5.1 Asutuste kirjeldus	47
5.2 Püsiväljapanek ja ajutised näitused	49
5.3 Muuseumipedagoogika	52
5.4 Rahastamine ja omandivorm	55
5.5 Kogud ja säilitamine	56
5.6 Laste sünnipäevade ja teiste pidude korraldamine. Kohvikuruumid	57
5.7 Probleemid muuseumides	58
6. ARUTELU	59
6.1 Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumid võrrelduna uuritud muuseumidega	59
6.2 Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide arenguvõimalused	61
6.3 Mänguasja- ja lastemuuseumide arengusuunad	62

KOKKUVÕTE	65
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD.....	67
LISAD	83
LISA 1 Uuritud mänguasja- ja lastemuuseumid	83
LISA 2 Informantide nimekiri	102
LISA 3 Intervjuuküsimused Vilniuse mänguasjamuuseumi asutajatele ning Tartu mänguasjamuuseumi töötajatele	104
LISA 4 Tartu mänguasjamuuseumivälis- ja sisevaated	106
LISA 5 Vilniuse mänguasjamuuseumi välis- ja sisevaated	109
LISA 6 Joonis 1, “Lastekultuuriga tegelevate muuseumide jaotus”.	112
Ingliskeelne versioon <i>Summary</i> täienduseks	
SUMMARY	113

„Kõik suured inimesed on alguses lapsed olnud.

(Aga kui vähesed neist seda mäletavad.)“¹

— Antoine de Saint-Exupéry, „Väike prints“

SISSEJUHATUS

Seoses tehnoloogia pideva arenguga on muuseumid viimase kümnekonna aasta jooksul väga palju muutunud ning Vanale Euroopale omased klassikalised ainult vaatamiseks mõeldud väljapanekud on üha enam asendumas muuseumidega, mille ekspositsiooni on lisatud arvutiekraane ja puutetundlikke pindu, spetsiaalseid mängimisalasid, „käed külge“ eksponaate, pedagoogilise töö ruume ja külastaja tähelepanu võitmiseks loodud mängulisi tegutsemiskeskondi. Selliseid muutuseid võib näha nii muuseumides üldisemalt kui ka neis muuseumides, mis tegelevad lastekultuuri puudutavate teemadega. Ka mänguasja- ning lastemuuseumidest on saamas nn segatud keskkonnad, mis koguvad, representeerivad ja säilitavad, samas mõjutades üksteist ning andes inspiratsiooni teistele muuseumidele. Museoloogia professor Peter Davis on kirjutanud, et muuseumid on olulised, kuna meenutavad meile, kes me oleme ja milline on meie koht maailmas (Davis 2007: 53). Lastekultuuriga tegelevad muuseumid on olulised, kuna meenutavad meile, kust me tuleme ja mida me endaga kaasas kanname. Kõik suured inimesed on kunagi olnud lapsed.

Kate Darian-Smith ja Carla Pascoe on öelnud, et üldiselt tegeletakse liiga vähe laste kultuuripärandi uurimise ja lapsepõlve presenteerimisega (Darian-Smith ja Pascoe 2013: 2). Sharon Roberts on kirjutanud, et kirjalikke allikaid laste ja lapsepõlve eksponeerimise kohta muuseumides esineb vähe (Roberts 2006: 155). Nõustun nendega ja leian, et ka Eestis ei ole seni mänguasja- ja lastemuuseumide arengut ja tekkepõhjuseid uurimistöodes põhjalikumalt kajastatud. Mänguasja- ja lastemuuseumide on mainitud erinevates muuseumipedagoogikat käsitlevates töedes: suuremas mahus näiteks Sireli Uusmaa magistritöös „Muuseum kui formaalharidust toetav õppekeskkond“ (Tallinna Ülikool, 2012), vähem Kaja Visnapuu magistritöös „Muuseumikeskkonna mõju täiskasvanu kogemustele ja õppimisele“ (Tallinna

¹ Antoine De Saint-Exupéry, „Väike prints“, tõlge Ott Ojamaa, 2003.

Ülikool, 2011). Tartu mänguasjamuuseumiga on otsesem kokkupuude olnud Tartu Kutsehariduskeskuse õpilasel Kelly Ilvesel, kes kirjutas 2016. aastal enda poolt läbi viidud küsitluse põhjal muuseumi turundamist puudutava lõputöö „Tartu mänguasjamuuseumi tunnusnoorte seas“, ning Karoliine Korolil, kes oma Eesti Kunstiakadeemia magistritöö „Plastikartefaktide konserveerimine“ (2014) jaoks kogus materjali Tartu mänguasjamuuseumis praktiliselt olles. Tartu mänguasjamuuseumi juurde kuuluvast teatrimajast, Teatri Kodust, on oma magistritöös „Kaasamine Eesti muuseumides: barjäärid ja võimalused“ (Tartu Ülikool, 2015) kirjutanud Kätlyn Metsmaa.

Minu eesmärk on magistritöö kaudu pöörata tähelepanu lapsepõlve- ja mänguasjakultuuriga tegelevatele muuseumidele, uurides nende tekkepõhjuseid, asutamiseaega, praeguseid tegutsemise eesmärke ning seda, kuidas uuritud muuseumid end määratlevad – kas pigem mänguasja- või lastemuuseumidena. Kultuurikorralduslikust aspektist huvitab mind ka see, kas ja kuidas muuseumid üksteist mõjutavad, kuidas mõjutavad uute muuseumide teket juba olemasolevad muuseumid ja milline on lastekultuuri kogumise ja eksponeerimisega tegelevate muuseumide tekke mõju riigi üldisele kultuuripildile. Eraldi pööran oma töös tähelepanu Balti riikide kahele suuremale mänguasjamuuseumile, Tartus ja Vilniuses asuvatele mänguasjamuuseumidele, toon välja nende sarnasused ja erinevused ning võrdlen nende tekkepõhjuseid ning tegutsemise eesmärke teineteisega ning teiste mänguasja- ja lastemuuseumidega. Minu valik tuleneb asjaolust, et mõlemad muuseumid on oma riigi esimesed mänguasjamuuseumid ning ka sellest, et Vilniuse mänguasjamuuseumi rajamisel on muuhulgas saadud inspiratsiooni Tartu mänguasjamuuseumist.

Soovisin teemaga tegeleda seetõttu, et olen ise Tartu mänguasjamuuseumiga olnud seotud juba alates 1999. aastast, näinud muuseumi kasvamist ja arengut, osalenud erinevates koostööprojektides nii teiste muuseumide kui ka erinevate kultuuriorganisatsioonidega ning usun, et antud magistritöö on üks võimalus oma mänguasjamuuseumide ja lapsepõlvekultuuri puutuva teemaga seotud teadmisi praktikuna jagada. Olen varem töötanud Tartu mänguasjamuuseumis arvutigraafiku, filminukkude galerii klienditeenindaja ning filmi- ja teatrinukkude maja juhataja ametikohtadel, alates 2007. aastast olen olnud Tartu mänguasjamuuseumi arendusjuht.

Oma magistritöös pööran tähelepanu asjaolule, et mänguasja- ning lastemuuseumid muutuvad ja kasvavad ning sellega seoses võib muutuda nii nende tegutsemise eesmärk kui ka otsene seos nimega – väikesest mänguasjanäitusest võib välja kasvada suur muuseum või koguni muuseumide kompleks. Väikesest õpitubade seeriast või pedagoogilisest programmist

võib välja kasvada lastemuuseum. Ka üldine trend näitab, et lastemuuseumid alustavad väikseltselt ning siis kasvavad (Mayfield 2005: 183). Olles muuseumidega tööalaselt kokku puutunud, võin viimaste aastate muutusi jälgides öelda, et paljud muuseumide nime kandvad kohad on sellises kasvufaasis ja isegi soovivad olla palju enam, kui väljend „muuseum“ endas tavapärasel mõistes sisaldab.

Margie I. Mayfield on pikaajalise lastemuuseumide jälgimise tulemusena jõudnud arusaamale, et lastemuuseumide üks väljakutseid on silma paista: olla atraktiivne, hoida ja suurendada huvi ja tähelepanu. Selline tähelepanu hoidmine võib aga osutuda keeruliseks, kui laste vanemad ja vanavanemad ei ole ise lapsena üheski lastekultuurimuuseumis käinud. (Mayfield 2005: 188) Teemat edasi arendades võib öelda, et tulevikus on lastekultuuriga seotud muuseumide ja muuseumitöötajate suurimateks ülesanneteks võimalikult palju oma tegevusega silma paista ning leida tasakaal lastekultuuri ja täiskasvanute vaatenurgast taasesitatud lapsepõlvemälestuste eksponeerimises. Leian, et üks võimalus seda tasakaalu saavutada on lastekultuuriteemast rääkimine ja lastekultuuri tähtsuse rõhutamine nii muuseumide hulgas kui ka teadusmaailmas.

Oma magistritöö esimeses peatükis põhjendan lähemalt mänguasja- ja lastemuuseumide teema kajastamise olulisust ning tutvustan uurimusi, milles on lastekultuuripärandi teemat käsitletud ning laste ja lapsepõlve teemaga tegelevaid muuseumid mainitud. Esimeses peatükis selgitan ka, mille poolest erinevad omavahel mänguasja- ja lastemuuseumid, milliseid mõisteid veel lastekultuuriga tegelevate muuseumide määratlemiseks kasutatakse ning kuidas erinevad uurijate ning muuseumitöötajate arvamused muuseumidest. Töö teises peatükis kirjeldan pikemalt magistritöö jaoks kogutud andmete ja allikate valikut ning nende kaudu info leidmist.

Töö kolmandas peatükis annan ülevaate mänguasja- ja lastemuuseumide ajaloo ning kõige esimestest lastekultuuriteemalistest muuseumidest ja toon nii laste- kui ka mänguasjamuuseumide kohta näited, kasutades hetkel tegutsevate aktiivsete muuseumide poolt saadud ülevaatlikku infot. Samuti pakun selles peatükis välja omapoolse jaotuse, kuidas mänguasja- ja lastemuuseumid vastavalt sihtgruppidele, tegevustele ja väljapanekutele liigitada. Peatükk sisaldab ülevaadet uuematest lastekultuurimuuseumidest Euroopas.

Töö neljas ja viies peatükk põhinevad intervjuudel Vilniuse mänguasjamuuseumi rajajate ja Tartu mänguasjamuuseumi töötajatega ning Tartu mänguasjamuuseumi kroonikate ja dokumentide analüüsil. Peatükkides on antud ülevaade kõigist Eesti, Läti ja Leedu mänguasja- ja lastemuuseumidest (Läti puhul teadaolevatest väiksematest kollektsioonidest),

võrreldud Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide ajalugu, väljapanekuid, muuseumipedagoogikat ja teisi tegutsemisvorme. Viiendas peatükis on välja toodud ka see, mis on Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide praeguse aja kõige suuremad lahendamist vajavad probleemid.

Viimane peatükk sisaldab Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide võrdlust teiste uuritud muuseumidega, peatükis arutlen ka muuseumide edasiste arenguvõimaluste üle.

Kõige suuremat inspiratsiooni pakkusid mulle lastekultuuri puudutava magistritöö kirjutamiseks lastemuuseumide uurija Margie I. Mayfield, kelle rohkem kui 20 aastat kestnud uurimistöö on olnud väga muljetavaldav; samuti Kate Darian-Smith ja Carla Pascoe, tänu kellele on kokku pandud esimene suurem laste- ja lapseõlvepärandit tutvustav kogumik „Children, Childhood and Cultural Heritage“ (2013). Nende usk teema kajastamise vajalikusse ja sellesse, et „lastekultuuri uurijate abiga saame me avastada, kuidas laste kultuuripärandit ära tunda, representeerida ja vastu võtta“ (Darian-Smith ja Pascoe 2013: 2) on olnud oluline mõjutaja selle magistritöö valmimise juures.

Täna väga Vilniuse mänguasjamuuseumi omanikke Povilas Blaževičiust ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėt, kes jagasid minuga oma muuseumi loomise ja arenemise lugu, oma kolleege Tartu mänguasjamuuseumist, Triin Vaarot ja Helena Graubergi, kes aitasid muuseumi kogudest sobivaid allikaid leida, samuti Ave Viirmad ja Lehar Kuuli, kes jagasid oma mõtteid mänguasjamuuseumidest. Täna südamest Ester Bardonet, kes mind Darian-Smithi ja Pascoe' juurde juhatas, ning oma juhendajat professor Kristin Kuutmad, kes mulle kõikide järgmiste mõtete jaoks ukсед avas.

1. MÕISTED JA AJALUGU: MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID

Kõige rohkem tähelepanu saavad muuseumimaastikul tavaliselt kunsti-, vabaõhu- ja ajaloomuuseumid ning rahvusmuuseumid. Tähelepanu põhjuseks võib pidada seda, et sageli on need muuseumid nii kollektsioonilt kui ka ekspositsiooniruumide ja hoidlate arvu poolest suured, paljude töötajatega, hästi (riiklikult) finantseeritud ning pööravad oma näitustega tähelepanu ühiskonnas olulistele teemadele nagu seda on poliitika, sõjad, mingi konkreetse riigi või linna ajaloosündmused, säilitamist vajav rahvakultuur jne. Mänguasja-, lapseõlve- ja lastekultuur muuseumides leiab nii igapäevaelus, meediakajastuses kui ka akadeemilistes kirjutistes vähem tähelepanu ja nii jääb mulje, otsekui oleks see kultuuri osa alaväärtustatud. Carla Pascoe, kes on 2000. aastate algusest saadik tegelenud Austraalia laste lapseõlve uurimise ning selle representeerimisega, on oma artiklis „*Museum representations of children's cultural heritage*“ kirjutanud, et muuseumide väljapanekutest jääb sageli mulje, nagu oleks laste pärand kuidagi vähem oluline või vähem tähtis kui täiskasvanute oma (Pascoe 2013: 209). Sageli on aga just muuseumid, kus tegeletakse lapseõlvekultuuriga, liigselt täiskasvanukesksed ja pealiskaudsed, neis on liialt täiskasvanulikule mõtlemisele omast ekspositsiooni ülesehitust, näiteks nukud, mis peaksid olema välja pandud kui mängimise ja lapseõlve sümbolid, seisavad näitusel elutult ja kangelt, neid on vaadeldud vaid disainiobjektina, „pealispinna tasandil: nukk võrdub lapsed“ (Brookshaw 2009: 381). Siinkohal tuleks kindlasti eristada mänguasjamuuseumi, mis eksponeerivad vaid mänguasju, lapseõlve muuseumi, mis eksponeerivad mänguasju ja muid lapseõlvega seonduvat, ning lastemuuseumi, mis on omalaadsed õppe-eesmärgiga mänguväljad.

Omamoodi võib pidada kõiki muuseumi, kus tegeletakse lastekultuuri kogumise, säilitamise ja representeerimisega, nostalgiamuuseumide ja õppeasutuste piirimail asuvaiks. Need muuseumid võivad oma temaatika tõttu olla peetud vähemtähtsaks, samas on neis

muuseumides samamoodi kogud, uurijad, teadurid ja näitused, just nagu kõigis teistes muuseumides. Suurbritannias, Šotimaal asuva Edinburghi lapsepõlvemuuseumi (*Edinburgh Museum of Childhood*) rajaja Patrick Murray on muuseumi kõige esimeses trükises kirjutanud, et tegemist ei ole mitte laste muuseumiga, vaid muuseumiga, mis räägib lastest (Pascoe 2013: 211) ning ilmselt võiks selle lihtsa lausega kokku võtta kõikide mänguasjumuuseumide tekkimise ja olemasolu põhjused, kui mitte Murray ise poleks toona ka otse öelnud, et tegelikult ta ei soovigi laste ja lapsepõlve temaatikaga tegelevas muuseumis lapsi kohata, vaid soovib pühenduda ainult täiskasvanute ihalusele teha üks nostalgiline matk lapsepõlve (Pascoe 2013: 2011). Ka Inglismaal, Londonis asuva Bethnal Greeni lapsepõlvemuuseumi (*V&A Museum of Childhood Bethnal Green*) puhul rõhutatakse oma muuseumi tutvustades, et tegemist ei ole mitte ainult lastele mõeldud muuseumiga, vaid just nimelt lapsepõlvemuuseumiga, kus kogutakse lapsepõlveajaga seotud objekte – mänguasju, rõivaid, kunstiobjekte, fotosid, mööblit, laste poolt valmistatud esemeid jne.²

Anthony Burton kirjeldab oma mänguasjade ajaloo teemalises artiklis situatsiooni, kus lastepsühholooge ei huvita väga mänguasjade teema, mänguasjaajaloolasi vastupidi ei huvita lastega seotud teemad, mänguasjade kogujad ja näituste kuraatorid on huvitatud pigem kaunitest esemetest, mis näeksid ekspositsioonis head välja (Burton 1997: 14). Objektid, mida lastekultuurimuuseumides eksponeeritakse, on sageli täiskasvanute poolt valmistatud, ostetud või kingitud (Darian-Smith ja Pascoe 2013: 8), samas valmistavad lapsed ise sageli mänguasju ja ka need esemed on lapsepõlve osa. Ainult klaasi taha asetatud klassikaline muuseumiekspositsioon võib kõita täiskasvanuid, kellel tekib eksponeerituga hingeline ja emotsionaalne side oma lapsepõlve kaudu, kuid ka lapsed on „kultuuripärandi tarbijad“ (Darian-Smith ja Pascoe 2013: 4), muuseum peaks suutma ka nende peale mõelda.

1.1. Mõisted: mänguasja-, laste- ja lapsepõlvemuuseumid

Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOMi) määratluse kohaselt „on muuseum ühiskonna ja selle arengu teenistuses olev üldsusele avatud alalise iseloomuga mittetulunduslik asutus, mis kogub, konserveerib, uurib, vahendab ja eksponeerib inimese ja

² E-kirjavahetus Rachael Chambersiga 30.01.2017.

tema elukeskkonnaga seotud materiaalist ja immateriaalist pärandit õppimise, hariduse ja elamuse saamise eesmärgil“.³

ICOMi muuseumi definitsioonile tuginedes on mänguasjamuuseum ühe või mitme erineva koguga (näiteks esemekogu, fotokogu, raamatukogu, kasutuskogu jne) institutsioon, mis tegeleb mänguasja-, laste- ning lapsepõlvkultuuriga seonduva materjali kogumise, konserveerimise, säilitamise, uurimise ja avalikkusele vahendamisega. Mänguasjamuuseumid on kas kollektsioonimuuseumid või tegelusvõimalustega kombineeritud lastekeskused. Vahel nimetatakse mänguasjamuuseumi ka lapsepõlvemuuseumiks ning 1994. aastal läbi viidud külastajauuringu kohaselt⁴ ongi külastaja jaoks lapsepõlvemuuseum mänguasjamuuseumi sünonüüm (Roberts 2006: 157). Türgi antropoloog Zekiye Çıldır Ankara mänguasjamuuseumist on ICOMi tänapäeva muuseumide definitsioonile tuginedes pakkunud välja, et tänapäevaste mänguasjamuuseumide eesmärk võiks olla mänguasjade kui lapsepõlve ja lastekultuuri kõige olulisemate indikaatorite uurimine, samuti esemete kogumine ja säilitamine. Çıldır arvab, et mänguasju tuleb hoida ja eksponeerida „ühiskonna teenimise eesmärgil, et pakkuda uurimise ja õppimise võimalust asjaomastele isikutele“ (Çıldır 2013: 183).

Lapsepõlvemuuseumid on institutsioonid, mis koguvad, uurivad, säilitavad ja eksponeerivad lapsepõlvemaatika ja laste eluoluga seotud objekte. Suur rõhk on täiskasvanute poolt laste jaoks valmistatud objektidel (eriti mänguasjadel), mitte laste poolt valmistatud esemetel. Lapsepõlvemuuseumide ekspositsioon võib sisaldada interaktiivseid elemente. Suurem osa lapsepõlvemuuseumide on välja kasvanud mänguasjamuuseumidest, mille mänguasjakogule on aegade jooksul lisandunud teisi lapsepõlvega seotud esemeid ja materjale. (Burton 1997, Brookshaw 2009, Harris 2013) Lapsepõlvemuuseum on nimetus, mida Eestis lastekultuuriga seotud muuseumide puhul ei ole kasutatud, küll aga on see kasutusel näiteks Suurbritannias (*Museum of Childhood*)⁵ ja üksikutes riikides Euroopas. Näiteks Bosnia ja Hertsegoviinas, Sarajevos asuva sõjaaja lapsepõlve muuseumi nimi on *Muzej Ratnog Djetinjstva*, Venemaal, Moskvast ja Valgevenes, Minskis asuvad muuseumid on samuti nime poolest lapsepõlvemuuseumid (*Музей детства*).

Lastemuuseum on muuseum, mis tegeleb lastele maailma tutvustamisega läbi erinevate käeliste tegeluste, inglise keeles kasutatakse selliste muuseumide kirjeldamiseks

³ ICOMi kodulehekülj, 12.01.2017.

⁴ Londonis, Bethnal Greenis asuva Lapsepõlvemuuseumi külastajauuring aastast 1994.

⁵ Inglismaal, Londonis asuva Bethnal Greeni lapsepõlvemuuseumi nimi on V&A Museum of Childhood Bethnal Green. Samuti kannab lapsepõlvemuuseumi nime Šotimaal, Edinburghis asuv muuseum.

väljendit „*hands-on*“, eesti keeles „käed külge“. Lastemuuseumil on kas väike esemekogu või puudub esemekogu täielikult, selle asemel on mängimiseks mõeldud keskkond, mille kaudu tutvustatakse mingit kindlat teemat; katsumiseks mõeldud eksponaadid ning erinevad pedagoogilised programmid, mille abil oma muuseumi visiooni ellu viiakse. Lastemuuseumil on kas püsivalt kindla teemaga ekspositsioon või vahetatakse ekspositsiooni iga paari-kolme aasta tagant. Esemed, mida lastemuuseum kogub, on põhiliselt valitud mitte nende (rahalise) väärtuse järgi, vaid selle järgi, kuidas saab esemeid kasutada pedagoogilise eesmärgi elluviimiseks.

Lastemuuseum on lastele mõeldud tegelusmuuseumide ühendava organisatsiooni *Association of Children's Museums* poolt defineeritud järgnevalt:

„Lastemuuseum on institutsioon, mis on pühendunud laste huvidele ja vajadustele, korraldades näitusi ja töötades välja programme, mis stimuleerivad uudishimu ning motiveerivad õppima. Lastemuuseumid on mittetulundusühingud, mis on loodud üldharival eesmärgil, muuseum on kõigile avatud kindla graafiku alusel ning seal on professionaalsed töötajad.“⁶

Muuseumide määratlemine nime kaudu võiks anda vihje sellele, millele keskendudes muuseumi kollektsioon on kokku pandud ja kas muuseumil üldse on olemas esemekogu, kuid muuseumi nimi ei tarvitse alati olla seotud muuseumi tegeliku sisu ja tänapäevaste eesmärkidega. Denise Coelho Studart on lastekultuuriga tegelevaid muuseumide määratlenud pedagoogilise töö kaudu: lastemuuseumide puhul on kogu õpitegevus pigem avastuslik, ümbritsev keskkond on sobilik informaalseteks õppeks ja klaasi taga olevaid eksponaate on kas vähe või nad puuduvad üldse. Seevastu lapsepõlvemuuseumis on asjad vaid jälgitavad, näitused on klaasi taga ja varustatud formaalsete siltidega. (Studart 2000: 33) Tänapäeval on aina keerulisem nime järgi aru saada, mis nime „lapsepõlvemuuseum“, „mänguasjamuuseum“ või „lastemuuseum“ taga sisaldub ning arusaadavus võib sõltuda ka muuseumi vanusest – aastate või aastakümnete eest mänguasjamuuseumina alustanud asutus võib näiteks praeguseks olla muutunud rohkete „käed külge“ võimalustega lastemuuseumiks. Mayfield on lastemuuseumide puudutatavat olukorda kirjeldanud ühe lihtsa lausega: „Erinevaid definitsioone saab olla sama palju kui muuseumide endid,“ ning et ainus, milles võib kindel olla, on see, et

⁶ Dokument „Standards for Professional Practice in Children's Museums“, 10.03.2017.

vähemalt lastemuuseumid ei ole need, mida me lapsepõlvest meenutame kui kohti, kus ei tohi mitte midagi katsuda (Mayfield 2005: 181).

Huvitav on tõdeda, et 1970. aastatel tõstatati küsimus, kas lastemuuseumid üldse on muuseumid ning Peter Marzio, USA muuseumispetsialist ja Houstoni Kunstimuuseumi kauaaegne direktor jõudis koguni järeldusele, et lastemuuseumid ei olegi tegelikult muuseumid, vähemalt mitte moel, kuidas seni on muuseumid defineeritud. „Pigem on nad oma parimal moel hiigelsuured, kallid, põnevad õpetamise masinad ning minu vaatenurgast mõnikord väga tõhusad“ ütles Marzio (Alexander, Alexander ja Decker 2008: 181) ning praeguseks tundub juba lastekultuuriga tegelevatele muuseumidele endile, et nad ongi enam kui muuseumid. Vaatamata sellele, et muuseumipedagoogika osatähtsus muuseumides aina kasvab ning näiteks Suurbritannia muuseumid on juba asunud end poitsioneerima kui peavoolu haridusasutusi (Roberts 2006: 155), esineb hariduse ja pedagoogikaga seotud vihjeid muuseumide nimedes või nimetustes alles napilt. Suurem osa antud magistritöö jaoks uuritud lastekultuurimuuseumidest defineerisid end konkreetselt kas mänguasja- või lastemuuseumina, kuid esines veel ka järgmisi nimetusi: haridus- ja teaduskeskus, teemakeskus, tegevuskeskus, lastekultuuri keskus, kompetentsikeskus, elamusmuuseum, lapsepõlvemuuseum, lapsepõlvkultuurimuuseum, lapsepõlvemälestuste muuseum ja laste teadusmuuseum.⁷

Ameerika Ühendriikides, Bostonis asuva lastemuuseumi (*Boston Children's Museum*) näituste osakonna kunagine direktor Elaine Heumann Gurian on välja öelnud, et ta ei armasta sõna „muuseum“, kuna nende muuseum on midagi enam kui lihtsalt muuseum, ja et talle ei meeldi ka muuseumi nimes olev sõna „*Children's*“, kuna see muuseum ei ole mõeldud ainult lastele (Alexander, Alexander ja Decker 2008: 180).

Nii nagu pole olemas universaalset last või universaalset kindla perioodi lapsepõlve (Brookshaw 2009: 367) pole olemas ka universaalset valemit mänguasja- või lastemuuseumi üksteisest eristamiseks. Üks lahendus selliste muuseumide määratlemiseks on üldisema nimetuse „lastekultuurimuuseum“ või „lastekultuurikeskus“ kasutamine. Juba on ka muuseumid, mida kutsutaksegi keskusteks, kas seepärast, et lisaks muuseumi väljapanekutele viiakse seal läbi väga eriilmelisi tegevusi või ka seepärast, et sõna „muuseum“ kõlab vanamoeliselt või asutust mitte piisavalt iseloomustavalt. Nii näiteks on Haapsalus asuv Iloni Imedemaa, kus eksponeeritakse kunstnik Ilon Wiklandi loomingut, nimetatud

⁷ Vt muuseumide nimekirja, LISA 1.

teemakeskuseks⁸, ning Tallinnas asuv NUKU muuseum, milles eksponeeritakse teatrinukke, tegevuskeskuseks⁹. Väljendit „lapsepõlvkultuuri keskus“ (*Centre for Childhood Cultures*) kasutab V&A Muuseumi lapsepõlvemuuseum Londonis, Bethnal Greenis, kuid selle nimetusega on silmas peetud muuseumi lapsepõlvemuuseumi juurde kuuluvat uurimiskeskust, kus alates 2016. aastast hakati koostöös *Queen Mary University of London* akadeemilise personali ja doktorantidega uurima lapsepõlvega seotud teemasid, sealhulgas „lastega koos kunsti tegemist, laste endi poolt tehtud kunsti, moodi ja arhitektuuri, laste seost digitaalse tehnoloogiaga ja laste tervist.“ Nende valikus ongi pigem lapsepõlve ja lapsi ühendava üldise kultuuri ja sotsiaalse keskkonnaga seotud teemad kui kitsalt ainult mänguasjaajaloo ja mänguasjakultuuriga seonduv.¹⁰

1.2 Mänguasja- ja lastemuuseumide ajaloost

Uurides mänguasja- ja lastemuuseume, selgus, et neid on võimalik jaotada gruppidesse nii tekkepõhjuste, asutamisaastate, kollektsioonide, tegelusvõimaluste kui ka selle põhjal, millised on muuseumide eesmärgid ja põhilised külastajagrupid. Timothy Ambrose ja Crispin Paine on määratlenud muuseume näiteks hoonete kaudu, milles muuseumid asuvad (Ambrose ja Paine 2006: 206) ja ka piirkonna kaudu, mida muuseumid teenindavad – nii võivad muuseumid olla näiteks rahvus-, regionaal-, linna- või kohalikud muuseumid (Ambrose ja Paine 2006: 7). Lastekultuurimuuseume võiks Ambrose'i ja Paine'i jaotusele toetudes vaadelda vastavalt sellele, kui haruldased need oma piirkonnas on: riigi ainuke lastekultuurimuuseum peab kindlasti vastama kogu riigi lastekultuurihuviliste ootustele, regiooni ainuke pigem oma maakonna ja selle lähimaakondade ootustele jne.

Margie I. Mayfield, kes on uurinud lastemuuseumide arengut nii Euroopas, Ameerikas kui ka Lähis-Idas, on jaganud lastemuuseume näiteks suuruse järgi: kõige väiksemad tegutsemisalad selle jaotuse järgi on lastele mõeldud programmid muuseumides, interaktiivsed võimalused muuseumi püsiekspositsioonis (sageli just teaduse ja tehnoloogiamuuseumides) ja laste galeriid või lastele mõeldud tegutsemistoad. Suuremate hulka on ta liigitanud avastustoad, mis seostuvad muuseumi ekspositsiooniga, lastemuuseumid suurema muuseumi osana ning täiesti iseseisvad lastemuuseumid. (Mayfield

⁸ E-kirjavahetus Maarja Aaloega, 01.11.2016.

⁹ E-kirjavahetus Maria Uskiga, 26.01.2017.

¹⁰ Queen Mary University of London kodulehe uudis märtsist 2016.

2005: 182) Tema jaotust võib võtta nii erinevate muuseumide lühikirjeldusena kui ka hea näitena sellest, kuidas muuseumid võivad kasvada – sellised mõne suure muuseumi juurde kuuluvad lastealad võivad teinekord areneda ka suure muuseumi lasteosakonnaks või koguni iseseisvaks muuseumiks (Mayfield 2005: 183).

Esimesed lastemuuseumid tekkisid Põhja-Ameerikas, kõige esimeseks lastemuuseumiks peetakse New Yorgis, Brooklynis asuvat lastemuuseumi (*Brooklyn Children's Museum*), mis loodi 1899. aastal Brooklyn kunstide ja teaduse instituudi (*Brooklyn Institute of Arts and Sciences*) poolt. Muuseumi eesmärk oli olla interdistsiplinaarne ning aidata lastel muuseumi tegevuste kaudu mõista iseennast ning ümbritsevat maailma. Brooklyn lastemuuseumi puhul on tegemist muuseumiga, millel on oma kollektsioon, kuhu kuulub umbes 30 000 kultuuri ja loodusteadustega seotud eset, mida on kasutatud programmides, näituste loomisel ja meedias.¹¹ Esimene Euroopa lastemuuseum avati 1904. aastal Hollandis Haagis ning tegemist oli pedagoogikamuuseumiga nimega *Museum Voor Het Onderwijs*. (Pascoe 2013: 216)

Mayfieldi jaotuse järgi võib lastemuuseumi vastavalt ekspositsiooni temaatikale jagada viieks:

- 1) rollimängu ja kostüümidega muuseumis kindlasse teemasse minemine;
- 2) regiooni omapära tutvustamine, näiteks kohalike looduslike materjalide kaudu;
- 3) kaugemate kultuuride ja rahvaste tutvustamine;
- 4) kaunite kunstide (teatri, kunstistuudio, muusika vms) kaudu publiku kaasamine;
- 5) teaduse ja tehnoloogia õpetamine mängu kaudu.

Mayfield tunnistab, et tegelikkuses on suurem osa muuseumi siiski „mõistlikud segud“ kirjeldatud viiest võimalikust temaatikast, alustades seebimullide puhumisest ja lõpetades suurte mänguliste välialadega. (Mayfield 2005: 184)

Esimest mänguasjamuuseumi seevastu ei ole vaid muuseumide ajalugu puudutavaid materjale lugedes nii lihtne välja tuua. Pidevas külastajatevajaduses muuseumid kirjeldavad tänapäeval end sageli läbi reklaamikeele, kui „maailma suurim mänguasjamuuseum“¹² või „maailma parim mänguasjamuuseum“¹³, toovad oma koduleheküljel välja, et nende kollektsioon on maailmas haruldane, suurim, ainulaadne või et tegemist on oma piirkonna, linna, riigi, maakonna kõige esimese või ka ainukese mänguasjamuuseumiga. Läbi reklaamsõnumite, mitte läbi faktipõhise ajaloo enda tutvustamine võib kaasa tuua selle, et

¹¹ Brooklyn lastemuuseumi kodulehekülg, 07.04.2017.

¹² Ameerika Ühendriikides Bransonis asuv World's Largest Toy Museum, 07.04.2017.

¹³ Jaapanis asuv Tokyo mänguasjamuuseum, 07.04.2017.

märgatud ja tuntud on pigem need, kes on jõulisemad kommunikeerijad, kuid mitte need, kes on päriselt kas kõige vanemad või kõige haruldasemate esemete hoidjad.

Euroopa vanimate mänguasjamuuseumide hulka kuuluvad Venemaal Moskva lähistel asuv Sergijev Posadi mänguasjamuuseum (asutatud 1918. aastal), lapsepõlvemuuseum Londonis, Bethnal Greenis (asutatud 1922. aastal) ning Saksamaal Sonnebergis asuv Saksa mänguasjamuuseum (*Deutsches Spielzeugmuseum*), mille eelkäija *Industrie- und Gewerbemuseum des Meininger Oberlandes* asutati 1901. aastal, kuid tollal ei olnud tegemist ainult mänguasjaväljapanekuga, mänguasjakogu oli esialgu vaid üks osa muuseumist.

Vanim tegutsev Euroopa mänguasjamuuseum on Sergijev Posadi mänguasjamuuseum (*Художественно-педагогический музей игрушки /.../*¹⁴), mille asutaja Nikolai Bartram alustas mänguasjade kogumisega juba 1910. aastate alguses. Muuseum on oma kodulehel välja toonud, et Sergijev Posadi on kutsutud „mänguasjade kuningriigi pealinnaks“.¹⁵ Teadaolevalt pärineb see lause kirjanik Boris Šerginilt, kes sidus oma kirjelduse legendiga pühast Radoneži Sergeist, kes olevat laste jaoks puust linde ja hobuseid vestnud ning neid esemeid lastele kinkides õnnistust jaganud.¹⁶ Sellist kirjandusliku liialduse kaudu enda määratlemist võib pidada korruga nii reklaamiks, muuseumi ajaloos olemas olevaks faktiks kui ka mänguasja- ja lastemuuseumidele omase mängulisuse sissetoomiseks.

Saksa mänguasjamuuseumis rõhutatakse, et selle muuseumi, millest nad alguse said, asutamisaasta on 1901, kuid ei muuseumi koduleheküljelt ega ka e-kirjavahetusest ei tule selgelt välja, millal toimus üleminek ainult mänguasjateemaga tegelemisele.¹⁷ Muuseumi kirjeldatakse koduleheküljel kui „vanimat mänguasjateemale pühendunud muuseumi Saksamaal“.¹⁸

Londonis, Bethnal Greenis asuv lapsepõlvemuuseum määratleb end kui „Ühendkuningriigi lapsepõlve rahvuslik muuseum ning suurim seda tüüpi institutsioon maailmas“.¹⁹

Mänguasja- ja lastemuuseumide ametlik ajalugu ulatub nüüdseks rohkem kui saja aasta tagusesse aega. Tänapäeva muuseumid on tihedalt seotud teiste muuseumide, koolide,

¹⁴ Muuseumi koduleheküljel on täies pikkuses esitatud nimi: „Художественно-педагогический музей игрушки имени Н.Д. Бартрама Сергиев-Посадского филиала федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования „Высшая школа народных искусств (институт)““, 03.03.2017.

¹⁵ Sergijev Posadi mänguasjamuuseumi kodulehekülg, 03.03.2017.

¹⁶ Wikimapia, Sergijev Posadi mänguasjamuuseumi ajaloo kohta infoleht, 07.04.2017.

¹⁷ E-kirjavahetus Reinhild Schneideriga, 15.12.2017.

¹⁸ Deutsches Spielzeugmuseum kodulehekülg, 10.12.2016.

¹⁹ V&A Museum of Childhood Bethnal Green, London, kodulehekülg, 12.12.2016.

lasteaedade ning erinevate kultuuriorganisatsioonidega, kuid põhilised eesmärgid on jäänud samaks: väärtustada laste kultuuripärandit ja innustada lapsi ning ka täiskasvanuid mängu kaudu õppima, uudishimulik olema ja julgelt eksperimenteerima.

2. ALLIKAD: ANDMETE KOGUMINE MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMIDE KOHTA

Tänapäeva muuseumid ei ole enam pelgalt vaiksed asjade eksponeerimise ja hoidmise kohad, vaid pigem nagu avaturud või laadad, kus üksikisikud ja grupid avastavad, jälgivad ja õpivad; muuseumid on kultuurilised kohtumispaigad, mis täidavad vanade institutsioonide poolt jäetud tühje auke ning suurendavad sidusust erinevate ühiskonnagruppide vahel (Appleton 2007: 114). Õigupoolest on üha keerulisem mõelda muuseumidest, kui mingi ühe kindla teema (ajalugu, mänguasjad, kunst jne) kajastajatest, sest muuseumid muutuvad ja arenevad, õpivad üksteiselt ja teevad koostööd. Üks võimalus muuseumide muutustest ja arengutest aru saada on neid omavahel võrrelda ja muuseumides töötavatel inimestel küsida, kuidas nad neid muuseumide defineerivad.

Saamaks infot erinevate Euroopa kultuuriruumis olevate mänguasjamuuseumide kohta, koostas riikide nimekirja ja tegin muuseumide hulgast valiku. Võtsin uuritavate muuseumide hulka kõik Eesti laste- ja mänguasjamuuseumid, kõik Lätis ja Leedus lastekultuuri teemaga tegelevad muuseumid ning tegin Euroopa ulatuses valiku mänguasja- ja lapsepõlvemaatikaga kokku puutuvate muuseumide ning lastekultuuriga tegelevate keskuste hulgast. Uuritavate muuseumide seas on suuri tuntud muuseumide, mille tegevus on olnud läbi aastate teistele lastekultuurimuuseumidele eeskujuks: näiteks Šotimaal Edinburghi lapsepõlvemuuseum, Inglismaal, Londonis asuv Bethnal Greeni lapsepõlvemuuseum, Saksamaal asuv Nürnbergi mänguasjamuuseum (*Spielzeugmuseum der Stadt Nürnberg*), Hollandis Amsterdamis asuv Tropenmuseumi laste- ja noortemuuseum (*Tropenmuseum Junior*), ent lisasin oma valikusse ka väikeseid siinses piirkonnas vähetuntud või koguni tundmatuid muuseumide, näiteks Armeenia, Aserbaidžaaani ja Gruusia muuseumid. Uuritavate muuseumide hulgast on Sintra mänguasjamuuseum (*Museu do Brinquedo*) Portugalis oma

tegevuse küll lõpetanud,²⁰ kuid see muuseum oli pikalt väga tähtsal kohal Euroopa muuseumide hulgas. Üks muuseum suletakse peagi, selleks on Pariisi nukumuuseum (*Musée de la Poupée*) Prantsusmaal.²¹

Minu esmane eesmärk oli püüda leida võimalikult paljudest Euroopa riikidest vähemalt üks mänguasja- või lastemuuseum, et saada ülevaade hetkeseisust ning et võrdlusmaterjal Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumidega oleks võimalikult mitmekülgne. Nende riikide puhul, kus ei ole mänguasja- ega lastemuuseumi, kasutasin võrdlusmaterjalina temaatiliselt lähimat muuseumi, näiteks filminukkude muuseum, teatrinukkude muuseum ja Molodova puhul kosmonautikamuuseum, mis on suures mahus pühendunud pedagoogilisele tööle lastega ning asub laste tehnilise loovuse keskses. Riikide puhul, kus on mitmeid lastekultuuriga tegelevaid muuseume, valisin välja mitu erinevat näidet, et esindatud oleks nii erakollektsioonid kui ka munitsipaal- või riiklikus omandis olevad muuseumid, samuti sellised väiksemad muuseumid või ka väljapanekud, mis kuuluvad mõne suurema muuseumi juurde. Sellise mitmekesise valiku kasuks otsustasin seetõttu, et külastaja seisukohalt vaadates on nii lastemuuseum, mänguasjamuuseum, teatrinukkude muuseum kui ka näiteks lastele suunatud haridus-teaduskeskus ühtmoodi huvitav koht, kus laste ja perega väljas käia ning et nende täpsem üksteisest eristamine toimub ikkagi eelkõige muuseumitöötaja või uurija poolt.

Lõplikku valikusse jäi 95 muuseumi 44 erinevast riigist, valitud muuseumidest 22 puhul on mul olemas isiklik külastuskogemus, ülejäänutega olen tutvunud muuseumikataloogide, muuseumide poolt välja antud kirjanduse ja veebimaterjalide abil – videosid ja fotosid vaadates, muuseumi kodulehekülgedega tutvudes ning erinevate muuseumide (praeguste ja endiste) töötajatega kirjavahetuses olles.

Kõigepealt paningi kirja need mänguasjamuuseumid, mida ma olin kas külastanud või mida on (mänguasja)muuseumiteemalistes artiklites, raamatutes ja internetis rohkem mainitud. Tuntud²² muuseume oli internetist nime järgi lihtne leida ja mida suurema muuseumiga oli tegemist, seda suurem oli ka tõenäosus, et muuseumi kodulehekülg oli korralik, rikkaliku informatsiooniga ja tõlgitud mitmesse keelde. Väiksemaid muuseume otsisin internetist, kasutades põhiliselt märksõnu „toy museum“, „toys+museum“, „children's museum“ „kid's museum“ ja „children+museum“. Kõige paremaid tulemusi sain siis, kui tõlkisin need sõnad mind huvitava riigi keelde, leidsin mõne ajaleheartikli, mis rääkis näiteks

²⁰ Info Sintra mänguasjamuuseumi sulgemise kohta pärineb portaalist Angloinfo.com, 07.05.2017.

²¹ E-kirjavahetus Samy Odiniga, 02.04.2017.

²² Minu hinnangul põhineb muuseumide tuntus kollektsiooni suurusel ja väärtuslikkusel, muuseumi vanusel ja asukohal ning muuseumiturundusel.

muuseumi avamisest ning otsisin artiklis mainitud muuseumi asutaja või kollektsiooni omaniku nime järgi lisainfot. Sellisel meetodil leidsin mitmeid lastekultuurimuuseume, mille kohta oli info olemas vaid kohalikus keeles, mõnel juhul oli inglise-, saksa- või venekeelne info olemas väga väikeses mahus (näiteks Armeenia, Aserbaidžaaani, Gruusia ja Bulgaaria muuseumid).

Näiteks viisid ühe otsingu puhul otsisõnad „*toy museum*“ armeeniakeelse artiklini²³, mille tõlkega lugemisel selgus, et tegemist on 2017. aasta jaanuaris avaldatud ajaleheartikliga, mis räägib nukumuuseumi avamise plaanidest Jerevanis, Armeenias. Selliste leidude puhul tegin sageli mitu kontrollotsingut, kasutades artiklist leitud inimeste nimesid, aastaarve ja fraase teiste samasisuliste artiklite otsimiseks samas keeleroumis. Kasutasin üksikute sõnade tõlkimiseks translate.google.com lehekülge ja hiljem artiklite või lehekülgede lugemiseks veebibrauseri Chrome otsetõlke võimalusi.

Muuseumide puhul, millel olid olemas kodulehed ja kontaktandmed, kasutasin andmete kogumiseks kolme põhilist viisi: e-kirja teel info küsimist, Facebookis muuseumi kodulehel sõnumina info küsimist ning muuseumi enda kodulehelt andmete otsimist. Kui muuseumi kodulehel ei olnud teavet muuseumi ajaloo ja eesmärkide kohta ning ka kirjale ei tulnud vastust, otsisin internetist vastavaid artikleid, blogisid ja turismiportaale. Kõikide saadetud kirjade sisu oli sama: küsisin muuseumide käest muuseumi asutamise aega ja põhjust, praeguseid tegutsemise eesmärke, omandivormi ja seda, kas tegemist on nende hinnangul pigem mänguasja- või lastemuuseumiga. Saadud andmed kandsin tabelisse (LISA 1), analüüsisin tulemusi ja võrdlesin uuritud muuseume Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumidega. Muuseumide puhul, millel oli olnud Tartu mänguasjamuuseumiga kontakt või varasem koostööprojekt, sain infot ka trükimaterjalidest (bukletid, kataloogid, raamatud), mis on olemas Tartu mänguasjamuuseumi raamatukogus.

Kõige suurem probleem interneti abil andmete kogumise juures oli see, et muuseumi ajalugu ei olnud sageli muuseumi kodulehelt leitav. Pigem oli kirjutatud pikalt ja üldiselt mänguasjade ajaloost või konkreetse muuseumihoone ajaloost, kuid organisatsiooni tekkimise ja arenemise kohta puudus igasugune info. Probleemiks oli ka see, et minu poolt välja saadetud küsimustega kirjadele ei tulnud vastuseid. Mõnel üksikul juhul tuli automaatvastus, et kiri on edastatud ja vastus saabub lähiajal; sain ka mõned vastused, et aadressi, millele ma kirjutasin, ei eksisteeri. Facebooki sõnumite abil õnnestus kontakt saada vaid kahe muuseumiga, suurem osa muuseumidest ei vastanud Facebooki kirjadele.

²³ Artikkel Jerevani nukumuuseumi avamise plaanidest, 12.03.2017.

Väiksemaks probleemiks võib pidada seda, et muuseumid suhtuvad oma ajalooa seotud veebikirjetesse nagu turundustekstidesse. Sageli oli keeruline aru saada, mis aastal muuseum konkreetselt avati, sest ajaloo lehel oli välja toodud küll muuseumi eelkäija (mõne suurema muuseumi või ka teistsuguse temaatikaga muuseumi) asutamise aeg, kuid mitte konkreetse muuseumi asutamisaeg või esimese mänguasjaväljapaneku avamise aeg.

Tartu mänguasjamuuseumi kohta kasutasin allikatena asutajate poolt kirjapandud mälestusi, muuseumi kroonikaid muuseumi loomise eelsest ajast aastatel 1990–1993 ning muuseumi toimimise ajast aastatel 1994–2016; Tartu mänguasjamuuseumi külastajate statistikat aastatest 1994–2016, Tartu mänguasjamuuseumi külastajauuringuid aastatest 2012 ja 2014, Tartu mänguasjamuuseumi aastaaruandeid aastatest 2010–2016 ja muuseumi koduleheküljel olevaid andmeid. Samuti kasutasin muuseumi eneseanalüüsi aastast 2016, mille koostasime koos Tartu mänguasjamuuseumi direktori Triin Vaaroga.

Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul kasutasin info kogumiseks poolstruktureeritud intervjuu vormi, olles eelnevalt muuseumi asutajatele mõned küsimused ette andnud, et nad saaksid teemad läbi mõelda. Intervjuu muuseumi asutajate ja omanike Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga viisin läbi 24. märtsil 2017. aastal Vilniuse mänguasjamuuseumis. Jovaišaitė-Blaževičienėga tegin ka ühe lisaintervjuu andmete täpsustamiseks, see toimus 8. aprillil 2017. aastal Tartu mänguasjamuuseumis. Muuseumi omanikud rääkisid Vilniuse mänguasjamuuseumi rajamisest, rajamise põhjustest, muuseumi testperioodist ja muuseumist üldiselt võrrelduna nende poolt külastatud lastekultuurimuuseumidega. Tartu mänguasjamuuseumis tegin intervjuud muuseumi pedagoogi Ave Viirmaga ning muuseumi majandusjuhi Lehar Kuuliga. Tartu informantideks valisin inimesed, kes on olnud seotud Tartu mänguasjamuuseumi ja Vilniuse mänguasjamuuseumi koostööprojektidega.

Tallinna linnamuuseumi allasutuste Kadrioru lastemuuseumi Miiamilla (algelt nimega Miia-Milla-Manda) ja Kalamaja lastemuuseumi Miiamilla (algelt nimega Nukumuseum) asutamise põhjustest sain infot kirjavahetuse teel Maruta Varraku, Tallinna linnamuuseumi endise direktoriga, kelle ametisoleku aja sisse jäid mõlema muuseumi loomised.

Türgi muuseumide info pärineb pikemast kirjavahetusest Başak Çalışkan Ellibeşiga, Istanbuli mänguasjamuuseumi spetsialistiga. Grazi lastemuuseumi info on kirjavahetusest Nikola Köhler-Kroathi, Grazi lastemuuseumi pedagoogikaosakonna juhatajaga. Lätis asuva mänguasjade- ja autorinukkude kollektsiooni kohta sain infot Ināra Liepalt, kollektsiooni

omanikult. Teiste informantide saadetud teave oma muuseumi kohta on lühem ja vastab täpsemalt minu poolt välja saadetud küsimustele. Informantide nimekirja leiab LISA 2 lehel, LISA 3 sisaldab intervjuuküsimusi. LISAD 4 ja 5 sisaldavad Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide fotosid sise- ja välisvaadetest. LISA 6 on minu koostatud joonis „Lastekultuuriga tegelevate muuseumide jaotus“ tõlgituna inglise keelde.

3. ÜLEVAADE: MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID

Võttes vaatluse alla nii mänguasjamuuseumid kui ka lastemuuseumid, võib öelda, et Euroopas jagunevad lastekultuuriga tegelevad muuseumid põhiliselt lastega peredele ja lasteaia- ning kooligruppidele mõeldud tegelusmuuseumideks („*hands-on*“ ehk „käed külge“ muuseumid) ja lastele ning täiskasvanutele mõeldud kollektsioonimuuseumideks, mille puhul võib tegemist olla nii mänguasjaväljapanekutega kui ka kombineeritud tegeluskeskustega. Kuna Mayfield on oma 2005. aastal tehtud jaotuses vaadelnud ja kirjeldanud vaid lastemuuseumi, pakun välja endapoolse jaotuse mänguasja- ja lastemuuseumide eristamiseks (vt lk 25). Minu jaotus põhineb uuritud mänguasja- ja lastemuuseumidel, nende kodulehekülgedelt ja kontaktisikutelt saadud sellekohasel infol, kuidas sihtgruppide, eesmärkide, kogude ja väljapanekute põhjal muuseumi määratleda.

3.1 Mänguasja- ja lastemuuseumide tegevused ja kogud

Nii külastaja kui ka uurija jaoks on mänguasja- ja lastemuuseumi kõige lihtsam eristada selle põhjal, mis on silmale nähtav – kogude ja väljapanekute põhjal. Nende alusel võib muuseumid jagada kaheks: lastele mõeldud muuseumideks ja lastele ning täiskasvanutele mõeldud muuseumideks ning edasised jaotused põhinevad muuseumides läbiviidavatel tegevustel ja kogude olemasolul.

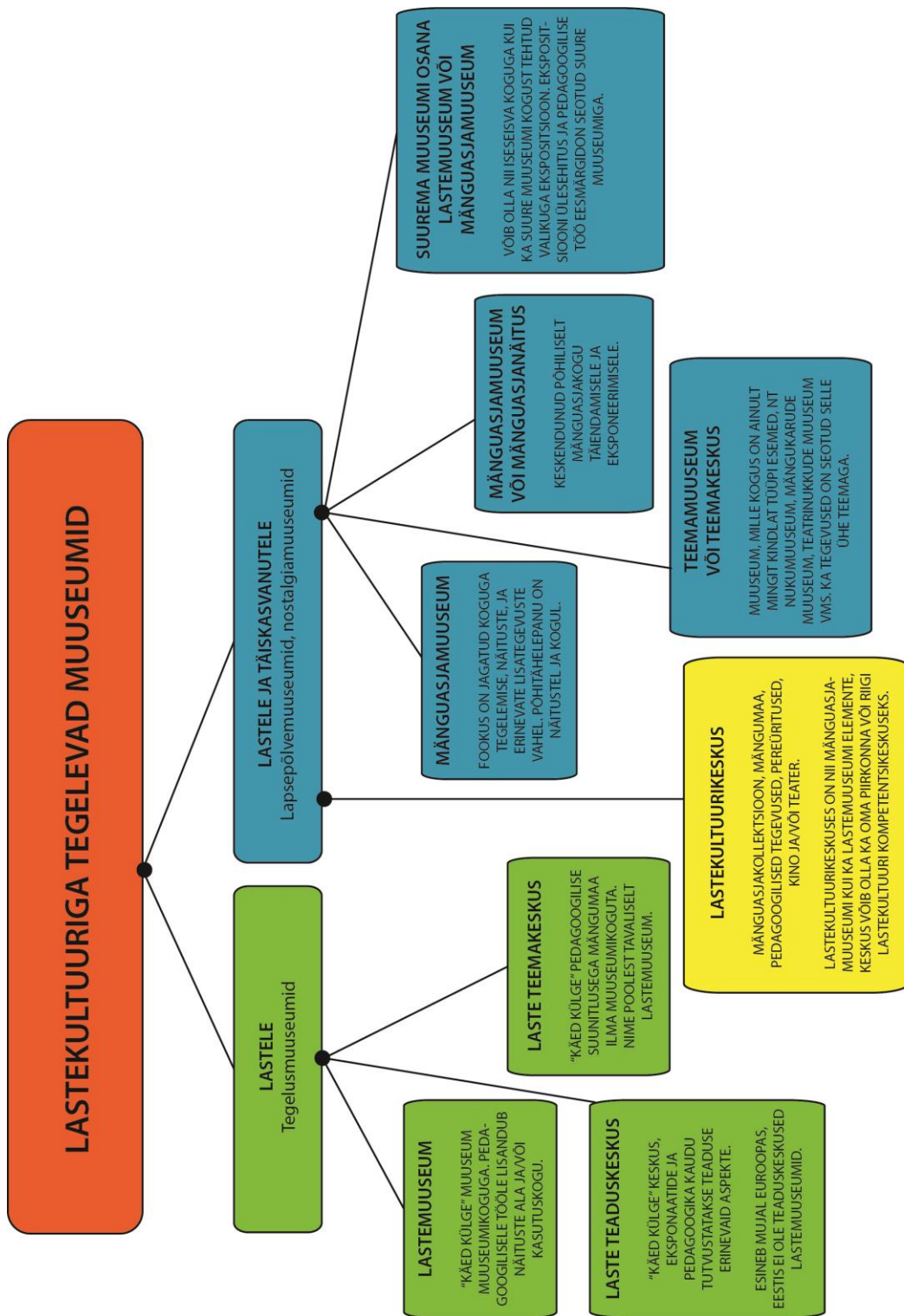
Olenemata sellest, kas kollektsioonimuuseum on eravalduuses, riiklikus või munitsipaalomanduses, keskendutakse neis mänguasjade ja teiste lapsepõlvega seonduvate esemete eksponeerimisele tavapärasel moel – muuseumi kogudest välja valitud nukud, karud, mängurongid ja teised mänguasjad on üksteise kõrvale vitriini asetatud ning nende juures on tutvustavad sildid või pikemad informatiivsed tekstid, mis annavad ülevaate ajastust,

mänguasjatootjast või ka konkreetsest esemest. Vahel kuulub selliste ekspositsiooni juurde ka mõni lihtne mängulaud lastele või eraldi ruum, kus viiakse külastajatega läbi lihtsamaid pedagoogilisi programme. Kolleksioonimuuseumis käimist võib kirjeldada kui teekonda lapsepõlve fotoalbumisse – piltidel olevat hetke ei saa enam kunagi elustada, kuid seda võib vaadates mõtteis uuesti läbi elada.

Kolleksioonimuuseumi omakorda võib jagada kaheks: kolleksioonid, kus rõhutakse kogu suurusele ning kus üht ja sama tüüpi eset võib olla mitu samasugust eksemplari, ning kolleksioonid, kus rõhutakse ainukordsusele, püüdes leida sama tüüpi esemetest võimalikult palju erinevaid versioone, kuid mitte lisades kogudesse ja väljapanekutesse täpselt samasuguseid olemasolevaid esemeid. Euroopa kolleksioonimuuseumide puhul on sageli tegemist erakogudega või eraisikute poolt linnale või riigile annetatud kogudega. Erakogude puhul rõhutavad nende omanikud mõnel juhul, et tegemist ei ole lastemuuseumiga, vaid pigem täiskasvanuile mõeldud nostalgianäitusega, mis on mõeldud vaid klaasi tagant vaatamiseks. Seda, et konkreetse mänguasjamuuseumi väljapaneku puhul on tegemist pigem täiskasvanuile suunatud näitusega, on väga selgelt kommunikeerinud näiteks Suomenlinna mänguasjamuuseumi üks omanik Petra Tandefelt: „Tegemist on antiiksete mänguasjade koguga, mitte mängumajaga – meie sihtgrupp ei ole lapsed“.²⁴

Põhiliselt täiskasvanuile suunatud mänguasjamuuseumide ja näituste puhul on iseloomulik see, et esemed on välja pandud lihtsalt üksteise kõrvale asetatuna, sageli puudub väljapanekutes mänguline element. Sellise väljapaneku puhul on oluline ainult esemete eksponeerimine, mitte näituse kujundus või esemete omavahelised mängulised seosed. Kolleksioonimuuseumide alla võib veel liigitada mõne suurema muuseumi juurde kuuluvad laste- või mänguasjamuuseumid ning teemamuuseumid. Teemamuuseumides eksponeeritakse vaid mingit kindlat tüüpi esemeid, näiteks ainult mängukarusid, ainult poiste mänguasju, ainult nukufilmide nukke jne.

²⁴ E-kirjavahetus Petra Tandefeltiga, 13.03.2017.

Joonis 1. Mänguasja- ja lastemuuseumide jaotus vastavalt sihtgruppidele, kogudele, väljapanekutele ja tegutsemiseesmärkidele.
Joonis: Marge Pärmits, 2017.

Lastemuuseumides püsinäitus tavaliselt puudub, sageli pole sellistel lastele mõeldud teemakeskustel või tegelusmuuseumidel üldse oma mänguasjakogu, vaid nad tegelevadki pedagoogilise töö arendamisega pikemaajaliste ajutiste näituste ja õpitubade kaudu. Tegelusmuuseumidele on omane luua (mõnest kuust mõne aastani eksponeeritud) ekspositsioon, mille kaudu jutustatakse lugusid ning selgitatakse muuseumiküllastajatele mingit konkreetset teemat käega katsutavate või teiste meeltega tajutavate võimaluste kaudu. Kui lastemuuseumil siiski on oma kollektsioon, kasutatakse seal olevaid esemeid oma pedagoogiliste programmide läbiviimise juures. Varssavi etnograafiamuuseumi juurde kuuluva lastemuuseumi tegevust kirjeldatakse näiteks järgnevalt:

„Lastemuuseumil on oma kollektsioon, et õpetada lapsi asjade katsumise abil maailma tunnetama. Muuseumil on oma moodsad programmid, mis on põhiliselt suunatud lastele vanuses 3-12 eluaastat. /.../ Korraldatakse pereüritusi, kontserte, etendusi, etnograafiliste teemadega seotud lastelaagreid. Lisaks teeb muuseum koostööd erinevate kirjastustega, et propageerida laste hulgas lugemist. Kuna lastemuuseum on suure etnograafiamuuseumi osa, siis kõik muuseumi tegelused tulenevad peamuuseumi missioonist – tutvustada maailma kultuuride rikkalikkust läbi rohkem kui 80 000 esemest koosneva kollektsiooni.“²⁵

Lastemuuseumid, millel on olemas esemekollektsioon, korraldavad oma muuseumis ka ajutisi näituseid, mis on seotud nende muuseumi temaatika või konkreetse projekti temaatikaga. Esemekollektsiooni osa on tavaliselt vähem tähtis ning põhitähelepanu on käelisel tegevusel ja mängu kaudu õppimisel.

Lastemuuseumi puhul võib olla tegemist ka (põhiliselt) lastele ja noortele mõeldud teaduskeskusega. Selliseid mängu kaudu õppimist propageerivaid lastemuuseumi ja teaduskeskuseid on Euroopas viimase kümne aasta jooksul juurde tekkinud, üheks põhjuseks võib pidada trendi, et inimesed ei soovi enam niisama muuseumis eksponaate vaadata, vaid tahavad õppida katsumise, kogemise ja isikliku emotsiooni põhjal. Ceren Karadeniz, kes on Ankara Ülikoolis uurinud museoloogia ja pedagoogika seoseid, arvab, et 21. sajandi muuseumi kõige tähtsam funktsioon ongi olla haridusasutus ja õpetada lapsi ning ka täiskasvanuid.

²⁵ E-kirjavahetus Klara Sielicka-Barylkaga, 30.11.2016.

„Muuseumiküllastajate huvi ei ole enam vaadata lihtsalt näitusi ja galeriisid, mis on grupi intellektuaalide maitse ja soovitude järgi üles ehitatud. Nad eelistavad külastada muuseumi ja tegutsemispaiku, mis vastavad nende huvidele, maitsetele ja eelistustele.“
(Karadeniz 2013: 133)

Lastemuuseumidel ja teaduskeskustel on sageli keeruline vahet teha, sest piirid on hägusad ja osaliselt kattuvad. Eestis tegutsev AHHAA keskus on nimetatud teaduskeskuseks: „AHHAA on teaduskeskus, mille eesmärk on väärtustada õppimist, pakkudes kõigile avastamisrõõmu. AHHAA põhiülesanne on teaduse tutvustamine laiale avalikkusele.“²⁶ on kirjas teaduskeskuse koduleheküljel. Sarnane keskus NEMO Madalmaades määratleb end teadusmuuseumina: „/.../ tutvustades teaduse ja tehnoloogia keerukaid teemasid laiale publikule lõbusal ja ligipääsetaval viisil.“²⁷ ZOOM Austrias on nimetatud aga lastemuuseumiks, kuigi ka nende pedagoogilistes programmides pühendatakse palju tähelepanu teadusele: „/.../ lastemuuseum asetab oma lasteprogrammides rõhu mängulisele teadmiste edastamisele. Eesmärk on lastele juba väga varases eas anda võimalus teaduse juurde pääseda ning tekitada neis uudishimu teaduslike küsimuste ja meetodite vastu.“²⁸

Antud jaotuses puuduvad laste enda koostatud näitused, millega on viimastel aastatel hakatud katsetama, näiteks Poolas asuv Varssavi rahvusmuuseum (*Muzeum Narodowe w Warszawie*) lubas lastel endil ühe näituse algusest lõpuni valmis teha, käies hoidlates ning valides välja eksponeeritavad esemed,²⁹ kuid näituse kujunduses peegeldub siiski täiskasvanulik korrapära. Ka lastemuuseumides ja galeriides korraldatud laste tööde väljapanekud on kureeritud seni ikkagi täiskasvanute poolt. Ka Sharon Robertsi uuringus laste ja lapsepõlve väljapanekutest ei tegele laste poolt koostatud näituste uurimisega, kuid Roberts pakub välja, et muuseumid peaksid kaaluma lastele näituste tegemiseks võimaluse andmist, et saada ausamat ja avatumat tulemust ning et tasakaalustada täiskasvanute vaatenurgast esitatud lapsepõlvega seotud esemete väljapanekuid (Roberts 2006: 161).

²⁶ Ahhaa teaduskeskuse kodulehekülg, 19.01.2017.

²⁷ NEMO teadusmuuseumi kodulehekülg, 07.05.2017.

²⁸ Lastemuuseumi ZOOM kodulehekülg, 19.01.2017.

²⁹ Portaali Smithsonian.com uudis 2016. aastast, 07.05.2017.

3.1.1 Lastemuuseumi näide

Muuseumid mõjutavad üksteist, nii ka mänguasja- ja lastemuuseumid. Nii on näiteks Tallinnas Kadrioru Lastemuuseumi Miiamilla eelkäija Lastemuuseumi loomisel saadud inspiratsiooni Austrias Viinis asuvast lastemuuseumist.³⁰ 1990. aastate lõpul loodud Viini lastemuuseumi ekspositsiooni tänaseks enam alles ei ole, kuid Austriasse on lastemuuseumi juurde loodud. Praeguseks asub seal juba kaks suurt lastemuuseumi, neist teine – Grazi lastemuuseum Frida & freD – loodi aastal 2003, mil Graz kuulus Euroopa kultuuripealinnade hulka. Kuna samal aastal loodi ka kunstimuuseum Kunsthaus ja Muri jõel asuv futuristlik kunstiprojekt ujuv saar,³¹ otsustas Grazi linn ka lastemuuseumi puhul moodsa arhitektuuri kasuks ning muuseumi jaoks ehitati spetsiaalne uus hoone, mis asub linnasüdames asuvas suures pargis. Muuseumi idee autoriks ja käimalükkajaks on poliitik Tatjana Kaltenbeck-Michl, kes oli kindel, et Grazi linn vajab lastemuuseumi ning veenas ka linnavalitsust seda ideed toetama. Esiialgu ei uskunud paljud inimesed projekti edukusse, kuid nähes, kui palju külastajaid muuseumis käib, hakati üha enam uskuma, et tegemist on siiski elujõulise projektiga. Selle tõestuseks on see, et Grazi lastemuuseumi külastab aastas 80-90 000 inimest. Grazi lastemuuseum kuulub osaliselt Grazi linnale, saades 1/3 oma eelarvest linnalt, ülejäänud kulud kaetakse omatuludest: sissepääsutasudest, rändnäituste tasudest, konsultatsiooniprojektidest ning sponsoritelt saadud abist.

Grazi lastemuuseumi eesmärk on olla kõigile lastele kohaks, kus avastada maailma ning saada aru selle võimalustest ja erilisusest. Muuseumi ning selle töötajate eesmärk on aidata oma tegevusega kasvada inimestel, kes on „enesekindlad, sõltumatud ning oskavad enda, oma kaaslaste ja end ümbritseva keskkonna eest hoolt kanda. Me soovime olla koht, kus nii lapsed kui ka vanemad tunneksid end hästi, koht, kus nende fantaasia ja meeled leiaksid inspiratsiooni, kohta, kus nende süda saaks puudutatud ning nende loovus oleks toetatud.“³²

Muuseumil ei ole oma kollektsiooni, kord aastas luuakse uus kaheosaline ekspositsioon, millest üks on suunatud lastele vanuses 3–7 eluaastat ning teine vanusele 8–99 aastat. Muuseumi näitused on alati toeks õpitubadele, mida muuseumis läbi viiakse. Näiteks leiutiste teemalises ekspositsioonis käivad lapsed inspiratsiooni kogumas, et ise midagi uut leiutada, samuti on neil võimalus muuseumis kohtuda erinevate päris leiutajatega, kes peavad

³⁰ E-kirjavahetus Maruta Varrakuga 28.01.2017.

³¹ Muri jõel asuva saare puhul on tegemist ujuva platvormiga, mis loodi kunstiobjektina. Allikas: Graz Tourismus kodulehekülg, 11.01.2017.

³² Grazer Kindermuseum'i kodulehekülg, <http://fridaundfred.at/>, 08.04.2017.

neile loenguid. Kord aastas korraldatakse muuseumis lastele suveakadeemia, mis tähendab seda, et lastel on võimalus tulla nädalaks muuseumisse laagrisse, nii nagu käiakse koolivaheaja laagrites. Sellistes nädalastes laagrites on võimalik osaleda üheksal erineval nädalal kogu suvevaheaja jooksul. Näiteks 2013. aastal oli muuseumis arhitektuuriteemaline näitus ning suvevaheaja nädalate jooksul ehitati koos lastega muuseumi hoovi üks hoone. Igal nädalal oli käsitusel eraldi teema, lastele kõneldi näiteks betoonist, taaskasutatavatest materjalidest, puidust jne.

Lastemuuseumil on ka üks spetsiaalne projekt, mille käigus tehakse koostööd koolidega. Kord nädalas tulevad muuseumisse 14-aastased noored koos õpetajaga ning tegutsevad muuseumis koos muuseumitöötajatega. Selline koostegemine on osa nende koolitööst, nad külastavad muuseumi ühe aasta jooksul ning õpivad, kuidas valmistatakse ette näitust, kuidas teha koostööd oma kaasõpilaste ja kolleegidega ning viivad ellu ka ühe päris enda välja mõeldud projekti. Näiteks kui muuseumis oli õhu- ja kliimateemaline näitus, ehtasid õpilased muuseumi hoovi suure tuuleratta, mille puhul nad arvutasid välja selle maksumuse, disainisid ja tegid plaani ning ehtasid koos muuseumi tehniku abiga tuuleratta ka ise valmis. Teiseks koostööks on aianduse teemaline projekt, milles kord nädalas osalevad muuseumi lähedal asuva algkooli õpilased, kes töötavad muuseumi aias koos muuseumitöötajatega. Projektis osalevad lapsed elavad enamasti majades, mille juurde ei kuulu aeda ning selle projekti puhul on tegemist immigrantide perekondade lastega.³³

3.1.2 Mänguasjamuuseumi näide

Muuseumid võivad mõjutada üksteist nii riigipiire ületades kui ka ühe riigi siseselt. Türgis olevate mänguasjamuuseumide tekkepõhjused on põhiliselt seotud ühe isikuga – poedi, teletähe ja avaliku elu tegelase Sunay Akıniga. Istanbuli mänguasjamuuseumi loomise idee sai alguse tema käigust Saksamaale Nürnbergi mänguasjamuuseumisse, järgmised Türgi mänguasjamuuseumid tekkisid juba omakorda Istanbuli muuseumi kogudest ja näitusest inspireerituna – Akın on aidanud kureerida ka Gaziantepi, Ataşehir ja Antalya muuseumide püsiekspositsioone. İzmiri mänguasjamuuseum on teistest Türgi mänguasjamuuseumidest pisut erinev, kuna see on tekkinud kahe annetaja kollektsioonidest: Sunay Akini ja Ümran Baradani annetatud esemete põhjal.

³³ Grazi lastemuuseumi info pärineb e-kirjavahetusest Grazi lastemuuseumi pedagoogikaosakonna juhi Nikola Köhler-Kroathiga, 11.01.2017.

Nende nimetatud muuseumide kollektsioonides ei ole esmatähtis mitte kohalike (Türgi) mänguasjatootjate ja mänguasjaajaloo jutustamine, vaid suurte mänguasjakollektsioonide eksponeerimine, erinevate mänguasjade abil külastajas lapsepõlvemälestustega seotud emotsioonide tekitamine. Muuseumide kogudesse kuuluvad esemed on kogutud üle maailma erinevatel oksjonidel osaledes, paljudel esemetel puudub otsene seos Türgiga. Lisaks kollektsioonide eksponeerimisele tegeletakse kõigis muuseumides ka töötubade läbiviimisega, perepäevade ja laste sünnipäevade korraldamisega.³⁴

Istanbuli, Gaziantepi, Ataşehir ja Antalya muuseumid on ennekõike kollektsioonipõhised ning nende mänguliselt üles ehitatud näitused³⁵ pakuvad huvi nii lastele kui ka täiskasvanutele, kuid kohaliku mänguasjaajaloo kajastamine ekspositsioonis on küllaltki väikese mahuga.

Mänguasjade valmistamise ja tööstusliku tootmise ajalugu Türgis on uuritud Ankara ülikooli kasvatusteaduste osakonna juurde kuuluvas mänguasjamuuseumis, mis on olnud avatud alates 1990. aastast. Muuseumi kogusse kuuluvad traditsioonilised türgi mänguasjad, tööstuslikud kohalike tootjate valmistatud mänguasjad, teiste riikide mänguasjad, antiikaja mänguasjade koopiad, popkultuuriga seotud mänguasjad. Ülikooli juurde kuuluva muuseumi eesmärk pole aga pakkuda meelelahutus- ja vaba aja veetmise võimalust, vaid pigem olla esemete kaitsja ja säilitaja. Väljapanekud on seotud ka teadusuuringutega, muuseum ei ole pidevalt kõigile avatud, vaid pedagoogilisel eesmärgil kasutatav.³⁶

Sunay Akıni isik on näide sellest, kuidas sageli on mänguasjamuuseumid saanud alguse avaliku elu tegelase (kirjanik, muusik, poliitiline liider vms) soovitusel või pühendumisest. Näiteks Ostrava mänguasjamuuseum Tšehhis on samuti tekkinud avaliku elu tegelase toel, muuseumi üheks asutajaks on tuntud muusik Jarek Nohavica³⁷. Antud magistritöö jaoks uuritud muuseumidest 26 juhul oli tegemist kas ühe või mitme ühiskonnas tunnustatud isikuga, kes olid muuseumi loomise puhul eeskõnelejaks ja muuseumi loomise idee algatajaks, mitmel juhul olid loojateks tunnustatud pedagoogid või (laste)psühholoogid, kes nägid piirkonnas vajadust lastekultuurimuuseumi tekkeks ning kes olid pikemat aega juba oma pedagoogilises töös mänguasju kasutanud.

³⁴ Türgi mänguasjamuuseumide info pärineb e-kirjavahetusest Başak Çalışkan Ellibeşiga, Istanbuli mänguasjamuuseumi spetsialistiga, 13.01.2017.

³⁵ Hinnang põhineb isiklikul Gaziantepi, Istanbuli ja Antalya muuseumide külastuse kogemusel aastast 2012.

³⁶ Ankara Ülikooli kodulehekül, 09.04.2017.

³⁷ E-kirjavahetus Daniela Petrovága, 17.03.2017.

Muuseumide arengule aitab kaasa see, kui kohalik omavalitsus või riik näeb muuseumi vajalikkust. Türgi lastekultuurimuuseumide arengut on viimasel ajal soodustanud asjaolu, et Türgi kultuuriministeriumis alustati 2009. aastal lastesõbralike muuseumide toetamise projekti, millega on seotud nii riiklikud kui ka eramuuseumid (Karadeniz 2010: 605).

3.2 Ülevaade uuritud mänguasja- ja lastemuuseumidest

Mänguasja- või lastemuuseumid tekivad sarnaselt teistele organisatsioonidele – on vaja põhjust ja inimesi, kes on teemast huvitatud. Põhjusteks võivad olla kellegi mänguasjakollektsioon, naaberriigis olemasolev populaarne ja hästi toimiv muuseum või ka lihtsalt üks aktiivne ja innukas pedagoog, kes näeb vajadust lastetööga suuremas mahus tegeleda. Uuritud muuseumidest on näha, et kui riigis või piirkonnas on juba olemas üks lastekultuuriga tegelev muuseum, loob selle muuseumi olemasolu soodsa pinnase järgmiste muuseumide tekkeks. Nii on näiteks uuemad Eesti lastekultuurimuuseumid avatud aastatel 2006, 2009 ja 2010; Poolas, Varssavis asuvad muuseumid aastatel 2013 ja 2016 ning Türgi uuemad muuseumid aastatel 2011, 2013 ja 2015.

Ülevaade uuritud muuseumidest peegeldab Euroopa mänguasja- ja lastemuuseumide seisuga 2016. aasta lõpul ja 2017. aasta alguses, kõikide muuseumide rajamise põhjused ja tegutsemise eesmärgid on toodud töö lõpus tabelina (LISA 1). Eesti, Läti ja Leedu mänguasja- ja lastemuuseumidest on tehtud põhjalikum ülevaade magistritöö neljandas peatükis.

3.2.1 Muuseumide tekkepõhjused ning väljapanekud

Uurides lastekultuuri teemaga seotud muuseumide tekkepõhjusi selgus, et kõige sagedasem põhjus oli olemasolev esemekogu – 95 muuseumist 46 puhul oli tegemist juba olemas oleva kollektsiooniga, mida sooviti eksponeerida. Kaheksa muuseumi puhul oli tegemist juhusega, kus muuseumi looja oli eelnevalt külastanud mõnd teist (enamasti Euroopa) mänguasjamuuseumi ning avastanud, et ka tema kodumaal võiks selliseid teemasid kajastav muuseum olemas olla. Näiteks Malta mänguasjamuuseumi rajaja Vincent Brown sai oma 30

aastat kogutud mänguasjakogu eksponeerimiseks inspiratsiooni Inglismaa mänguasjamuuseumi külastades.³⁸ Islandi mänguasjamuuseumi rajaja Guðbjörg Ringsted külastas 1992. aastal Porvoo mänguasjamuuseumi Soomes ning sai sealt idee hakata mänguasju koguma. Kogumisest sai piisavalt suur kollektsioon, et avada 2010. aastal esimese mänguasjamuuseumina Islandil oma väljapanek.³⁹ Vilniuse mänguasjamuuseumi asutajad said idee oma muuseumi loomiseks samuti teisi muuseumi külastades, nende inspiratsiooniallikaks oli teiste hulgas ka Tartu mänguasjamuuseum.⁴⁰ Tartu mänguasjamuuseumi loojad kogusid oma mõtteid Londoni mänguasjamuuseumides ning erinevates Soome mänguasjamuuseumides käies.⁴¹

Lastemuuseumide teemale pühendatud artiklis „*Museums in motion*“ on rõhutatud, et ei tohi alahinnata muuseumipersonali tähtsust ja seda mitte ainult lastega tegelemise osas, vaid ka suhetes teiste muuseumide külastajate ja töötajatega (Alexander, Alexander ja Decker 2008:178). Kindlasti mõjutab lisaks personalile muuseumi väljapanekuid, kogusid ja selle üldist olemust ka muuseumi rajaja (kes võib samal ajal olla ka muuseumi töötaja). Uuritud muuseumidest 26 juhul oli rajajaks või üheks rajajatest avaliku elu tegelane, kes nägi muuseumi loomiseks vajadust ning aitas muuseumi üles ehitada; 18 juhul rajati muuseum sel põhjusel, et riigis puudus mänguasja- või lastemuuseum. Kuuel juhul oli piirkond, kuhu muuseum rajati, ajalooliselt seotud mänguasjatööstusega ning kolmel juhul soovis kohalik ajaloo-, etnograafia-, või mõni muu suurem muuseum lastetöö osakaalu muuseumis suurendada. Sageli on muuseumide rajamisel ka mitu erinevat põhjust, näiteks kollektsiooni olemasolu ja avaliku elu tegelaste huvi korruga, poliitiline põhjus (muuseum rajatakse valimiseelsel perioodil või seoses mingi konkreetse linna kultuuripealinnaks valimisega) ja konkreetse muuseumi puudumine piirkonnas või ka kollektsiooni ja muuseumiks sobiliku hoone olemasolu.⁴²

Sõnad „mänguasjamuuseum“, „lastemuuseum“ ja „lapsepõlvemuuseum“ seostuvad sageli pigem laste ja peredega, kuid lastekultuuri teemaga tegelevad muuseumid ei ole mõeldud ainult lastele ja lastega peredele. Muuseumide hulgas on nii väikeseid põhiliselt portselannukkudest koosnevaid erakollektsioone, mille omanikud ootavad pigem täiskasvanuid muuseumisse, kui ka tänapäevaste mänguasjade kogusid, mis polegi mõeldud vaid klaasi tagant vaatamiseks, vaid millega tohib muuseumis mängida. Näitena võib tuua

³⁸ Malta.com, turismiportaal, 25.12.2017.

³⁹ E-kirjavahetus Guðbjörg Ringstediga, 04.11.2016.

⁴⁰ Intervjuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga, 24.03.2017.

⁴¹ Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad 1990-1994.

⁴² Vt tabelit LISA 1.

Soome lõunaosas asuvad mänguasjamuuseumid, mis on enamasti kas suuremahulised, kuid väikestes ruumides eksponeeritud erakogud või väikesed teiste muuseumide juurde kuuluvad mänguasjade väljapanekud. Porvoo mänguasjamuuseum on erakollektsioonil põhinev ning muuseum on loodud ainult kollektsiooni eksponeerimiseks, eraldi ajutisi näituseid ei korraldata, väljapanek on püsivalt sama ning muutub vaid juhul, kui kollektsiooni omanik mõne harulduse juurde ostab ning soovib seda eksponeerida. Hevosenkänkä muuseum Espoos WeeGee muuseumide keskuses ja Tampere Vapriikki keskuses asuv mänguasjamuuseum (*Nukkekekkerit*) on mõlemad püsiekspositsiooniga muuseumid, mis kuuluvad küll suuremasse muuseumide kompleksi, kuid millel on oma kollektsioon, mida nad eksponeerivad. Hevosenkänkä muuseum on samanimelise nukuteatri allasutusena toimiv eramuuseum, mida toetavad riik ja omavalitsus.⁴³ Muuseumi mänguasjaväljapaneku juurde kuulub ka lastele mõeldud mänguala, mis on seotud ajutise näituse teemaga ning mille juures viiakse läbi pedagoogilisi programme. Ekspositsioonis on segatud mänguasjamuuseumi ja lastemuuseumi elemendid, näiteks kuulub väljapanekusse kepphobuste nn tall, milles olevaid hobuseid võib mängimiseks kasutada. Tampere muuseumide keskuses Vapriikkis asuv nukumuuseum on erakollektsioonil põhinev väljapanek ja selle puhul on tegemist pelgalt klaasi tagant vaadatavate esemetega, ainus „käed külge“ element kogu muuseumis on pildistamisnurk, kus saab kohapeal olevaid mänguasju Tampere linna kujutava fotoseina taustal pildistada.⁴⁴

3.2.2. Uued mänguasja- ja lastemuuseumid

Uuritud muuseumidest 23 muuseumi on loodud aastatel 2010-2017. Täiesti uued tegutsevad muuseumid on Varssavi nukumajade muuseum Poolas (*Muzeum Domków dla Lalek*), mis avati 2016. aastal, ning 2017. aasta alguses avatud sõjaaegse lapsepõlve muuseum Sarajevos, Bosnia ja Hertsegoviinas. Rajamisel on Aserbaidžani nukumuuseum. 2017. aasta alguses avas Makedoonia arheoloogiamuuseum lastele mõeldud õppeklassi, mida võib pidada esimeseks sammuks teel muuseumi lasteosakonna tekkimise poole.⁴⁵ 2017. aasta alguses avati ka Tampere muuseumide keskuses Vapriikki uus Soome mängude ja mängimise kultuurist rääkiv väljapanek „Suomen Pelimuseo“. Tegemist on pikemaajalise ajutise näitusega, mille

⁴³ E-kirjavahetusest Johanna Rassiga. 25.01.2017.

⁴⁴ Soome muuseumide ülevaade põhineb isiklikel muuseumikülastustel aastast 2017.

⁴⁵ Info Makedoonia arheoloogiamuuseumi õppeklassi kohta uudisteportaalist Kurir, 19.02.2017.

kaudu jutustatakse külastajatele Soomes toodetud lauamängude, arvuti- ja videomängude ning mänguautomaatide lugusid, kasutades rohkelt tänapäevaseid „käed külge“ võimalusi.⁴⁶

2017. aasta alguse seisuga on uuendamisjärgus mänguasjamuuseum Prahas, Tšehhis ning Taanis on avatud uus lastemuuseum Odense linnale kuulvas Møntergårdeni muuseumis. Møntergårdeni muuseumi lastemuuseum ei ole tüüpiline „käed külge“ muuseum. Ajaloomuuseumi kuraatori Dyveke Skov Larseni sõnutsi on muuseumi väljapanek jagatud kaheks osaks: esimene osa muuseumist on originaalesemetega näitus, kus on eksperimentaalsel moel eksponeeritud muuseumi kogusse kuuluvad esemed, millele lisatakse interaktiivseid elemente; teine osa muuseumist on 1890. aastate tiseritöökoja rekonstruktsioon, mis on mõeldud kohaks, kus lapsed ja pered saavad proovida, mis tunne oli elada nõ vanal ajal.⁴⁷

Paljud mänguasjamuuseumid on sündinud seetõttu, et on olemas kollektsioon ning seda soovitakse näidata. Rumeeniast, Bukarestist on aga teada näide, kus linnavalitsuse sotsiaalosakonnaga koostöös on alates 2013. aastast toimunud projekt „Mänguasjakliinik“, mille käigus on korjatud linnaelanike käest kokku rohkem kui 30 tonni mänguasju. Asjad puhastatakse, parandatakse ning antakse edasi vähekindlustatud perede lastele. Need asjad, mida ei õnnestu täies mahus korda teha, pannakse kõrvale mänguasjamuuseumi ekspositsiooni tarbeks. Kohalik mänguasjamuuseum sündiski seetõttu, et mänguasju kogunes kokku nii palju, et lisaks heategevusele õnnestus ka muuseumi kollektsioon koostada.⁴⁸ Varem on Rumeenias läbi viidud üks kaheaastane projekt (2011–2013), mille käigus sündis vaid virtuaalselt olemasolev lapsepõlvemuuseum.⁴⁹ Rumeeniast on teada ka üks grupi mänguasjakogujate eestvedamisel kokku pandud mänguasjade fotosid sisaldav kodulehekülg, mida kutsutakse virtuaalseks mänguasjamuuseumiks, selle mittetulundusühenduse eesmärk on pikas perspektiivis selle mitmele inimesele kuuluva kogu põhjal ka päris muuseum luua.⁵⁰

Seoses maailma üldise poliitilise olukorra keerukusega võib välja tuua uue trendi mänguasjamuuseumide vallas – mänguasjade ja lapsepõlvemälestuste kaudu püütakse leida mooduseid, kuidas rääkida rasketest teemadest, näiteks sõjast ja sellest, milline oli sõja aja laste lapsepõlv. Ühelt poolt võib seda mänguasjade ja laste kaudu raskete teemade kajastamist vaadelda kui teema pehmendamist, teisalt peakski muuseumide ülesanne olema näidata ka

⁴⁶ Soome mängu muuseumi kodulehekülg, 07.05.2017.

⁴⁷ E-kirjavahetus Dyveke Skov Larseniga, 02.11.2016.

⁴⁸ Liudmila Cernat "Aveti jucării de reparat? Puteti să le donati singurului Spital de Jucării din București" 26.07.2014, artikkel portaalist Portaal 365.ro, 15.01.2017.

⁴⁹ Virtuaalne lapsepõlvemuuseum asub aadressil: <http://childhoodmuseum360.ro/ro/>, 08.01.2017.

⁵⁰ Virtuaalne mänguasjamuuseum asub aadressil: <http://muzeuljucariilor.ro>, 15.01.2017.

lapsepõlvega seotud negatiivseid aspekte, mitte ainult eksponeerida meeldivaid kujutluspilte mänguasjadest ja kooliruumidest (Roberts 2006: 161).

Sõjateematikaga seotud muuseumidena võib välja tuua Bosnia-Hertsegoviinas 2017. aasta alguses avatud Sõjaaja lapsepõlve muuseumi, kus inimeste mälestuste, isiklike esemete, foto- ja videomaterjalide ning erinevate dokumentide kaudu antakse edasi seda kogemust, mida tähendab sõja ajal üles kasvamine lapse jaoks. Muuseumi eesmärk on muuseumi direktori Jasminko Halilovići sõnutsi „aidata inimestel üle saada traumaatilistest kogemustest, vältida uusi traumasid ning samas edendada vastastikust mõistmist kollektiivsel tasandil, et edendada isiklikku ja sotsiaalset arengut“.⁵¹ Uus muuseum Bosnia ja Hertsegoviinas väärib tähelepanu, kuna selles riigis on kahekümne aasta jooksul avatud vaid kaks muuseumi ning muuseum, mis on pühendatud sõjaaja lapsepõlvele, on nüüd kolmas.

Eestis on laste ja sõja teematikat kajastanud ajutise näituse formaadis Eesti Ajaloomuuseum ning Tartu mänguasjamuuseum, kelle koostatud ühisnäitus „Lapsed ja sõda. 1941–1944“ oli 2015. ja 2016. aastal avatud Tallinnas ja Tartus. Näitusel sai selga proovida sõjaaegsete laste riideid, mängida toonaseid mänge ja kuulata ning lugeda viie sõja-aegse lapse lugusid. Väljapandud esemete ja nende juurde kuuluvate lugude kaudu soovisid näituse koostajad rääkida sellest, kuidas sõda mõjutas noorte inimeste elu ja tulevikku.⁵² Eesti mänguasja- ja lastemuuseumide püsinäitustel on sõjateema kajastatud pigem napilt ja ei ole kuidagi eriliselt rõhutatud.

Gruusias, Tbilisis on kaks muuseumi, mis küll nime poolest võiksid olla lastekultuuri muuseumid, kuid on oma olemuselt pigem täiskasvanute hobimuuseumid – nendeks on Karlo Sulakauri erakogul põhinev Tbilisi filminukkude muuseum (*Animaciuri Tojinebis muzeumi*)⁵³ mis rajati 1989. aastal ning Tbilisi nukumuuseum (*Tbilisis Tojinebis muzeumi*)⁵⁴, mis ühe pikema pausiga on tegutsenud alates 1937. aastast. Filminukkude muuseumi kogusse kuuluvad lisaks kohalike režissööride filmidest pärit nukkudele ka visandid ja arhiivimaterjalid. Nukumuuseumi kogusse kuulusid varem haruldased 18. ja 19. sajandi automaatnukud, mis olid annetatud muuseumile kohalike aristokraatide poolt ning erinevad Gruusias valmistatud (põhiliselt naisi kujutavad) rahvarõivais ning ka euroopalikke rõivaid kandvad nukud. Haruldased automaatnukud varastati muuseumist 1997. aastal, ajal, mil Gruusias oli poliitiliselt erakordselt keeruline ajajärk, ning ellu jäämiseks püüti rahaks teha

⁵¹ Jasminko Halilović 2015. Sõjaaja lapsepõlve muuseumi kodulehekülg, 12.01.2017.

⁵² Näitus “Lapsed ja sõda.1941-1944” teave Tartu Ülikooli muuseumi kodulehelt, 12.01.2017.

⁵³ Originaalis ანიმაციური თოჯინების მუზეუმი.

⁵⁴ Originaalis თოჯინების მუზეუმი.

kõike, mida vähegi võimalik. Nii jäi sellesse aega ka muuseumirüüste, mille käigus kadus muuseumist 24 haruldast eksponaati ning mille tõttu oli muuseum viisteist pikka aastat suletud. Hetkel kuulub muuseumi kogusse ka kohalike kunstnike ja intellektuaalide töid, mis valmisid 1990. aastatel superinflatsiooni tingimustes ning neid tollal valminud nukke ühendab üks eesmärk – need olid valminud selleks, et neid välisturistidele müüa ja selle abil rasketel aegadel ellu jääda. (Manning ja Shatirishvili 2001) Samasuguseid fakte on teada ka Eestist, nii teise maailmasõja eelsel perioodil kui ka 1990. aastate alul valmistati mänguasju ja müüdi olemasolevaid mänguasju selleks, et ellu jäämiseks raha teenida. Selliseid mänguasju müüdi teadaolevalt turul ning laatadel, ka Tartu Mänguasjamuuseumi kogudes on sellest ajast mänguasju ja suveniire, samuti on kirjanik Tiia Toomet oma raamatus „Mänguasjad jutustavad“ kirjeldanud, kuidas „Moonika ema õmbles kodus nukke ja lõbusa näoga klouni, keda isa müüs /.../ vanakraamitäikal. /.../ Oluliseks leivateenistuse allikaks muutus ema harrastus sõja-aastatel, kui majanduslikud olud olid rasked ja isa haige.“ (Toomet 2010: 86)

Ühe eraldi teemana võib veel välja tuua turunduseesmärgil loodud mänguasjamuuseumid, mis toetavad mingi firma majandustegevust. Sellised on näiteks Margarete Steiffi muuseum (*Margarete Steiff Museum*) ja Lapsepõlve muuseum Moskvas. Margarete Steiffi muuseum Saksamaal, Giengenis avati 2005. aastal, mil mänguasju tootev firma Margarete Steiff GmbH tähistas oma 125. aastapäeva. Tegemist on firmale kuuluva eramuuseumiga, mis on pühendunud ainult oma firmas toodetud esemete ajaloo eksponeerimisele ning uute esemete turundamisele, tegemist on nii visuaalse turundustoe kui ka lississetulekuga. Muuseumi külastus on tasuline ning muuseumi juurde kuulub ka muuseumipood, millest saab osta nii vanadele muuseumis nähtud mänguasjadele sarnaseid mänguasju kui ka Steiffi firma toodetud tänapäevaseid esemeid.⁵⁵

Venemaal, Moskvas on avatud mänguasjade näitus suures seitsmekordses mänguasjamaailmas (*Музей детства в Центральном Детском Магази́не на Лубянке*), poes, mis on olnud avatud alates 1957. aastast alates ning mis kohalike jaoks on legendaarne. Näitusele on välja pandud mänguasjad 1950.–1980. aastatest ning väljapanekusse kuulub rohkem kui 1000 eset, nende hulgas lisaks mänguasjadele ka raamatud, grammofoniplaadid, fotod, raadioaparaadid ja kõik muu lapsepõlve ja mänguasjamaailmaga seonduv. Näitus on avatud samal ajal kui kaubanduskeskus, milles ta asub, sinna sissepääs on tasuta ning eksponeeritud on nostalgiatooted, mitte need esemed, mida hetkel mänguasjapoes müüakse.⁵⁶

⁵⁵ Kirjeldus põhineb isiklikul muuseumikülastusel aastast 2013, muuseumil puudub toimiv kodulehekülg, mille kaudu põhjalikku lisainfot saada.

⁵⁶ Moskva poe Tsentralnõi Detskii Magazin kodulehekülg, 12.01.2017.

Rootsi linnas Osbys on olnud alates 1984. aastast avatud mänguasjamuuseum Lekoseum (enne 2014. aastat nimega BRIO Lekoseum), mis algselt oli loodud vaid firma BRIO mänguasjade ajaloo tutvustamiseks. Praeguseks on saanud sellest mänguasjamuuseum, mis tutvustab ka üldiselt Rootsi mänguasjaajalugu, kuid osaliselt kuulub muuseum endiselt firmale BRIO, muuseumi omanikeks on Osby linn, BRIO AB, BRIO veteranide fond ja üks perekond.⁵⁷

Pigem täiskasvanuile suunatud muuseumiks võib pidada Luksemburgis asuvat folkloori-, viinamarjakasvatuse- ja mängumuuseumi nimega A Possen (*Musée A Possen: Musée Folklorique et Viticole, Musée de Jouets*), mille ekspositsioonis on kasutatud mänguasju ja nukumajasid, selles muuseumis tutvustatakse nukumajade abil 18.–19. sajandi viinamarjakasvatajate elu-olu ja kombestikku⁵⁸. Selle muuseumi puhul ei saa öelda, et tegemist oleks ainult mänguasja- või lastemuuseumiga, kuid mänguasjatemaatika on huvitavalt ja ainulaadselt liidetud piirkonna ajaloo tutvustamisega.

Samuti võib pidada põhiliselt täiskasvanuile suunatud muuseumideks selliseid väljapanekuid, kus eksponeeritakse autorinukke, sellele lisaks soovivad muuseumid olla ka nukukunstikeskused, kunstnike kokkusaamiskohad, festivalide korraldajad. Sellised muuseumid või ka galeriid eksponeerivad kas ainult tänapäeval valmistatud autorinukke või kuulub muuseumile lisaks vanade nukkude kollektsioon. Armeenias, Jerevanis on juba aastaid korraldatud nukunäituseid (2010, 2014 ja 2016. aastal kohalikus ajaloomuuseumis), 2017. aastal võeti vastu otsus, et luuakse eraldi muuseum, kus hakatakse eksponeerima nii Armeenia kohalikke nukke, Euroopast pärinevaid vanu nukke, Nõukogude perioodi nukke kui ka tänapäevaseid autorinukke. Armeenias puudub mänguasjamuuseumide traditsioon täielikult, 2016. aastal loodi Jerevani esimene lastele mõeldud muuseum „Väike Einstein“⁵⁹, kuid selle puhul on tegemist väikese teaduskeskusega, millel puudub kogu. Uue muuseumi idee autor Marina Khachmanukyane esmane eesmärk on küll nukkude eksponeerimine, kuid võib eeldada, et kuna riigis ei ole mänguasjamuuseumi, on loodaval muuseumil võimalus saada koguperemuuseumiks.⁶⁰ Jerevanis on ka väike teatrinukkude muuseum, mis asub Jerevani riiklikus nukuteatris ja koosneb umbes 300 nukust. Osa kogudes olevatest nukkudest on saadud kohalikust nukuteatrist ning osa on üle maailma erinevatest riikidest pärinevad

⁵⁷ Lekoseumi kodulehekül, 10.02.2017.

⁵⁸ Muuseumi A Possen kodulehekül, 29.01.2017.

⁵⁹ Info teadusmuuseumi kohta portaalist Aravot.am 19.02.2017

⁶⁰ Info loodava muuseumi kohta virtuaalsest kultuurilehest Arvestagir, 19.02.2017.

teatrinukud.⁶¹

Tänapäeva mänguasja- ja lastemuuseumid on sama kirevad ja mitmekülgsed nagu need lapsed, kelle lapsepõlvest muuseumid lugusid jutustavad. Ühelt poolt on ikka veel olemas nn vanu häid mänguasjaväljapanekuid, mille klaasvitriinide taga asju vaadates saab lihtsalt nostalgitseda, teisalt tekkib igal aastal juurde uusi moodsa lähenemisega muuseume ning ka vanad muuseumid muutuvad ja lisavad oma näitustele „käed külge“ eksponaate, millega eksponeeritavaid asju külastajale põnevamaks ning arusaadavamaks muuta.

⁶¹ Info teatrinukkude muuseumi kohta kodulehelt kukliarm.com, 19.02.2017.

4. KONTEKST: EESTI, LÄTI JA LEEDU MÄNGUASJA- JA LASTEMUUSEUMID

Eestis on kokku viis muuseumi, mille puhul võib välja tuua, et nende tegevuses on rohkem laste- ja mänguasjakultuuri elemente kui teistes muuseumides. Nendeks on Tartu mänguasjamuuseum, Tallinna Kalamaja ja Kadrioru lastemuuseumid Miiamilla, Haapsalus asuv Iloni Imedemaa ja Tallinnas asuv NUKU muuseum. Lätis puudub hetkel lastekultuuriga tegelev muuseum, on vaid mõned erakollektsioonid, mille eesmärk on kas autorinukke või vanu mänguasju koguda ja eksponeerida. Leedus on üks tegutsev lastekultuurile pühendunud muuseum, selleks on Vilniuse mänguasjamuuseum.

4.1. Eesti mänguasja- ja lastemuuseumid

Tartu Mänguasjamuuseum on väikesest mänguasjanäitusest alguse saanud muuseum, mille ekspositsiooni loomiseks said selle asutajad inspiratsiooni põhiliselt Suurbritannias ja Soomes asuvaid mänguasjamuuseumide külastades.⁶² Praeguseks on Tartu Mänguasjamuuseum pigem laste- ja lapseõlvkultuurikeskus kui ainult muuseum. Mänguasjamuuseum koosneb püsiväljapanekust, kus on eksponeeritud mänguasjad, millega siinses piirkonnas elanud lapsed on läbi aegade mänginud ning mida on Eestis tööstuslikult toodetud, lisaks eksponeeritakse Eesti filminukkude kogu, väikest teatrinukkude kogu ja maailma rahvaste nukkude kogu. Muuseumi juurde kuulub mängutuba, pedagoogilise töö ruumid ning teatrimaja nimega Teatri Kodu.⁶³

⁶² Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad aastatest 1990-1994.

⁶³ Tartu mänguasjamuuseumi kroonika nr 1, Tiia Toometi mälestused ja muuseumi kodulehekülg www.mm.ee, 28.01.2017.

Tallinna Kadrioru lastemuuseumi Miiamilla, mis algselt kandis nime Miia-Milla-Manda, rajamisel saadi inspiratsioon Viini lastemuuseumist. Algselt sooviti ka teemavalikul sarnaneda Viini muuseumis nähtule, milleks oli sel korral „Öko“, kuid Eestis ei olnud 2000. aastate keskpaigas ja lõpul öko-temaatika veel nii populaarne, seega otsustati lastele rääkida sõprusest. „Nii jäimegi pidama „Sõbra“ juures. Oli segane aeg. Sõbrasuhted muutusid. Raha, ilusad autod, kallid majad, ilusad riided hakkasid sõbraks olekut mõjutama. Oligi aeg rääkida õigest sõprusest,“ selgitab Tallinna Linnamuuseumi tollane direktor Maruta Varrak muuseumi teemavalikut.⁶⁴ Kadrioru lastemuuseum Miiamilla on lastele mõeldud tegelusmuuseum, mis on jagatud tubadeks, kus tutvustatakse mängu kaudu erinevaid teemasid. Näiteks on muuseumi ühes toas viie erineva ametimehe tööruumid: vürtsipood, postkontor, kellassepa töökoda, õmblustöökoda ja fotograafi ateljee, mille kaudu soovitakse lastele rääkida sellest, kuidas need ametid ja ka ametiruumid on ajas muutunud ning kuidas esemed võivad muuseumi sattuda ja museaalideks muutuda. Eraldi kollektsiooni või ajutist teemanäitust muuseumis eksponeeritud ei ole, olemasoleva „käed külge“ väljapaneku ja mängude kaudu räägitakse lastele muuseumist, loodusest ja sõpruse tähtsusest.⁶⁵ Algselt plaaniti ekspositsiooni vahetada iga paari-kolme aasta tagant, kuid praeguseks on sama ekspositsioon olnud kasutusel 2009. aastast.⁶⁶

Tallinna Kalamaja lastemuuseum Miiamilla on mänguasjamuuseum, mille ühel korrusel on eksponeeritud mänguasjakogu ning teisel korrusel on ajutise näituse ala ning ruumid muuseumipedagoogilisteks tegevusteks. Mänguasjateemalise väljapaneku rajamiseks andis omal ajal tõuke asjaolu, et Tallinna Linnamuuseumiga oli 1985. aastal liidetud M.I.Kalinini muuseum, mille majale poliitilise olukorra muutudes oli 1990. aastatel vaja uut sisu.⁶⁷ Tallinna Linnamuuseumil oli olemas mänguasjakogu, mida otsustatigi selles hoones eksponeerida. 1997. aastal avati Kalamajas esimene mänguasjamuuseumi püsinäitus, aastani 2001 kandis muuseum nime Nukumuuseum, järgmiseks nime Tallinna Linnamuuseumi Lastemuuseum ning alates 2015. aastast on nimeks Kalamaja Lastemuuseum Miiamilla. Mõlemad Miiamilla nime kandvad muuseumid on Tallinna Linnamuuseumi allasutused, ka muuseumides eksponeeritavad mänguasjad kuuluvad Tallinna Linnamuuseumile.⁶⁸

Tallinnas asub veel NUKU muuseum, mis on samanimelise Tallinna vanalinnas asuva teatri juurde kuuluv teatrinukke eksponeeriv interaktiivsete lisavõimalustega muuseum.

⁶⁴ E-kirjavahetus Maruta Varrakuga, 28.01.2017.

⁶⁵ Kadrioru lastemuuseumi Miiamilla kodulehekül, 09.04.2017.

⁶⁶ E-kirjavahetus Maruta Varrakuga, 28.01.2017.

⁶⁷ E-kirjavahetus Maruta Varrakuga, 28.01.2017.

⁶⁸ Tallinna Linnamuuseumi kodulehekül, 09.04.2017.

NUKU muuseum loodi, et teadvustada nukuteatrikunsti kui žanri olemasolu ja eksponeerida mängukavast maha läinud teatrietenduste nukke. Visuaali, väljapanekute ja kollektsiooni rohkuse poolest võib NUKUt pidada mänguasjamuuseumiks või kitsamalt määratledes temaatiliseks nukumuuseumiks, mille juurde kuulub palju tegutsemisvõimalusi ja interaktiivseid eksponaate, kuid nad ise ei liigita end ei mänguasja- ega lastemuuseumide alla, vaid on määratlenud end kui tegevuskeskus, mis pühendub nukuteatrikunsti erinevatele aspektide tutvustamisele ning teema kaudu erinevate õpivõimaluste pakkumisele. Muuseumi eesmärgiks oli loomise ajal ja on ka praegu „läbi kaasaegsete väljapanekute ja tehniliste lahenduste tutvustada nukuteatrit selle kõikides aspektides, tutvustada nukuteatrikunsti ning pakkuda lisaõpimeetodeid“.⁶⁹ NUKU püsinäitusel keskendutakse teemadele „vesi-õhk-maa“ ning tutvustatakse viit tuntumat nukuliiki, nendeks on marionett-, käpik-, varras-, laua- ja kehanukud. Muuseumikülastajad saavad proovida kostüüme ja parukaid, ehitada väikeseid lavakujundusi, uurida teatriga seotud erinevaid ameteid ja külastada ajutisi näituseid.⁷⁰

Iloni Imedemaa, mis asub Haapsalus, erineb teistest Eesti lastekultuurimuuseumidest, kuna on tekkinud kunstikogu, mitte mänguasjakogu põhjal. 2004. aastal otsustas kunstnik Ilon Wikland annetada umbes 800 originaalillustratsioonist koosneva kogu Eesti riigile ning selleks, et seda kogu oleks võimalik eksponeerida, rajati tema lapsepõlvelinna Haapsallu kunstigalerii, mis avati 1. juulil 2009. aastal. Algusest peale oli kavas pakkuda lastele lisaks kunsti vaatamisele võimalikult palju tegevust. Iloni Imedemaa esimene korrus ja galerii renoveeriti 2014. aastal, välja pandi senistest rohkem Ilon Wiklandi töid, varasemalt eksponeeritud illustratsioonidele ja pisiplastikale lisati mälestusesemeid, raamatuid, tarbegraafikat jms. Iloni Imedemaal võib eristada suveperioodi ja talveperioodi külastusi: talvehooajal on avatud kolmekorruseline maja, kus on galerii, kino- ja näitustesaal, lisaks tegevusruumid nagu Karlssoni tuba, Iloni köök ning mängutuba. Suveperioodil on avatud ka Imedemaa õueala, kus saab mängida ning meisterdada Mattiase majas ja Käsitöökojas.⁷¹ Rohkete interaktiivsete tegelusvõimaluste tõttu võib Iloni Imedemaad pidada lastemuuseumiks, kuid muuseum ise eelistab kasutada väljendit teemakeskus.⁷²

Kõik Eesti lastekultuuriga tegelevad muuseumid on väga mitmekülgsed ja lisaks näitustele ja muuseumipedagoogikale tegeletakse nii Tartu, Tallinna kui ka Haapsalu muuseumides laste sünnipäevapidude korraldamisega.

⁶⁹ E-kirjavahetus Maria Uskiga, 26.01.2017.

⁷⁰ NUKU kodulehekülg, 09.04.2017.

⁷¹ Iloni Imedemaa kodulehekülg, 19.02.2017.

⁷² E-kirjavahetus Maarja Aaloega, 01.11.2016.

4.1.1 Tartu mänguasjamuuseum

Tartu mänguasjamuuseumi eelkäijaks võib lugeda 1990. aasta 1. detsembril Tartu Linnamuuseumis avatud näitust „Mängime koos!“, mille jaoks lastekirjanik Tiia Toomet, teatrikunstnik Meeri Säre ja illustraator Mare Hunt kogusid mänguasju, näitamaks toleaegetele lastele, et mänguasjamaailm ei ole alati olnud nii vaene kui seda oli 1990. aastate Eesti poeriiulitel näha. Näitus osutus populaarseks ning järgmiseks korraldati 1992. aasta veebruaris Tartu Linnamuuseumis poiste mänguasjade näitus. Juba esimese näituse järel oli koostajail tekkinud mõte, et kuna mujal Euroopas on olemas mänguasjamuuseumid, võiks ka Tartus väljapandud näituse baasil midagi sellist luua. Esialgu kaaluti muuseumi loomist Tartu Linnamuuseumi filiaalina, kuid 1994. aastal võeti siiski vastu otsus, et mänguasjamuuseumist saab Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakonna allasutus ning muuseumi esimeseks direktoriks sai Tiia Toomet.

„Tartu Mänguasjamuuseum avati pidulikult 28. mail 1994. /.../ Mänguasjade poolt avas muuseumi Mare üleskeeratav lepatriinu, kes oma kuue tillukese jalakesega vapralt üle punase joone rühkis. Muinasjutulist torti sööma ja Otto-teatri lasteetendust vaatama siirdus kogu seltskond aga üles Toomemäele, sest juba avamise hetkel oli selge, et muuseumiruumid on kõigi tema sõprade jaoks liiga väikesed.“⁷³

Esialgu oli muuseumi kasutada kolm ekspositsiooniruumi, eraldi ruume hoidlaruumide jaoks ega teadustöö tegemiseks ei olnud. 1996. aastal lisandusid väikesed ruumid kõrvalhoones, kus avati kassa-nukupood ning üks väike tööruum ning lisaks väga väike hoidla, milles ei olnud teistest ruumidest erinevaid temperatuuri- ja niiskustingimusi. Tartus Toomemäel asuva vana maja ruumid jäid muuseumile ruttu kitsaks, seal polnud piisavalt ruumi tegeleda muuseumipedagoogika, perepäevade ega muude külastajaile suunatud üritustega. Linnaga koostöös hakati otsima uusi võimalusi ning mänguasjamuuseum kolis Tartu vanalinna.

13. märtsil 2004. aastal avati aadressil Lutsu 8 mänguasjamuuseumi jaoks renoveeritud majas uus püsiekspositsioon. Mänguasjamuuseum oli omas ajas väga novaatorlik – muuseumi uue ekspositsiooniga ei tegelenud vaid varahoidjad, teadurid ja kujundajad, vaid kogu näituste loome toimus koostöös sisekujundajatega (Laika, Belka & Strelka OÜ). Lisaks

⁷³ Tiia Toometi mälestused kogumikust “20 aastat koos mänguasjamuuseumiga”, lk 18.

ekspositsiooniruumidele loodi muuseumi juurde spetsiaalne mängutuba ning kõikjal ekspositsioonis olid samuti „käed külge“ eksponaadid. Selline lahendus ei olnud 1990. aastate keskpaigas Eestis sugugi tavaline – Tartu mänguasjamuuseum oli üks esimesi muuseume, kes kasutas ekspositsiooni loomisel sisekujundajate abi ning ka esimeste hulgas, kes hakkas ekspositsioonis mängulisi lahendusi kasutama.

2. detsembril 2005 avati muuseumi juurde kuuluvas õuemajas filmi- ja teatrinukkude maja, kus pandi välja OÜ-lt Nukufilm kingituseks saadud haruldane kollektsoon Eesti nukufilmide nukkudest ja rekvisiitidest, mis 2000. aastast alates oli eksponeeritud mänguasjamuuseumi filiaalis Filminukkude Galeriis (Ülikooli tänav 1). 30. mail 2010 lisandus Tartu Mänguasjamuuseumi kompleksi teatrimaja nimega Teatri Kodu (Lutsu tn 2). Teatri Kodu lisandumisega samal ajal sai muuseum endale ka uued hoidlad.⁷⁴

Tartu Mänguasjamuuseumi praegune püsinäitus on üles ehitatud teemade kaupa: mängulistest väljapanekutes on linnalaste ning talulaste mänguasjad, lauamängud, nukumajad, õuemänguasjad jt mängude ning mängimisega seotud esemed. Eraldi on tähelepanu pööratud Eestis toodetud mänguasjade ning maailma erinevate rahvaste nukkude kogu eksponeerimisele. Püsinäituse osadena eksponeeritakse Eesti filminukkude kogu, mis on muuseumisse jõudnud Nukufilm OÜ kaudu 2000. aastal,⁷⁵ ning teatrinukkude kogu. Muuseumis on ajutiste näituste ala, kus vahetatakse näituseid 1–2 korda aastas.

Teatri Kodu hoones on teatrisaal, pedagoogilise töö ruum nimega lastestudio ning hoone keldris asuv teatrinukkude muuseum, milles on teatrinukkude püsiväljapanek, automaatnukkude teater ning ruum, kus külastajad saavad mängimiseks kasutada väikeseid lavasid ja nende juurde kuuluvaid nukke. Keldris asub ka ruum keskaegsest elamust, kus on eksponeeritud haruldane 14. sajandi hüpokaustahi ning samast ruumist arheoloogiliste uuringute käigus välja kaevatud esemed. Arheoloogiline väljapanek ei ole seotud mänguasjadega, vaid selle hoonega, milles väljapanek asub. Eksponeeritud esemed kuuluvad Tartu Linnamuuseumile.⁷⁶

Tartu mänguasjamuuseumi võib temaatiliselt jagada viieks:

- 1) püsinäitus (sh filminukkude püsinäitus),
- 2) ajutised näitused,
- 3) mängutuba,

⁷⁴ Tartu mänguasjamuuseumi puudutav tekst on koostatud 1990.–2010. aastate muuseumi kroonikate ja Tartu mänguasjamuuseumi koduleheküljel oleva teabe põhjal 19.01.2017

⁷⁵ Tartu mänguasjamuuseumi kroonika 2000. aastast.

⁷⁶ Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad aastatest 2004–2016, Tartu mänguasjamuuseumi kodulehekülg, 19.01.2017.

- 4) Teatri Kodu (sh teatrisaal, lastestudio ja teatrinukkude muuseum) ja
- 5) muuseumipedagoogiline töö ning pedagoogilise töö ruumid.

Muuseumi tegevusi kirjeldan lähemalt viiendas peatükis, kus võrdlen Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide tegevust, kogusid, väljapanekuid ja arengut.

4.2 Läti mänguasjakollektsioonid

Eesti lähiriikidest on Läti ainus, kus ei ole ühtegi püsivalt tegutsevat mänguasjaga lastemuuseumi, küll aga tegutseb seal nukukunstigalerii. Juba 1990. aastate algusest on kollektsionäärid ja nukukunstnikud üritanud Lätis mänguasjakollektsioonil põhinevat muuseumi luua,⁷⁷ ent lühemat või pikemat aega on seal tegutsenud vaid erinevad galeriid, kus on eksponeeritud autorinukke – nukke, mis ei ole mõeldud lastele mängimiseks, vaid on loodud täiskasvanute poolt mingil kunstilisel eesmärgil, näiteks kostüümi, materjali või kunstniku käeliste oskuste demonstreerimiseks ja kunstilise eneseväljendusoskuse kinnitamiseks.

Preiļi linnas tegutseb üks nukukunsti eksponeerimisega tegelev galerii, kus eksponeeritakse kunstnik Jeļena Mihailova valmistatud 150 nukust koosnevat autorinukkude kogu, samuti tegeletakse Preiļis rahvusvaheliste nukufestivalide korraldamisega.⁷⁸

Teadaolevalt on ainus Lätis asuv suur püsivalt avatud mänguasjanäitus nimega “On aeg mängida” (*„Laiks spēlēties“*) koostatud kunstnik Tamāra Čudnovska mänguasjade erakogu põhjal ning see on eksponeeritud Bauska koduloo- ja kunstimuuseumis (*Bauskas Novadpētniecības un mākslas muzejs*) püsiekspositsiooni osana. Näituse juurde on loodud spetsiaalsed muuseumitunnid.⁷⁹

Ināra Liepa erakollektsioonil põhinev nukukunstimuuseum tegutses Riias püsinäitusena aastatel 2008–2012, muuseumis korraldati rahvusvahelise osalusega ajutisi näituseid ning töötubasid. Muuseumil ei ole kunagi olnud oma maja, tegutseti kolmes erinevas kohas Riia linnas ning kui viimase koha omanik müüs hoone, milles muuseum asus, loobuti püsinäituse järjekordsest üles ehitamisest. Viimastel aastatel on kollektsiooni Lätis ja välisriikides eksponeeritud rändnäitusena.⁸⁰

⁷⁷ E-kirjavahetus Ināra Liepaga, 24.03.2017.

⁷⁸ Nukukunsti muuseumi kodulehekül, 07.05.2017.

⁷⁹ Bauska koduloo- ja kunstimuuseumi kodulehekül, 28.01.2017.

⁸⁰ E-kirjavahetus Ināra Liepaga, 24.03.2017.

Aizputes on teada üks suurem nõukogude perioodi nukkude kolleksioon, mis on näitusena välja pandud ning mille juurde kuulub ka lastele mõeldud mängutuba,⁸¹ Sabilēs asub umbes 1000 esemest koosnev puidust mänguasjade väljapanek.⁸²

4.3 Vilniuse mänguasjamuuseum

Vilniuse mänguasjamuuseum on Leedu esimene mänguasjamuuseum, mille asutajad leidsid, et muuseum tuleb luua ainuüksi juba seetõttu, et ei Vilniuses ega terves Leedus ei ole lapsepõlve- ja mänguasjade temaatikat kajastavat muuseumi, mis kogu Euroopas on ometi nii tavaline. Muuseumi rajamisel oli veel kaks olulist põhjust: Povilas Blaževičiuse doktoritöö Leedu arheoloogiliste mänguasjaleidude teemal ning Tartu mänguasjamuuseumist muuseumi rajamiseks inspiratsiooni saamine. Povilas Blaževičius ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienė on rääkinud muuseumi tekkepõhjustest järgnevalt:

„Olime reisil läbi Läti ja Eesti ning rääkisime, et Povilas teeb oma doktoritööd arheoloogilistest mänguasjadest, aga ilmselt ei saa sellest tööst edasi midagi, see jääb kuhugi ülikooli osakonda riiulisse ja keegi tõenäoliselt ei kasuta seda enamaks. Ülikoolis ei ole kohustust ilmtingimata doktoritöö materjalidest raamatut teha ja meil oli kahju, et materjalidest ei saa enam kui lihtsalt üks paberile talletatud uurimustöö. Pärast Tartu mänguasjamuuseumi ja veel mõne muuseumi külastamist (Lätis ja ka näiteks Brüsselis, seal oli dinosauruste muuseum⁸³) tekkis meil mõte, et ehk oleks võimalik teha Vilniusse mänguasjamuuseum, kuna arheoloogiline materjal ja uurimustöö on [ülikooli juures] juba olemas. /.../ Alustasime tegelikult tühjalt kohalt, ühtegi mänguasja ega eset meil ei olnud.“⁸⁴

Muuseumi ettevalmistustöödega alustati 2010. aastal, ametlikult avati muuseum külastajatele 7. detsembril 2012. aastal. Muuseumi asukohaks sai Vilniuse vanalinnas asuv maja aadressil Šiltadaržio g. 2. Kaheaastase ettevalmistusperioodi jooksul koguti raha muuseumi avamise ja ülesehitamise jaoks – juba enne reaalselt eksisteerivat muuseumi olid olemas muuseumitunnid, millega käidi lasteaedades ja tundide läbiviimise eest saadud raha

⁸¹ Aizpute nukkude kolleksiooni info portaalist liepajniekiem.lv, 24.03.2017.

⁸² Sabile turismiinfo kodulehekül, 07.05.2017.

⁸³ Dinosauruste muuseumi all peetakse silmas Brüsselis asuvat looduteaduste muuseumi, 02.04.2017.

⁸⁴ Intervuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017

kasutati muuseumi ekspositsiooni tegemiseks. Samuti valmistati samal eesmärgil käsitööesemeid ja müüdi neid. Mänguasjakogu jaoks vaatasid rajajad kõigepealt üle oma isikliku kogu, aga said ruttu aru, et seda pole muuseumi loomiseks piisavalt palju ja siis jagati mõtet (asjade kogumisest) sõpradega. Samuti levitati infot uue muuseumi rajamisest lasteaedades.⁸⁵

Muuseumi loojate eesmärgiks ei olnud mitte võimalikult suurt esemekogu kokku koguda, vaid valida välja kõige huvitavamaid esemeid ning eksponeerida neid nii, et külastajal oleks muuseumis põnev, et külastaja saaks näha, teada ja katsuda.⁸⁶ Ka ei olnud nende eesmärk muuseumi ühe korraga valmis teha, alustati vaikselt ja väikselt – kõigepealt valmis kaks esimest arheoloogiateemalist ruumi ning tasapisi teised ruumid nende järel. Nagu rajajad intervjuus mainisid, siis kollektsiooni ei olnud olemas, mitte midagi tegelikult ei olnud. Olid olemas Leedu rahvusmuuseumile kuuluvad arheoloogilised materjalid, millest mänguasjamuuseumi loojad lasid teha koopiaid. Osa koopiaid tegi Povilas Blaževičius ise, suurema osa tegid sõbrad – keraamikud, arheoloogid, restaureerijad jne.

Praeguse Vilniuse mänguasjamuuseumi võib temaatiliselt jagada⁸⁷ kolmeks:

- 1) Leedu arheoloogiliste mänguasjaleidude koopiaid, klassikaline klaasitagune väljapanek kombineeritud arvukate „käed külge“ eksponaatidega ning etnograafiliste mänguasjade väljapanek;
- 2) ajutiste näituste ja pedagoogilise töö ruum;
- 3) 19. ja 20. sajandi mänguasjade väljapanek, suure rõhuga nõukogude perioodi mänguasjadel. Selles ekspositsiooni osas on ka mänguautomaadid (näiteks laevade pommitamine), mis 1960.–1970. aastatel sündinud laste hulgas olid väga populaarsed ja mida muuseumis saab ka kasutada, ning väike raamatukoguruum.

⁸⁵ Intervjuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017

⁸⁶ Vilniuse mänguasjamuuseumi kodulehekülge, 19.01.2017.

⁸⁷ Jaotus on arvestatud 2017. aasta märtsi seisuga.

5. VÕRDLUS: TARTU JA VILNIUSE MÄNGUASJAMUUSEUM

Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide võrdlus põhineb uuritud dokumentidel (Tartu mänguasjamuuseumi puhul muuseumi kroonikatel, aastaaruannetel, külastusstatistikal ja külastajauuringutel), isiklikul külastuskogemusel ning läbiviidud intervjuudel. Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul on põhiliseks infoallikaks intervjuud muuseumi asutajate Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga.

5.1. Asutuste kirjeldus

Tartu mänguasjamuuseum on asutatud 1994. aastal, esimene näitus, millest inspireerituna muuseum sündis, avati juba 1990. aastal. Vilniuse mänguasjamuuseum asutati organisatsioonina 2010. aastal, kaheaastasele testperioodile järgnes avamine külastajatele 2012. aastal. Mõlemad muuseumid on oma asukoha poolest sarnased – nad asuvad vanalinnas külastaja jaoks hästi ligipääsetava koha peal.

Tartu mänguasjamuuseum asus esimestel tegutsemisaastatel Tartu vanalinna serval Toomemäe nõlval, Laial tänaval, alates 2004. aastast on muuseum avatud Lutsu tänaval. Muuseum asub Tartu linnale kuuluvates hoonetes ning tegemist on munitsipaalmuuseumiga. Muuseumi hoonetest kolm on avatud külastajatele, ühes hoones asub muuseumi kontor. Kõigi hoonete peale kokku (kaasa arvatud kontor ja hoidlaruumid) on muuseumi kasutuses umbes 2000 m². Tartu mänguasjamuuseum on Tartu linna poolt rahastatud ning lisaks teenib omatulu muuseumi- ja teatripiletite müügi, pedagoogiliste programmide, laste- ja täiskasvanute sünnipäevade korraldamise ning ruumide kasutusele andmisega. Muuseumis on 14 töötajat, nende hulgas ajaloo-, kunsti- ja pedagoogilise haridusega töötajad. Museoloogiaalase eriharidusega töötajaid ei ole. Läbi aastate on muuseumi jaoks olnud tähtsal

kohal muuseumi sõbrad ja 2001. aastal ametlikult asutatud MTÜ Tartu Mänguasjamuuseumi Sõprade Selts, mille liikmed suurürituste puhul abiks käivad. Seltsi liikmed on aidanud ka mänguasju koguda, puhastada ning renoveerida.⁸⁸

Tartu mänguasjamuuseum asub Tartu kõige vanemas piirkonnas asuvates vanades 18. sajandist pärinevates puumajades, mis juba arhitektuurselt nõuavad ajastutruud lähenemist ning seda on sisekujunduses ka arvestatud. Vilniuse mänguasjamuuseum asub küll Vilniuse vanalinnas, kuid tegemist on lihtsa kivihoonega, mille sisearhitektuur ei ole muuseumi sisekujundust mõjutanud muul moel, kui vaid ruumide jaotuse ja akende-uste asukohaga.

Vilniuse mänguasjamuuseumi eristab Tartu mänguasjamuuseumist asjaolu, et tegemist on eramuuseumiga, mis rendib Vilniuse linnalt endale sobivaid ruume. Muuseum ei saa rahalist toetust linnalt ega riigilt, vaid kasutab sponsorite abi, põhiline sissetulek on piletimüügist (sh õpitubade läbiviimise tasud). Koos tööruumidega on muuseumi kasutuses 290 m², eraldi spetsiaalseid hoidlaruume ei ole, esemeid hoitakse samades tingimustes, kus asuvad ka tööruumid. Vilniuse mänguasjamuuseumis on 7 töötajat, nende hulgas turundusspetsialist ja arheloloogid, muuseumipedagoogikaga tegelevad tudengid. Museoloogiaalase eriharidusega töötajad puuduvad. Lisaks muuseumi alalistele töötajatele aitab muuseumi üritusi läbi viia ja ette valmistada üks omanikest, Povilas Blaževičius.

Kahe mänguasjamuuseumi lahtiolekuaegades on põhimõtteline erinevus. Tartu mänguasjamuuseum on pidevalt avatud sama graafiku järgi: muuseumi põhimaja näitused on kogu aeg (välja arvatud riigipühade ajal) avatud kolmapäevast pühapäevani kell 11–18 ning mängutuba kolmapäevast pühapäevani kell 11–16. Lastegruppe võetakse muuseumitundidesse vastu vastavalt kokkuleppele ka tavapärastest aegadest erineval ajal. Teatrimajal nimega Teatri Kodu on oma ajakava, etenduste ajad ei sõltu muuseumi lahtioleku aegadest. Vilniuse mänguasjamuuseumil on suve- ja talveperioodil erinevad lahtiolekuajad. Talveperioodil on muuseum esmaspäeviti suletud ning avatud kuuel päeval nädalas, kuid mitte kõigil päevadel sama pikalt. Suveperioodil on muuseum suletud esmaspäeviti ja pühapäeviti ning avatud viiel päeval nädalas erinevatel aegadel. Tegemist on eramuuseumiga, mille omanikud selgitavad suvist lühemat lahtioleku aega enda suurema liikumissooviga sel perioodil. Kõige pikemalt on Vilniuse mänguasjamuuseum avatud teisipäeviti ja kolmapäeviti, sest muuseumi külastusstatistika jälgimine näitas, et neil päevil tahavad inimesed õhtuti muuseumis käia.⁸⁹

⁸⁸ Muuseumisõprade meenutusi väljaandest “20 aastat koos mänguasjamuuseumiga”.

⁸⁹ Intervuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

Aastas külastab Tartu mänguasjamuuseumi keskmiselt 52 000 inimest, külastajate hulka arvestatakse piletita külastajad, samuti Teatri Kodus käivad teatrikülastajad. Ainult muuseumi (st näituseid ja muuseumi mängutuba) külastab keskmiselt 26–27 000 inimest aastas.⁹⁰ Vilniuse mänguasjamuuseumis käib aastas keskmiselt 20–22 000 inimest, samas ei arvestata külastajate hulka piletita külastajaid, seega võib eeldada, et tegelik külastajate arv on suurem. Muuseumi omanikud toovad põhjenduseks, et nende jaoks (eramuseumina) ei ole täpne külastajate arv oluline, sest nad ei pea kellelegi aruandeid esitama, ja et piletita külastajate märkimine on klienditeenindajate jaoks liiga keeruline.

Mõlema muuseumi nimes on sõna „mänguasjamuuseum“, kuid Vilniuse mänguasjamuuseumi ekspositsioon sisaldab väga palju lastemuuseumi elemente – suur rõhk on käelisel tegevusel ning mängu kaudu õppimisel. Muuseumi loojad arvavad ise, et sõna „mänguasjamuuseum“ on algusest peale olnud pisut vale ja ebatäpne nimi nende muuseumi jaoks – nad leiavad, et Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul on tegemist mänguasja- ja lastemuuseumi vahepeal paikneva haridusliku eesmärgiga asutusega.⁹¹ Tartu mänguasjamuuseum sai oma nime 1994. aastal, ajal, mil muuseum tegutses vaid paaris väikeses näitusesaalis ning muuseumi põhitegevus oligi kogumine, säilitamine ja esemete eksponeerimine, kuid praeguseks, mil muuseumile on lisandunud spetsiaalsed pedagoogilise töö ruumid, mängutuba ja teatrimaja, võib öelda, et sõnaühend „Tartu mänguasjamuuseum“ on pigem kaubamärk kui asutust täpselt kirjeldav nimi. Muuseumi direktor Triin Vaaro on kirjeldanud asutust pigem kui lastekultuurikeskust ning ka lastekultuuri kompetentsikeskust.⁹²

5.2 Püsiväljapanek ja ajutised näitused

Nii Tartu kui ka Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul on tegemist huvitavate nähtustega – mänguasjamuuseumidega, kus on kombineeritud klassikaline muuseumiväljapanek erinevate „käed külge“ võimalustega. Mõlemas muuseumis on olemas püsiekspositsioon, korraldatakse ajutisi näituseid nii oma kui ka teistes muuseumides, eksponeeritakse teiste muuseumide ajutisi näituseid ja tegeletakse muuseumipedagoogilise tööga.

Vaatamata sellele, et nii Tartu kui Vilniuse muuseumi nimedes sisaldub sõna „mänguasjamuuseum“, võib kaht muuseumi võrreldes siiski öelda, et püsiekspositsiooni

⁹⁰ Tartu mänguasjamuuseumi külastajate statistika aastatest 2010–2016.

⁹¹ Intervjuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga, 24.03.2017.

⁹² Triin Vaaro, Marge Pärnits, „Tartu mänguasjamuuseumi eneseanalüüs“ 2016.

ülesehitust ja külastajatele mõeldud tegutsemisvõimalusi arvestades on Tartu muuseum pigem mänguasjamuuseum, mille püsiekspositsiooni igas ruumis on üks või mitu tegutsemisvõimalust ning Vilniuse muuseum on lastemuuseum, mille tegutsemisruumide juurde kuulub väike kindla perioodi mänguasjade (põhiliselt nõukogude perioodi mänguasjadest ning mänguautomaatidest koosnev) püsiväljapanek ja ajutiste näituste ruum. Mõlema muuseumi puhul on olulised esemete kogudesse võtmise ning ekspositsiooni koostamise põhimõtted – muuseumid eelistavad kohaliku ajaloo ja kohalike elanike lugudega seotud mänguasju. Mõlemat muuseumi ühendab ka see, et nad on külastaja jaoks “perekesksed, armsad kohad, kuhu perega koos välja minna”.⁹³ Nagu kirjutavad Anne Jodon Cole ja Eva Petterson Brooks oma artiklis „*Toy Story: Childhood versus Children in Toy Museums*“, sõltub ekspositsiooni ülesehitus „kuraatorite isiklikest, sotsiaalsetest ja institutsionaalsetest otsustest ja valikutest“ (Cole ja Brooks 2016: 308). Nii Tartu kui ka Vilniuse muuseumi ajutised ja püsinäitused on selle väite kinnituseks. Tartu mänguasjamuuseumi rajajad Tiia Toomet, Mare Hunt ja Meeri Säre olid ajaloo- ja kunstiharidusega ning muuseumi üldises visuaalis see ka kajastub: väljapanekud on mängulised, sisaldavad kunstiobjekte ning rohkelt butafoorseid pisisasju. Muuseumi esimene kunstnik Mare Hunt meenutab, et nii oli see juba muuseumi esimese püsiväljapaneku puhul: „Meeri [Säre] oli saanud tuntud sisekujundajalt Leili Pärtelpojalt biidermeieri stiilis tühja nukumaja, mille tubade täitmise mööbli ja pisisasjadega võttis enda peale Kairi, kasutades koolis omandatud butafoorioskusi.“⁹⁴

Vilniuse muuseumi rajajad on arheoloogia- ning turunduse haridusega, nende esmane huvi on seotud oma riigi ja piirkonnaga seotud arheoloogilised leiud ning nende leidude võimalikult paljudele sihtgruppidele tutvustamine, suurem osa muuseumi ekspositsioonist on arheoloogia temale ka üles ehitatud.

Tartu mänguasjamuuseumi huvi on koguda ja eksponeerida esemeid, millega on mängitud Eestis või mida eesti lapsed on teistesse riikidesse välja rännates endaga kaasas kandnud, kogudes ja väljapanekutes on enamasti esemete originaalid, koopiad on väga vähe. Püsiekspositsiooni loomisel on keskendutud lähiajaloole ja Eesti laste mänguasjadele, millega on mängitud põhiliselt 19. sajandi lõpul ja 20. sajandil, muuseumi kogudesse ei kuulu mitte ühtegi keskaegset originaalmänguasja, eksponeeritud on vaid 2004. aasta näituse „Hansaaegsed mänguasjad“ tarbeks valmistatud üksikute keskaegsete mänguasjade koopiad nagu savist nukud, luust täringud, kirjutamisvahendid ja luust ning savist veeremängude

⁹³ Intervjuu Lehar Kuuliga, 10.04.2017.

⁹⁴ Mare Hundi meenutused väljaandest “20 aastat koos mänguasjamuuseumiga”.

nupud.⁹⁵ Tartu mänguasjumuuseumi teatrinukkude muuseumiga samas majas on eksponeeritud Tartu Linnamuuseumi kogusse kuuluvad keskaegsed esemed, mis on leitud mänguasjumuuseumile kuuluvast hoonest aadressil Lutsu 2 ning mille hulgas on üks luust nupp, mille puhul esialgu oletati, et tegemist võib olla mängunupuga, hilisema arvamuse kohaselt siiski mõne relva ehisnaastuga.⁹⁶

Vilniuse mänguasjumuuseumi püsiväljapanekus on Tartu mänguasjumuuseumiga võrreldes väga suur rõhk keskaegsete arheoloogiliste mänguasjaleidude koopiatel ja nende kaudu külastajatele ajaloo tutvustamisel. Selline lähenemine on Euroopa lastekultuurimuuseumide hulgas haruldane, kui mitte ainulaadne (arheoloogilised leiud on tavapäraselt eksponeeritud pigem ajaloomuuseumides, linnamuuseumides või siis ka teaduskeskustes), ka Vilniuse mänguasjumuuseumi direktor Jovaišaitė-Blaževičienė ei oska mujalt Euroopast näiteid tuua lastekultuurimuuseumist, kus oleks ekspositsioonis nii suur rõhk arheoloogilistel leidudel ja nende kaudu ajaloo õpetamisel. Koopiate ja nendega seotud erinevate tegeluste osakaal ekspositsioonis on väga suur, võib öelda, et hinnanguliselt vähemalt kolmandik ekspositsioonist, ning lisaks eksponeeritud koopiatele on olemas ka kasutuskopiad, mille abil õpetatakse külastajatele keskaegseid mängu ning viiakse läbi erinevaid pedagoogilisi programme, mis tutvustavad erinevaid ajastuid Leedu ja Vilniuse piirkonna ajaloos.⁹⁷

Tartu mänguasjumuuseum kasutab pedagoogilises töös spetsiaalseid kasutuskogu mänguasju, mille puhul on tegemist originaalsemetega.

Tartu mänguasjumuuseumi suured ajutised näitused (mis hõlmavad kogu muuseumi õuemaja esimest korrust ja on paigutatud 96 m² pinnale) on enamasti seotud muuseumi kogudega. Väikesemahulised ajutised näitused on enamasti seotud muuseumi enda kogudega, kuid eksponeeritakse ka erinevate kollektsionääride kogusid ning nukumeistrite valmistatud nukke, karusid või muid mänguasju. Vilniuse mänguasjumuuseumi ajutised näitused on kokku pandud kas oma kogude põhjal või on tegemist välisnäitusega, ajutised näitused on väikesemahulised ning neid korraldatakse samas ruumis, kus viiakse läbi ka muuseumi pedagoogilisi programme. 2015. aastal vahetasid Tartu ja Vilniuse mänguasjumuuseumid omavahel ajutisi näituseid – Tartu mänguasjumuuseum viis Vilniusse näituse Eesti rahvuslikest mänguasjadest ning Vilniuse mänguasjumuuseum pani Tartus välja näituse

⁹⁵ Tartu mänguasjumuuseumi kroonika 2004.

⁹⁶ Tartu mänguasjumuuseumi kroonika 2010.

⁹⁷ Intervjuu Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga, 24.03.2017.

Leedu arheoloogiliste leidude koopiatest. Mõlemas muuseumis korraldati näitusega seoses ka vastavad teemalised õpitoad.⁹⁸

5.3. Muuseumipedagoogika

Mayfield on oma lastemuuseumi puudutavas uuringus jõudnud seisukohale, et olulisteks märksõnadeks lastemuuseumide puhul on „õppimine, „käed külge“ võimalused, rõõm ja nauding, mängimine, loovus, avastamine, põlvkondade vaheline koostöö ja multikultuursus“ (Mayfield 2005: 182). Kõiki neid märksõnu võib kasutada ka Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide pedagoogilist tööd kirjeldades. Muuseumipedagoogika moodustab väga olulise osa mänguasja- ja lastemuuseumidest ning minu hinnangul on see koguni kesksel kohal.

Tartu mänguasjamuuseumis korraldatakse regulaarselt erinevaid õpitubasid, teemalisi ekskursioone ja loenguid, mis on mõeldud nii lastele kui ka täiskasvanutele. Muuseumi kodulehel on olemas teemade nimekiri, mille alusel õpetaja või mõni muu grupi juht saab valida enda grupile sobiva tunni ning tulla muuseumisse õppima. Lastele mõeldud õpitubade põhiliseks sihtgrupiks on lapsed vanuses 3-12 aastat, kuid enamus õpitubasid on kohaldatavad igale eale. Õpitubade teemad on seotud muuseumi, mänguasjade, teatri ja filmiga. Muuseumis korraldatakse regulaarselt ka koolivahaeajalaagreid, nende puhul on tegemist kolmepäevaste õpitubade seeriaga, millel on iga kord oma kindel teema, sageli on see teema seotud parajasti muuseumis üleval oleva ajutise näitusega. Muuseumi teatrimajas tegutseb laste teatring.⁹⁹ Tartu mänguasjamuuseumis tegeletakse ka täiskasvanute harimisega, selleks töötati 2015. aastal välja spetsiaalne lapsevanematele mõeldud sari „10 x targemaks“, mille puhul kord kuus neljapäeval tuleb muuseumisse üks oma ala spetsialist, kes räägib mõnel väikelapse vanematele olulisel teemal.¹⁰⁰

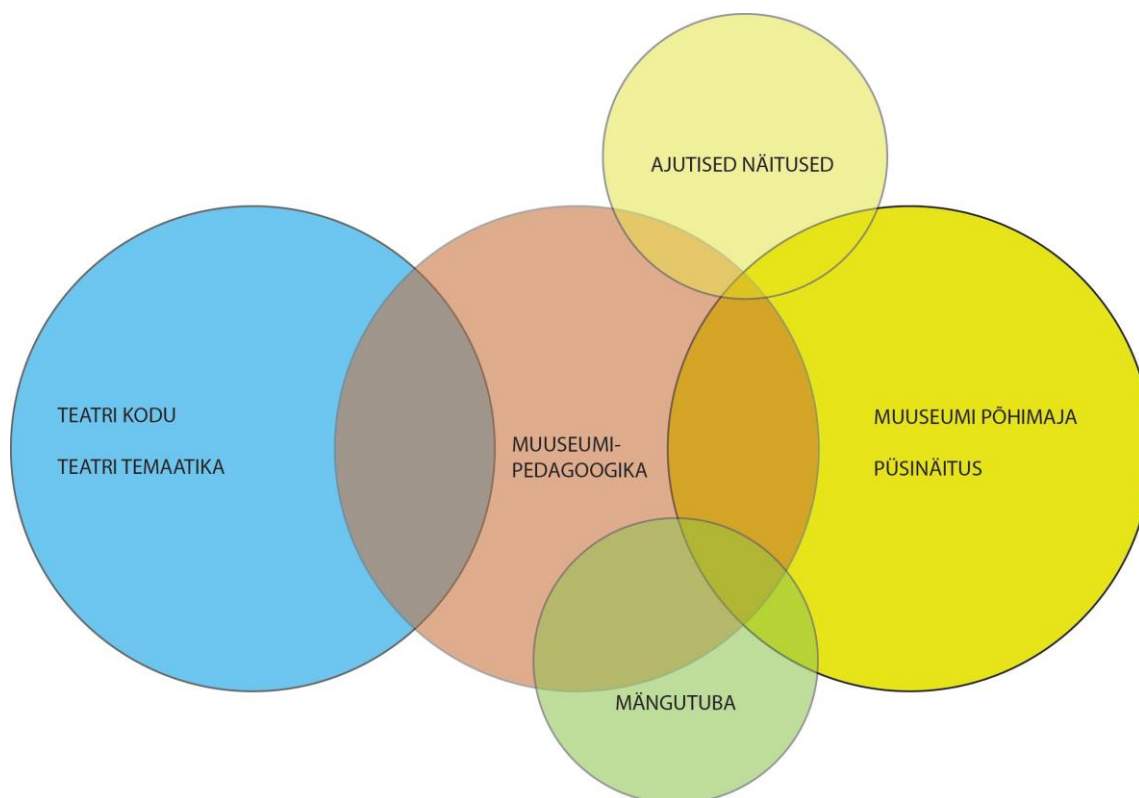
Tartu mänguasjamuuseumi õpitoad ja teemalised ekskursioonid on seotud tugevamalt püsinäituse ja teatrinukkude muuseumiga, kõige nõrgem seos on muuseumipedagoogikal ajutiste näitustega (vt joonis 2) – iga ajutise näituse juurde ei looda spetsiaalset õpituba. Üheks muuseumipedagoogikaga tugevalt seotud kohaks võib pidada ka mängutuba, kus lisaks kõigil muuseumi lahtiolekupäevadel toimuvatele õpitubadele on ka

⁹⁸ Tartu mänguasjamuuseumi kroonika ja aastaaruanne 2015.

⁹⁹ Tartu mänguasjamuuseumi aastaaruanded aastatest 2010–2016.

¹⁰⁰ Muuseumitundidesse puutuv info, Tartu mänguasjamuuseumi kodulehekülg, 07.05.2017.

mänguasjavalikule lähenetud pedagoogilisest vaatenurgast – eesmärk on mängu kaudu last õpetada, on selleks siis kaunilt kujundatud nukumaja, mugava disainiga töövahendid (käärid, pliatsid jne) või lapsele sobiva kõrgusega kööginurk. Muuseumi kõik kolm pedagoogi on pedagoogilise eriharidusega, neist üks põhihariduselt kunstnik.

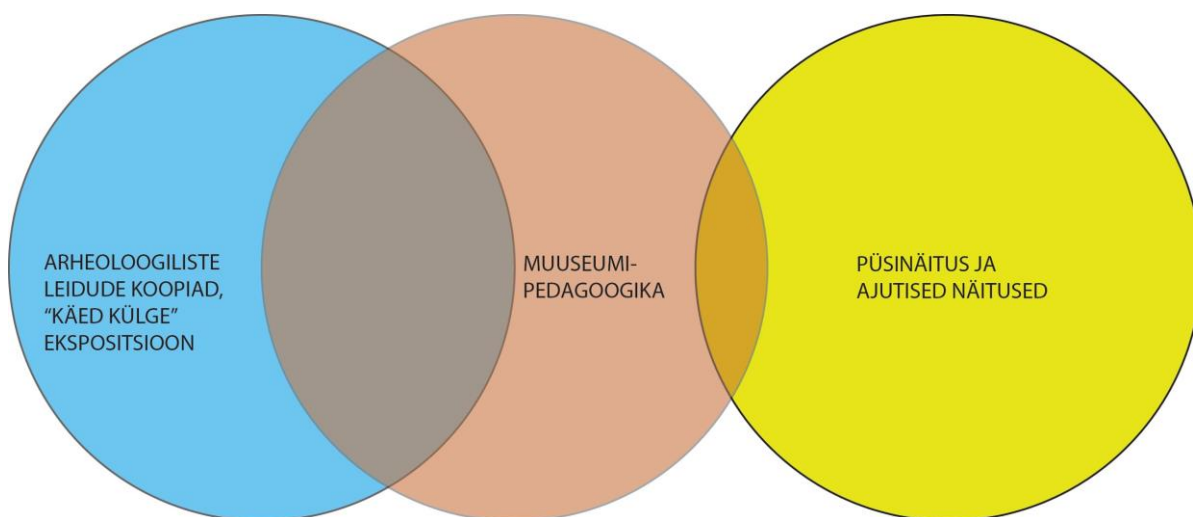

Joonis 2. Tartu mänguasjamuuseumi ekspositsiooni ja teemade omavaheline suhe ning seotus muuseumipedagoogilise tööga. Antud jooniselt näeb, et teatritemaatika, muuseumipeadogika ja muuseumi näituste osa on võrdselt tähtsad, pisut vähema kaaluga on mängutuba ja ajutised näitused. Kõik muuseumi teemad on seotud pedagoogikaga.

Joonis: Marge Pärnits, 2017

Vilniuse mänguasjamuuseumi muuseumipedagoogiline töö on väga tugevalt seotud Leedu arheoloogiliste mänguasjaleidude väljapanekuga, pisut nõrgemalt on muuseumi pedagoogika seotud ajutiste näituste ja püsinäitusel välja pandud (põhiliselt nõukogude perioodi) mänguasjadega (vt joonis 3). Muuseumi pedagoogilise töö ruum asub ajutiste näituste vitriinidega samas kohas, nii on võimalik näituse ja õpitoa vahel tänu ruumile seoseid luua, isegi kui õpitoa teematika ei vasta otseselt näituse teematikale. Ka Vilniuse

mänguasjumuuseumi kodulehel on olemas teemade nimekiri, mille alusel saab õpetaja või grupi juhendaja sobiva teema välja valida. Põhiliselt on õpitubade temavalik seotud arheoloogia ja vanade mängudega, spetsiaalseid pedagoogilise eriharidusega töötajaid muuseumis ei ole, muuseumis läbi viidavate õpitubadega tegelevad ajalootudengid ja kunstitudengid.¹⁰¹

Joonis 3. Vilniuse mänguasjumuuseumi ekspositsiooni jaotus ja seotus muuseumipedagoogilise tööga. Jooniselt on näha, et kõik muuseumi osad on võrdse tähtsusega ning omavahel seotud pedagoogika kaudu. Tugevam seos on pedagoogilistel programmidel arheoloogilise väljapanekuga.

Joonis: Marge Pärnits, 2017

Kui Tartu mänguasjumuuseumi püsinäituse osa pigem eksponeerib olemasolevat kogu ja rikastab seda üksikute „käed külge“ eksponaatidega, siis Vilniuse mänguasjumuuseumi põhiline eesmärk ongi õpetada kõike mängu ja tegutsemise kaudu – üksikküllastajat õpetatakse „käed külge“ eksponaatide abil, mida tal on võimalik muuseumis käies otsekui juhuslikult avastada, lasteaia- ja kooligruppidele on spetsiaalsed õpitoad.

Tartu mänguasjumuuseumi pedagoog Ave Viirma, kellel on kogemus nii Tartu kui ka Vilniuse mänguasjumuuseumis töötubade jälgimise ja läbiviimisega, kirjeldab Vilniuse kolleegide tööd järgnevalt: „Vilniuse mänguasjumuuseumi pedagoogid lisavad oma

¹⁰¹ Vilniuse mänguasjumuuseumi kodulehekülg, 07.05.2017.

temaatilistele õpitubadele infoks hästi palju ajalugu, palju fakte; näitavad illustratsioone ja materjale juurde. See viib osalenud lapsed hästi teemasse sisse, nad kuulavad hoolega ja leian, et see on eelhäälestuseks hea.“¹⁰²

5.4 Rahastamine ja omandivorm

Kõige suurem erinevus vaadeldud kahe muuseumi vahel on rahastamises ja omandivormis. Tartu mänguasjamuuseumi puhul on tegemist Tartu linnale kuuluva munitsipaalmuuseumiga, muuseumi eelarve tuleb Tartu linnalt. Lisaks teenib muuseum omatulu muuseumi- ja teatripiletite müügi, pedagoogiliste programmide läbiviimise ja nii laste sünnipäevade korraldamiseks kui ka muudeks üritusteks ruumide kasutusele andmisega, muuseumil on ka kaks väikest muuseumipoodi. Vilniuse mänguasjamuuseum on eramuuseum, mille asukoht on Vilniuse linnale kuuluvas hoones ning linn lubab seda neil kasutada tavapärasest madalama rendihinnaga. Riigilt muuseum lisatoetust ei saa ning muuseumi omanikud on öelnud, et nad eelistavad olla eramuuseum, tehes kõik oma otsused ise, kellestki sõltumata. Vilniuse mänguasjamuuseumi põhiline omatulu teenimise võimalus on muuseumipiletite müük ning pedagoogiliste programmide läbiviimine gruppidele, neil on ka väike muuseumipood, kus müüakse muuseumi sümboolikaga seotud suveniire ning muuseumi temaatikaga seotud raamatuid ja pedagoogiliste programmide abimaterjale. Vilniuse mänguasjamuuseum ei tegele laste sünnipäevapidude korraldamisega.

Erinevus on ka see, et Tartu mänguasjamuuseum toimib kui asutus, Vilniuse mänguasjamuuseum toimib aga kui perefirma. „Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul mõtlen, et kas see on jätkusuutlik, /.../ nad panustavad sinna kogu perega. Aga mis saab siis, kui oma lapsed kasvavad suureks, kas neil on siis veel huvi tegeleda muuseumiga või püüavad leida kedagi, kes edasi veaks [muuseumi]?“¹⁰³ on kirjeldanud võimalikke kahtlusi Tartu mänguasjamuuseumi majandusjuht Lehar Kuul. Euroopast on teada eramuuseume, mis on suletud perekondlikel põhjustel, peagi suletakse näiteks Guido ja Samy Odini kollektsioonil põhinev nukumuuseum Prantsusmaal, Pariisis, põhjuseks ühe omaniku kõrge iga ja tervislik seisund.¹⁰⁴ Vilniuse mänguasjamuuseumi omanikud ise peavad aga perefirmana toimimist

¹⁰² Intervjuu Ave Viirmaga, 10.04.2017.

¹⁰³ Intervjuu Lehar Kuuliga, 10.04.2017

¹⁰⁴ Intervjuu Samy Odiniga, 02.04.2017

hoopis positiivseks: nad leiavad, et just tänu eramuuseumina tegutsemisele on nad entusiastlikud ja valmis uusi asju välja mõtlema, kuna teavad, et teevad seda endale.¹⁰⁵

5.5 Kogud ja säilitamine

Tartu mänguasjamuuseumis on olemas spetsiaalsed fondiruumid, kus on võimalik temperatuuri ja niiskust reguleerida, samuti on olemas esemete hoiustamiseks spetsiaalsed säilituskarbid. Varahoidja tegeleb esemete kirjeldamise, pakendamise ja puhastamisega, näitusteks ette valmistamisega. Muuseum kasutab esemete kirjeldamiseks oma andmebaasi ning ei ole seni liitunud Eesti riikliku veebipõhise esemete kirjeldamise keskkonnaga MuIS,¹⁰⁶ internetis on kõigile vabalt kättesaadav Tartu mänguasjamuuseumi poolt loodud Eesti mänguasjatootjate andmebaas¹⁰⁷, ülejäänud kogu on asutusesiseses digiandmebaasis. 2016. aasta seisuga on Tartu mänguasjamuuseumi kogudes kokku 24 694 museaali (esemekogu 13 498, pildikogu 9024, teaduslik arhiivkogu 361, raamatukogu 1811) ning 1387 abifondi eset. Muuseumi arhivaalide loetelus on arvel 95 arhivaali.¹⁰⁸

Vilniuse mänguasjamuuseumil fondiruumide eraldi ei ole, on hoiuruumid, kuid need on tööruumidega koos, tingimused sarnanevad Tartu mänguasjamuuseumi algaastatele: hetkel puudub niiskuse ja temperatuuri reguleerimise võimalus hoiuruumides, pakendamiseks ei kasutata spetsiaalseid materjale. Muuseumis on olemas varahoidja, kes asju kirjeldab, pakendab ja puhastab ning näitusteks ette valmistab. 2016. aasta seisuga on Vilniuse mänguasjamuuseumi kogudes kirjeldatud umbes 3000 museaali. Ekspositsioonis on väljas nii koopiad kui ka originaalid, kogusse võetakse arvele ja kirjeldatakse vaid originaalsemed.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Intervjuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga, 24.03.2017.

¹⁰⁶ "MuIS andmebaas on infosüsteem, kus eri objektidega sisestatud andmed ja muuseumispetsialisti poolt lisatud antud objekti unikaalne teave, hakkavad süsteemi sisestelt tekitama läbi ühtsete seossündmuste ja ühtse objekti olemus- ja objekti kasutusklassifitseeringu ning teemaklassifitseeringu (tegevused, nähtused sõnastik), uut teavet." Kaie Jeaser 2008.

¹⁰⁷ Eesti mänguasjatootjate andmebaas asub aadressil <http://digiarhiiv.mm.ee/digiarhiiv/> 07.05.2017

¹⁰⁸ Tartu mänguasjamuuseumi kogude kohta teave, muuseumi kodulehekülg, 07.05.2017.

¹⁰⁹ Intervjuu Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

5.6 Laste sünnipäevade ja teiste pidude korraldamine. Kohvikuruumid

Tartu mänguasjamuuseumi mängutoas on laste sünnipäevi korraldatud alates 2004. aastast, mil muuseum kolis Tartu Toomemäelt Lutsu tänava hoonetesse. Põhiliselt jagunevad sünnipäevad sellisteks pidudeks, kus soovitakse muuseumi ruume kasutada sünnipäeva tähistamiseks, sellisel juhul on muuseum lihtsalt ruumi pakkuja rollis, ning sellisteks pidudeks, kus soovitakse sünnipäeva puhul külastada muuseumi näituseid, mängida erinevaid mängu ning süüa koos torti. Kui 2004. aastal oli Tartu linnas selliseid laste sünnipäevade korraldamise pakkujaid vähe ning muuseum oli oma sellelaadse teenusega üks vähestest hulgast, siis 2017. aastal on teenuse pakkujaid kümneid. Sünnipäeva pidamise võimalust pakuvad spetsiaalsed mängumaad, erinevad muuseumid, spordiasutused, batuudikeskused jne.¹¹⁰ Tartu mänguasjamuuseum on hakanud lisaks laste sünnipäevade korraldamisele pakkuma välja ka täiskasvanute sünnipäevade pidamise võimalust koos nostalgilise jalutuskäiguga muuseumis. Kui oluliselt on langenud muuseumi ruumides sünnipäevade pidajate arv, siis samas langust jõulupidude pidamise osas (ja jõulueelsel perioodil ruumide kasutamise osas) ei ole märgata, pigem on alates 2010. aastast huvi olnud ühtlane.¹¹¹

Tartu mänguasjamuuseumis puudub küll kindla operaatoriga söögikoht, kuid majas on olemas kohvikunurk, kus on kohviautomaat, samuti on võimalus osta karastusjooke, jäätist ja maiustusi. Vilniuse mänguasjamuuseumis ei ole kohvikut ega ka toidumüüki, kuna muuseum on liiga väike, et sinna eraldi kohvikunurka ehitada. Külastajad on uurinud, et kas ei võiks olla muuseumis vähemalt komme ja veeautomaati, kuid pärast ajutist veeautomaadi paigaldamist selgus, et muuseumi külastavad lapsed hakkasid veega hoopis mängima ja tegid muuseumiruumid märjaks, kommid aga kleebiti näituse vitriinide klaaside külge, nii oldi sunnitud loobuma kõikidest jookidest ja maiustustest muuseumis, et päästa ekspositsioon.¹¹² Tartu mänguasjamuuseumis sellist toidu ja vee probleemi ei ole, kuna sünnipäevi peetakse näituseruumidest eraldi olevates ruumides.

¹¹⁰ Intervjuu Ave Viirmaga 10.04.2017.

¹¹¹ Triin Vaaro, Marge Pärnits "Tartu mänguasjamuuseumi eneseanalüüs" 2016.

¹¹² Intervjuu Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

5.7 Probleemid muuseumides

Vaatamata sellele, et Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumid on oma suuruse poolest väga erinevad, on probleemid sarnased: mõlemas muuseumis valitseb omal moel ruumipuudus.

Tartu mänguasjamuuseumi üks probleemidest on hetkel see, et muuseumis ei ole piisavalt ruumi lastekohviku ja külastajate puhkeruumi jaoks, vaatamata sellele, et muuseumi käsutuses on umbes 2000 m² pinda. Kuna kõik hooned on vanad ja muinsusväärtusega, ei ole võimalik lisaruume ümberehitusega tekitada. Üks võimalik arengusuund oleks kinni ehitada muuseumi sisehoov, katta see katusega ning saada seeläbi juurde siseruumide pinda. Muuseumi asukoht vanalinnas on külastajate seisukohast vaadatuna üheaegselt õnn ja õnnetus – vanalinnas asuv muuseum on lihtsalt leitav ja Tartu Raekoja platsist vaid mõneminutilise jalutuskäigu kaugusel, kuid külastajate jaoks napib kitsal vanalinna tänaval parkimiskohti.¹¹³

Vilniuse mänguasjamuuseumi kõige suurem probleem on see, et ruumi on tegutsemiseks ja asjade eksponeerimiseks vähe – muuseumi väljapanekute ja tööruumidena on kasutuses kokku umbes 300 m² pinda. Direktor Jovaišaitė-Blaževičienė hinnangul oleks piisav, kui saaks 100 m² juurde, kuid kindlasti mitte rohkem, sest siis peaks juba võtma olemasolevatele seitsmele töötajale ka inimesi lisaks. Jovaišaitė-Blaževičienė arvab, et antud hoones pole väga muid võimalusi arenemiseks kui ekspositsiooni vähehaaval muutmine, täielik uuendamine või suuremate ajutiste näituste välja töötamine. Ruumi juurde ei tule, kuna maja asub vanalinna piirkonnas tiheasustusega alal ning ei kuulu muuseumile, vaid linnale, samuti ei ole võimalik ehitada ruume eraldi hoidlate jaoks. Ometi kogutakse muuseumis mänguasju edasi, kui annetusi tuleb, võetakse peaaegu kõik vastu.¹¹⁴

Mõlema muuseumi probleemiks on ka ekspositsiooni vananemine ning amortiseerumine – Tartu mänguasjamuuseumi püsiekspositsioon on olnud (väga väikeste muutustega) samasugune alates 2004. aastast, uuenemisvõimalus on olnud põhiliselt ajutiste näituste ja juurde tulnud haruldasemate eksponaatide arvelt.¹¹⁵ Vilniuse mänguasjamuuseum peab pidevalt arvestama „käed külge“ eksponaatide järjekindla parandamise või uuendamisega.

¹¹³ Triin Vaaro, Marge Pärnits "Tartu mänguasjamuuseumi eneseanalüüs" 2016.

¹¹⁴ Intervuu Povilas Blaževičiuse ja Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

¹¹⁵ Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad aastatest 2004–2016.

6. ARUTELU

Järgnevalt annan ülevaate sellest, millised on lähemalt vaadeldud kaks muuseumi (Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumid) võrrelduna teiste antud magistritöö jaoks uuritud muuseumidega ning millised on mänguasja- ja lastemuuseumide muutumise ja arenemise võimalused vastavalt nende endi püstitatud tegutsemiseesmärkidele.

Pakun välja ka mõned lahendused eelmises peatükis kirjeldatud probleemidele ning arutlen võimalike arengusuundade üle, lähtudes lapsepõlvkultuuriuurijate seisukohtadest ning teiste muuseumide kogemustest.

6.1 Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumid võrrelduna uuritud muuseumidega

Võrreldes selle töö tarbeks uuritud Euroopa muuseumidega on nii Tartu kui ka Vilniuse muuseumil mõned kogude ja väljapanekutega seotud omapärad, mis neid teistest muuseumidest eristavad – Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul on selleks arheoloogiliste mänguasjaleidude kaudu kohaliku ajaloo edasiandmine, Tartu mänguasjamuuseumi puhul mänguline püsiekspositsiooni ülesehitus, Eesti filminukkude püsiekspositsioon ning muuseumi juurde kuuluv kindla mängukavaga lasteteater.

Arheoloogiliste leidude kaudu lastele ja ka täiskasvanuile maailma tutvustamine on sageli pigem ajaloo- või arheoloogiamuuseumide pärusmaa, nii näiteks kasutab Skopjes asuv Makedoonia arheoloogiamuuseum (*Археолошки музеј на Македонија*) oma pedagoogilistes programmides lastele sisustatud spetsiaalset õppeklassi, kus lapsed saavad leide liiva seest välja kaevata, kuid selles muuseumis puudub spetsiaalne lastele mõeldud muuseumi

väljapanek. Liiva seest millegi välja kaevamist ja arheoloogi mängimist “käed külge” tegevusena on kasutatud ka näiteks Saksamaal Stuttgarti loodusloo muuseumis (*Naturkunde Museum Stuttgart*) ning Düsseldorfis lähisel asuvas Neanderthali muuseumis (*Neanderthal Museum*). Nii suures mahus muuseumi püsinäituse ja pedagoogiliste tegevuste arheoloogiaga sidumist, kui seda on Vilniuse mänguasjamuuseumis tehtud, võib siinses piirkonnas pidada haruldaseks.

Vilniuse mänguasjamuuseumi juures on tähelepanuväärne ka see, et muuseum on tekkinud akadeemilise uurimuse baasilt – muuseumi rajamise põhjustas Povilas Blaževičiuse doktoritöö Leedu arheoloogilistest mänguasjaleidudest. Uuritud muuseumidest veel vaid ühe puhul oli tegemist uurimismaterjalidest inspiratsiooni saamisega, selleks muuseumiks oli Bosnia ja Hertsegoviinas, Sarajevos 2017. aasta alul avatud sõjaaja lapseõlve muuseum.

Sellist filminukkude väljapanekut, nagu on Tartu mänguasjamuuseumis, võib siinses kultuuriruumis asuvate mänguasjamuuseumide hulgas samuti erandlikuks pidada. Pigem on filminukkude muuseumid eraldiseisvad muuseumid nagu Saksamaal asuv Augsburgi nukuteatrimuuseum (*Die Augsburger Puppenkiste, das Augsburger Puppentheatermuseum*), mille püsinäitusel on ka tele- ja filminukud¹¹⁶, või täiskasvanuile suunatud filmitemaalised väljapanekud, nagu näiteks Tbilisis asuv filminukkude muuseum.

Seda, et mänguasjamuuseumi või lastemuuseumi juurde kuulub väike teatri- või kinosaal, esineb nii mõneski linnas. Näiteks Austrias Grazis asuvas lastemuuseumis Frida & freD toimuvad lasteetendused, samas puudub kindel pikaajaline mängukava, mis on teatrile omane; Austrias Salzburgis asuva mänguasjamuuseumi juurde kuulub väike teatriruum, kus regulaarselt mängitakse Kasperli lugusid. Soomes Espoos asuv mänguasjamuuseum Hevosenkenkä on ise samanimelise lasteteatri osa. Nende puhul ei asu küll teater ja muuseum füüsiliselt lähestikku ning nad mõjutavad teineteist pigem vastastikku turundades, samas muuseumi üks eesmärkidest on luua enda näituseruumide juurde väike muuseumiteater. Tartu mänguasjamuuseumi juurde kuuluvat Teatri Kodu võib pidada haruldaseks, kuna tegemist on teatriga, mille inspiratsiooniallikaks on muuseum ning mille reklaamlause „ammutab inspiratsiooni meie kõigi lapseõlvest, mängudest ja mälestustest, unistustest ja fantaasiast“¹¹⁷ ei ole jäänud vaid hüüdlauseks, vaid uute lavastuste loomisel on tõepoolest kasutatud muuseumi kogusid ja mälestusi.¹¹⁸

¹¹⁶ Saksamaa muuseumide näited on toodud isikliku külastuskogemuse baasilt 2013. aastast.

¹¹⁷ Tartu mänguasjamuuseumi kodulehekül, 07.05.2017.

¹¹⁸ Tartu mänguasjamuuseumis on välja toodud neli omalavastust, millest „Õo mänguasjamuuseumis“ põhines Tiia Toometi raamatul „Karu Lillekäpa töö-ööd“ ning lähtus kujunduses Tartu

6.2 Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumide arenguvõimalused

Võrreldes kahe muuseumi ajalugu ja organisatsioonide arengut, võib välja tuua, et Vilniuse mänguasjamuuseum on hetkel jõudnud etappi, kus oli Tartu mänguasjamuuseum vahetult enne kolimist (2003. aastal): muuseumis on ruumipuudus, vajadus on spetsiaalsete hoidlaruumide järele ning samuti on vajadus spetsiaalsete pedagoogilise töö ruumide järele. Vilniuse mänguasjamuuseumi omanikud peavad otsustama, kas leida oma muuseumile suuremad ruumid ning suurendada ka töötajate hulka, et viia läbi eesmärgipäraseid tegevusi või siis jääda samasse majja, kus nad asuvad ning viia läbi tegevusi samas mahus. Viimasel juhul on võimalused arenguks väikesed ning nagu muuseumi omanikud ka ise ütlesid, on ainus võimalus edasi areneda, kui viia läbi täielik ekspositsiooni uuendus.¹¹⁹ Kuna Vilniuse muuseumi eesmärgiks on olla moodne hariduskeskus ning nende muuseum on rajatud õppimise ja õpetamise olulisusele, peavad nad ilmselt siiski muuseumi arengut silmas pidades lähiajal otsuse langetama. Üheks arenguvõimaluseks on ka senisest enam kasutada lühiajaliste projektide kaudu lisarahastuse taotlemist ning mõnes lähedalasuvas hoones lisaruumide kasutuselevõttu. Arvestades asjaolu, et muuseumi hoidlad ei pea ilmtingimata olema muuseumi ekspositsiooniruumidega lähestikku, on näiteks see üks võimalus muuseumisse väikese lisaruumi saamiseks. Vilniuse mänguasjamuuseumi omanikud on öelnud, et nad ei kavatsenud vaatamata ruumipuudusele muuseumile uusi ruume otsida, kuna peavad muuseumi praegust asukohta Vilniuse vanalinnas külastajatele mugavaks ja seega liiga väärtuslikuks, et sellest loobuda.¹²⁰

Kui Vilniuse mänguasjamuuseumil on võimalus Tartu mänguasjamuuseumi ajalugu silmas pidades õppida ja langetada sellele tuginedes oma arenguotsuseid, siis pedagoogilise töö ja „käed külge“ võimaluste osas võib just Vilniuse mänguasjamuuseumit eeskujuks võtta. Nende nutikad, kuid samas väga lihtsad mängimisvõimalused (nagu näiteks klotsidest müüri ladumine või vurri keerutamine) tekitavad külastajas hea emotsiooni, et ta on midagi uut omandanud, millegagi hästi hakkama saanud. Muuseumi püsinäitus on väga tugevalt pedagoogilise poolega seotud, näitus ja muuseumipedagoogika toetavad teineteist oskuslikult. Mõlema muuseumi edasist arengut soodustab ka kindlasti omavaheline koostöö, mille käigus saab näituseid ja pedagoogilisi programme vahetada.

mänguasjamuuseumi kogudest ja eksponaatidest. Allikas: Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad aastatest 2010–2016.

¹¹⁹ Intervjuu Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

¹²⁰ Intervjuu Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėga 24.03.2017.

Tartu mänguasjamuuseumi üheks arenemisvõimaluseks on füüsiline kasvamine, näiteks muuseumi majade vahel oleva sisehoovi kinni ehitamine, et saada sellega juurde pinda, mis on vajalik külastajate puhkeruumideks ja mugavaks perekohvikuks. Kuna muuseumi kompleks on suur, on külastajatel juba praegu vaja senisest rohkem kohti, kus näituste külastamise jooksul puhata. Teine võimalik arengusuund on ühinemine teise Tartu linnale kuuluva muuseumi, Tartu Linnamuuseumiga, ning edasised muutused sõltuvad juba kõikide muuseumide koostööst uues organisatsioonis. Muuseumi jaoks see kolimist või majade ümberehitamist ei tähenda, küll aga tähendab see turundusplaanide muutmist ning senisest suuremat koostööd Tartu Linnamuuseumi ja selle filiaalidega.

Üheks arenguvõimaluseks on senisest suurem kaasavate projektide korraldamine ja seda mõlema muuseumi puhul. Lastekultuuriga seotud muuseumides esineb põhiliselt kahte tüüpi väljapanekuid: neid, mis peegeldavad tänapäeva laste lapsepõlve ning neid, mis pühenduvad vaid lapsepõlve ajaloolisele osale (Roberts 2006: 156). Nii Tartu kui ka Vilniuse mänguasjamuuseumi väljapanekud keskenduvad hetkel põhiliselt mänguasjade ja lapsepõlve ajaloolisele osale, minevikku vaatamisele ja kogude eksponeerimisele. Tartu mänguasjamuuseum on viimaste ajutiste näituste loomisel katsetanud nn sotsiaalset kaasamist ning palunud muuseumi külastajatelt esemeid ning erinevaid materjale näituste ülesehitamiseks. Muuseumis on küll välja pandud laste tööde näituseid, kuid seni pole loodud ühtegi näitust, mis oleks algusest lõpuni laste endi poolt üles ehitatud.¹²¹ Muuseumid ei ehita spetsiaalselt üles näitust täiskasvanueast (Roberts 2006: 161), kuid ka see oleks üks võimalus laste kaasamiseks lastekultuuri puutuvate näituste loomisel – kui tavapäraselt loovad täiskasvanud laste lapsepõlvest näituseid, öeldes, et seda tehakse seetõttu, et igaüks on olnud laps, saaksid lapsedki luua täiskasvanute maailma kujutavaid väljapanekuid, sest nad elavad koos täiskasvanutega ja näevad nende elu kõrvalt.

6.3 Mänguasja- ja lastemuuseumide arengusuunad

Lastekultuuri- ja selle muuseumides eksponeerimise uurijad on tõdenud, et lastekultuuriga tegelevatest muuseumidest räägitakse ja kirjutatakse liiga vähe (Roberts 2006, Darian-Smith ja Pascoe 2013), et lastemuuseumid erinevad fundamentaalselt kõigist teistest muuseumidest, kuna nende nimes on sihtgrupi määratlus (Alexander, Alexander ja Decker 2008) ning et

¹²¹ Külastajate kaasamine on suuremas mahus toimunud 2015.–2017. aasta näituste ettevalmistamisel. Allikas: Tartu mänguasjamuuseumi kroonikad 2015.-2017.

mänguasjamuuseumid on kõik omavahel sarnased, sest nad on üles ehitatud täiskasvanu arusaamale lapsepõlvest ja sellega seotud esemete eksponeerimisest (Cole ja Petterson Brooks, 2016).

Nõustun täielikult sellega, et lastekultuuri ja selle eksponeerimist muuseumides peaks rohkem uurima, kuid leian ka, et lastemuuseumid ja mänguasjamuuseumid on hetkel sellises arenguetapis, kus nad hakkavad ühtlustuma, omavahel sarnanema ning erinevus on pigem vaid ekspositsiooni olemasolus ja selle suurus. Lastemuuseumid tegelevad edasi sellega, millega nad on oma algusaegadest peale tegelenud, selleks on käelise tegevuse kaudu (põhiliselt) lastele maailma tajumise õpetamine. Mänguasjamuuseumid on aga hakanud üha enam liikuma lastemuuseumide poole, lisades oma olemasolevatele väljapanekutele „käed külge“ võimalusi ja interaktiivseid elemente. Kui üks minu magistritöö eesmärkidest oli uurida, kas ja kuidas muuseumid üksteist mõjutavad, siis pidasin silmas seda, et sageli rajatakse muuseum põhjusel „lähiriikides olid juba olemas sellised muuseumid“.

1980. aastate lõpul 1990. aastate alul loodud muuseumid on hetkel muutumise faasis - Pariisi nukumuuseum Prantsusmaal plaanitakse sulgeda, Praha mänguasjamuuseum Tšehhis on juba pikemat aega renoveerimisel, Sintra mänguasjamuuseum Portugalis suleti juba 2014. aastal, Tartu mänguasjamuuseumist võib saada Tartu linnale kuuluvate ühendmuuseumide üks osa. Sellisedki muudatused võivad mõjutada nii üht konkreetset muuseumi kui ka muutuva muuseumi lähedal asuvaid teisi muuseume. Uuritud muuseumide põhjal võib öelda, et muuseumide teket ja arenguid mõjutavad ka laste- ja mänguasjamuuseumide üksikud ekspositsiooni osad ning pedagoogika.

Euroopas on praegusel hetkel suund haridus ja teaduskeskuste loomise suunas ning hiljuti loodud muuseumide eesmärk on arendada lastes (ja ka täiskasvanutes) huvi ja armastust teaduse vastu, tutvustada maailma eri aspekte ja mitmekesisust, õpetada ja arendada lapsi läbi mängu ja aktiivse tegutsemise, pedagoogilise töö kaudu rääkida lastele arheoloogiast ja kultuuripärandist jne. Uute mänguasjaväljapanekute puhul on samuti märgata pedagoogika kõrvalmõju – mitmete uute mänguasjamuuseumide loojateks on endised või ka praktiseerivad pedagoogid, kes on hakanud koguma mänguasju ning soovivad kogusid nüüd ka laiemale publikule näidata. Uuritud mänguasja- ja lastemuuseumid peegeldavad oma maa kultuuri ja tavasid, samuti on paljud neist muuseumidest oma rajajate nägu - eriti selgelt on seda näha Türgi uute mänguasjamuuseumide puhul.

Muuseumide ja kultuuripoliitika seoseid võib näha paljude laste- ja mänguasjamuuseumide puhul: Türgi kultuuriministeriumis alustati 2009. aastal

lastesõbralike muuseumide toetamise projekti; Ukraina riiklik mänguasjamuuseum (Державний музей іграшок) on loodud Haridusministeeriumi algatusel; Rumeenias, Bukarestis alguse saanud nukukliiniku projekt toimib koostöös linna sotsiaalosakonnaga; Austrias asuv Grazi lastemuuseum avati 2003. aastal, mil Graz oli Euroopa kultuuripealinn. Bosnia ja Hertsegoviinas, Sarajevos 2017. aastal avatud sõjaaja lapsepõlve muuseum, mis toimib eramuuseumina, on hea näide sellest, et ka ilma riikliku toetuseta luuakse kultuuripoliitiliselt olulisi muuseume.

Kas on olemas aga mingi üldine suur muutus, mida välja tuua, mingi suund, kuhu hetkel muuseumid tunduvad liikuvat? Ilmselt saabki muuseumijuhtide ja ka muuseumidega kokku puutuvate kultuurikorraldajate lähiaja suurimaks ülesandeks tõestada, et „muuseum ei ole lihtsalt muuseum, vaid palju enam“ (Alexander, Alexander ja Decker 2008: 180). Nagu ka muuseumide kodulehekülgedelt ja kirjavahetusest muuseumitöötajatega selgus, on muuseumi nimi (on see siis mänguasjamuuseum või lastemuuseum) pigem kaubamärk, kohalike jaoks ka maamärk, mille järgi orienteeruda, ning muuseumid ise kirjeldavad endhoopis sisu järgi kui (laste)kultuurikeskus, laste- ja perekeskus, kompetentsikeskus, teemakeskus.

Selline muuseumi pärisnime ja sisu vastuolu sunnib paratamatult mõtlema, kas mänguasja- ja lastemuuseumid on ühiskonnas kesksel kohal. Kas nad on seda näiteks suuremal määral kui paarkümmend aastat tagasi, mil rajajad nime valides just sõna „muuseum“ kasuks otsustasid, või nad alles tõusevad kesksele kohale ja töötavad praegu selle nimel? Sel juhul tasuks kaaluda nende kohta ühtse nimetuse „lastekultuurikeskus“ või „lastekultuurimuuseum“ kasutusele võtmist, sest aina raskem on mänguasjamuuseumide ja lastemuuseumide vahele eristamiseks kindlat joont tõmmata. Selle kinnituseks on nii Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumid kui ka paljud teised laste ja lapsepõlve temaatikaga tegelevad muuseumid, mille väljapanekutes kasutatakse aina enam mängimist, originaalesemeid, koopiaesemeid, moodsat tehnikat ja vanu ning uusi pedagoogilisi võtteid läbisegi. Muuseumid arenevad ning nende arengut tasub toetada ka mõistetepagasi uuendamisega.

KOKKUVÕTE

Mänguasjamuuseumid on mõeldud nostalgitsejatele, kes tulevad muuseumisse otsima märke enda ja oma laste lapsepõlvest. Paljude uuritud mänguasjamuuseumide tegutsemise eesmärk ongi eksponeerida kogu ja seeläbi meenutada täiskasvanutele nende helget lapsepõlveaega. Mänguasjamuuseumid on võtnud eesmärgiks kaitsta ja säilitada mänguasju, mis võiksid kiiresti muutuvast ajast kaduma minna, rääkida mänguasjade kaudu lugusid kohalikest kultuuriloost ning maailma ajaloo, koguda ja säilitada mänguasju tulevaste põlvete jaoks. Lastemuuseumide eesmärk on õppida, katsetada, uurida, areneda ja mängida. Mänguasja- ja lastemuuseumid moodustavad kokku haruldase koosluse, milles on ajalugu, teadmised, õpihimu ja arenemine.

Minu magistr töö eesmärk oli uurida lapsepõlve- ja mänguasjakultuuriga tegelevate muuseumide tekkepõhjuseid, tegutsemise eesmärke ning seda, kuidas uuritud muuseumid end määratlevad. Mind huvitas ka see, kas ja kuidas muuseumid üksteist mõjutavad ja milline on selliste muuseumide tekke mõju riigi üldisele kultuuripildile. Lähemalt pöörasin oma töös tähelepanu Tartus ja Vilniuses asuvatele mänguasjamuuseumidele, tõin välja nende sarnasused ja erinevused ja võrdlesin nende tekkepõhjuseid ning tegutsemise eesmärke teineteisega ning teiste uuritud mänguasja- ja lastemuuseumidega.

Töö käigus leidsin, et Euroopas toimub praegu liikumine haridus- ja teaduskeskuste loomise suunas ning hiljuti asutatud muuseumide eesmärk on põhiliselt äratada lastes (ja ka täiskasvanutes) huvi ning armastust teaduse vastu, tutvustada maailma eri aspekte ja mitmekesisust. Mänguasjamuuseumid, mis siiani on olnud sageli pigem kollektsioonide eksponeerimise kohad, on hakanud samuti liikuma lastemuuseumidele omasel suunas, lisades oma ekspositsiooni „käed külge“ elemente ja interaktiivseid eksponaate. Leidsin ka, et kuna muuseumid üksteist mõjutavad ja tänapäeva mänguasjamuuseumides on juba palju lastemuuseumidele omaseid elemente, tasuks kaaluda nende kohta ühtse nimetuse „lastekultuurikeskus“ või „lastekultuurimuuseum“ kasutusele võtmist.

Uurimistöö käigus selgus, et muuseumid on tänapäeval siiski veel omal moel vanamoelised – vaatamata sellele, et muuseumid ise soovivad olla enamat kui lihtsalt muuseumid, luuakse nii ajutisi kui ka püsinäitusi ikka veel täiskasvanute vaatenurgast. Toetudes Sharon Robertsi mõttearendusele, et muuseumid ei tee teadlikult näituseid täiskasvanute kultuurist (Roberts 2006: 161), pakun välja, et üks lastekultuurimuuseumide edasisi arengusuundi võiks olla justnimelt laste suurem kaasamine lastekultuurimuuseumide ja -näituste loomisel ning ettevalmistamisel.

Magistritöö annab ülevaate antud töö jaoks välja valitud Euroopa lastekultuurimuuseumidest ning täielikuma ülevaate Balti riikides tegutsevatest mänguasja- ja lastemuuseumidest. Minu eriline tähelepanu oli Tartu ja Vilniuse mänguasjamuuseumidel, mille puhul mind huvitas see, kas neis on midagi, mis neid teistest uuritud muuseumidest eristab. Kaht muuseumi omavahel ja teiste muuseumidega võrreldes selgus, et Vilniuse mänguasjamuuseumi puhul on selleks arheoloogiliste mänguasjaleidude ja arheoloogiaga seotud muuseumiõpitubade kaudu kohaliku ajaloo edasiandmine, Tartu mänguasjamuuseumi puhul mänguline püsiekspositsiooni ülesehitus, Eesti filminukkude kollektsioon ning muuseumi juurde kuuluv lasteteater.

Kuna töö käigus tekkis vajadus mänguasja- ning lastemuuseumide mõisteid selgitada ja muuseume endid pikemalt kirjeldada ning seni oli lastekultuuriuurijate poolt uuritud põhiliselt lastemuuseumide olemust, lisasin tööle ka endapoolse joonise, millel on kujutatud mänguasja- ja lastemuuseumide liigitus vastavalt sihtgruppidele, kogudele, väljapanekutele ja tegutsemiseesmärkidele. See liigitus võiks järgmisi uurijaid innustada kas olemasolevat skeemi kasutama või ka edasi arendama. Järgmistele lastekultuuri uurijatele ja selleteemaliste muuseumide uurijatele võiks tuge pakkuda ka magistritööga kaasas olev uuritud muuseumide tabel, kus on riikide kaupa välja toodud muuseumid, nende asutamisaeg, asutamise põhjused, praegused tegutsemise eesmärgid ja ka see, millise muuseumi või ka mõne muu asutusena muuseumid ise end hetkel identifitseerivad.

„Kõik suured inimesed on alguses lapsed olnud,“¹²² on kirjutanud Antoine de Saint-Exupéry eessõnas oma raamatule „Väike prints“. Kirjaniku kartus oli, et vaid vähesed täiskasvanud mäletavad seda, mis tunne on laps olla. Usun, et lastekultuurimuuseumid aitavad laste kultuuripärandit väärtustades täiskasvanutel mäletada ja lastel laps olla.

¹²² Antoine De Saint-Exupéry, „Väike prints“, tõlge Ott Ojamaa, 2003.

KASUTATUD KIRJANDUS

20 aastat koos mänguasjamuuseumiga 2014, Toim Tiia Toomet, Tartu
Mänguasjamuuseumi Sõprade Seltsi trükis, Tartu

Alexander, Edward Porter, Alexander, Mary, Decker, Juilee 2008, *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums* 167-183 Altamira press

Ambrose, Timothy, Paine, Crispin 2006, *Museum Basics 2nd edition* Routledge, London and New York

Appleton, Josie 2007 “*Museums for “The People?”* Museums and their Communities (Leicester Readers in Museum Studies) Toim Sheila Watson, Routledge 114-126

Brookshaw, Sharon 2009 *The Material Culture of Children and Childhood: Understanding Childhood Objects in the Museum Context*, Journal of Material Culture 365-383

Burton, Anthony 1997 *Design History and the History of Toys: Defining a Discipline for the Bethnal Green Museum of Childhood*, Journal of Design History Vol. 10, No. 1 (1997), 1-21, Oxford University Press on behalf of Design History Society

Burton, Anthony 1986 *Bethnal Green Museum of Childhood*, Balding + Mansell Limited, Wisbech, Cambridgeshire

Çıldır, Zekiye 2013, *The Toy Museum of Ankara University, Faculty of Education Sciences in the Context of Toy Museums*, Tarihin Tanıkları OYUNCAKLAR / ZABAWKI Swiadkowie Historii 2013, EU - Turkey Intercultural Dialogue Culture and Arts & Museum Grant Scheme Izmir Konak Municipality Ümran baradan games and Toys Museum project *Witnesses of History Toys*, Arkadas Matbaacilik

Children, Childhood and Cultural Heritage 2013, Toim Darian-Smith, Kate, Pascoe, Carla, London & New York, Routledge

Cole, Anne Jodon, Petterson Brooks, Eva 2016 *Toy Story: Childhood versus Children in Toy Museums* Museum & Society, July 2016, 294-312

Davis, Peter 2007 *Place exploration: museums, identity, community*, Museums and their Communities (Leicester Readers in Museum Studies) Toim Sheila Watson, Routledge 53-75

de Saint-Exupéry, Antoine “Väike prints” Tõlge Ott Ojamaa 2003, Kirjastus Tiritamm 2014, trükikoda GREIF.

Harris, Rhian 2013, *Museums and representations of Childhood. Reflections on the Foundling Museum and the V&A Museum of Childhood, Children, Childhood and Cultural Heritage* 2013, Toim Darian-Smith, Kate, Pascoe, Carla, London & New York, Routledge

Ilves, Kelly 2016 “Tartu Mänguasjamuuseumi tuntus noorte seas”, Tartu Kutsehariduskeskuse lõputöö

Jeeser, Kaie 2008, “Eesti muuseumide infosüsteem”, Ettekanne „Information System of the Estonian Museums” konverentsil „People in Sport history – Sport history for people / Inimesed spordiajaloo ja spordiajaloo inimestele” 9th ISHPES seminar 2.-6. juuli 2008 <http://www.muuseum.ee/uploads/files/muis.pdf>, 07.05.2017

Karadeniz, Ceren 2013, *Educational Approaches in Contemporary Museums: Children’s Museums, Science, Technology and Discovery Centres*, Tarihin Taniklari OYUNCAKLAR / ZABAWKI Swiadkowie Historii 2013, EU - Turkey Intercultural Dialogue Culture and Arts & Museum Grant Scheme Izmir Konak Municipality Ümran baradan games and Toys Museum project “Witnesses of History Toys”, Arkadas Matbaacilik

Karadeniz, Ceren 2013 *Children’s museums and necessity for children’s museums in Turkey* Procedia Social and Behavioral Sciences 2 http://www.academia.edu/5683158/Childrens_museums_and_necessity_for_childrens_museums_in_Turkey, 22.03.2017

Korol, Karoliine 2014 “Plastikartefaktide konserveerimine”, Eesti Kunstiakadeemia magistritöö

Mayfield, Margie I. 2005 *Children's museums: purposes, practices and play?* Early Child Development and Care Vol. 175, No. 2, February 2005, lk 179-192

Metsmaa, Kätlyn 2015 “Kaasamine Eesti muuseumides: barjäärid ja võimalused”, Tartu Ülikooli magistritöö

Museum of Childhood Edinburgh 1993, Toim Coumts, Herbert, Edinburgh City Museums and Art Galleries (muuseumi kataloog)

Manning, Paul, Shatirishvili, Zaza (2011) *Why are the Dolls Laughing? Tbilisi Culture between Intelligentsia, Culture and Socialist Labor* In Tsypylma Darieva et al. (eds.) *Urban Spaces after Socialism: Ethnographies of Public Places in Eurasian Cities*, 207-225. Frankfurt: Campus Verlag.

Pohle, Gabrielle V. 1979 *The Children's Museum as Collector*, Museum News 58, no 2 (November-December 1979): 32-37

Roberts, Sharon 2006 *Minor concerns: representations of children and childhood in British museums* Museum and society, November 2006. 4(3) 152-165

Studart, Denise Coelho 2000, *The perceptions and behaviour of children and their families in child-orientated museum exhibitions*, PhD in Museum Studies, Museum and Heritage Studies, Institute of Archaeology, University College London
<http://discovery.ucl.ac.uk/1318009/1/313336.pdf>, 22.03.2017

Toomet, Tiia 2010 “Mänguasjad jutustavad. 20. sajandi Eesti mänguasjade lood”, Tammerraamat, Tallinna Raamatutrükikoda

Uusmaa, Sireli 2012 “Muuseum kui formaalharidust toetav õppekeskkond”, Tallinna
Ülikooli magistritöö

http://www.muuseum.ee/uploads/files/magistritoo_sireli_uusmaa.pdf, 20.03.2017

Visnapuu, Kaja 2011 “Muuseumikeskkonna mõju täiskasvanu kogemustele ja õppimisele”,
Tallinna Ülikooli magistritöö

http://www.muuseum.ee/uploads/files/visnapuu_magtoo.pdf, 20.03.2017

KASUTATUD ALLIKAD

Internetiallikad

Ahhaa teaduskeskus, kodulehekülg <http://www.ahhaa.ee>, 19.01.2017

Akureyrarstofa, *Old toys on display in Friðbjarnarhús*, kultuuriinformatsiooni lehekülg
<http://www.visitakureyri.is/en/things-to-do/museums/old-toys-on-display-in-fridbjarnarhus-1>
08.04.2017

Animated Puppet Museum, kodulehekülg
http://www.georgianmuseums.ge/?lang=eng&id=1_1&sec_id=1&th_id=54, 25.12.2016

Angloinfo *Sintra Toy Museum to close at end of August 2014*
<https://www.angloinfo.com/lisbon/discussions/topic/2526969> 07.05.2017

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi, kodulehekülg
<https://gettingaroundturkey.com/attractions/ankara-university-faculty-of-educational-sciences-toy-museum> 12.12.2016

Ankara Üniversitesi, Oyuncak Müzesi, kodulehekülg
<http://cokaum.ankara.edu.tr/oyuncak-muzesi/> 09.04.2017

Antalya Oyuncak Müzesi, kodulehekülg <http://oyuncakmuzesi.antalya.bel.tr/> 12.12.2016

A Possen, Musée folklorique et viticole, kodulehekülg

<http://www.musee-possen.lu/index.php?id=9> 25.12.2016

Aravot, uudisteportaal *Interactive science museum for children* 14.09.2016

<http://www.aravot.am/2016/09/14/735237/> 02.02.2017

Armazém do Mercado, Museu do Brinquedo, kodulehekülg

<http://armazemdomercado.com/> 12.03.2017

Artdoll Vidalena, kunstnikunukkude galerii kodulehekülg www.lellukaralvalsts.lv/

03.03.2017

Augsburger Puppenkiste kodulehekülg, <http://www.augsburger-puppenkiste.de/> 07.05.2017

Azərbaycan Xalça Muzeyi, kodulehekülg <http://azcarpetmuseum.az/front/az> 02.01.2017

Babamuzeum, kodulehekülg <http://www.babamuzeum-keszthely.hu/hu/alapito> 03.03.2017

Barkhudaryan, Hasmik 2017 *Yerevan will have a puppet museum. Interview with the author of the idea Marina Khachmanukyan*, Cultural Magazine Arvestagir, 29.01.2017

<http://arvestagir.am/en/yerevanum-tiknikneri-thangaran-kbacvi-zruyc-gaghaphari-heghinak-marina-xachmanukyani-het/> 02.02.2017

Bauskas Muzejs, kodulehekülg <http://www.bauskasmuzejs.lv/i?id=6> 28.01.2017

Belle Epoque Fundacja, kodulehekülg, <http://www.belleepoque.pl/> 03.03.2017

Blakemore, Erin 2006 *This Polish Museum Exhibit Was Completely Curated By Kids*,

Smithsonian.com 22.03.2016 <http://www.smithsonianmag.com/smart-news/polish-museum-exhibit-was-completely-curated-kids-180958512/>, 07.05.2017

Бордовская, Ирина 2015 *Музей детства в Минске: Для советских школьников делали кукол-октябрят, а для японских - императриц*, Комсомольская правда 10.12.2015

<http://www.kp.by/daily/26469.4/3339077/> 08.04.2017

Brooklyn Children's Museum, kodulehekülg

<http://www.brooklynkids.org/about/history/>, 07.04.2017

Cernat, Liudmila 2014, *Aveti jucării de reparat? Puteti să le donati singurului Spital de Jucării din București*, Portaal 365.ro 26.07.2014

http://www.b365.ro/ave-i-jucarii-de-reparat-pute-i-sa-le-dona-i-singurului-spital-de-jucarii-din-bucure-ti_212228.html 10.01.2017,

– 2014, *Unde poți serba ziua copilului tău, GRATUIT: La Muzeul de Jucării din București*, Portaal 365.ro 31.07.2014

http://www.b365.ro/cadoul-perfect-pentru-un-copil-serbarea-zilei-de-nastere-la-muzeul-de-jucarii-din-bucuresti-gratuit_212270.html 27.01.2017

Colesnic, Victoria 2013 *Muzeul Cosmonauticii la Chișinău*, Timpul.md 12.07.2013

<http://www.timpul.md/articol/muzeul-cosmonauticii-la-chiinau-45714.html> 02.02.2017

Croatia Week Online Magazine, 2013 *First children's museum opens in Croatia*

<http://www.croatiaweek.com/first-childrens-museum-opens-in-croatia/>, 03.03.2017

Deutsches Spielzeugmuseum, kodulehekülg

<http://www.deutschesspielzeugmuseum.de/> 10.12.2016

Diário de Notícias, *Primeiro museu do Brinquedo Português abre sexta-feira* 04.06.2012

<http://www.dn.pt/portugal/norte/interior/primeiro-museu-do-brinquedo-portugues-abre-sextafeira-2587955.html> 03.03.2017

Державний музей іграшки, kodulehekülg <http://muzey-igrashki.com.ua> 03.03.2017

ДојдиВиди, *Едукативно Катче За Деца Во Археолошки Музеј На Македонија*

<http://www.dojdividi.com/muzej/> 03.03.2017

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, kodulehekülg <http://www.hcm.gr/> 12.10.2016

Explora, kodulehekülg <https://www.mdbi.it/> 03.03.2017

Explorado Kindermuseum Duisburg, kodulehekülg

<http://www.explorado-duisburg.de/> 11.11.2016

Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi, kodulehekülg

<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,174062/gaziantep-oyun-ve-oyuncak-muzesi.html>

12.12.2016

Grazer Kindermuseum, kodulehekülg, <http://fridaundfred.at/>, 08.04.2017

Graz Tourismus, turismiportaali kodulehekülg, *Island in the Mur*

https://www.graztourismus.at/en/see-and-do/sightseeing/sights/island-in-the-mur_sh-1223,

11.01.2017

Greeka.com, Athens museums, turismiportaal <http://www.greeka.com/attica/athens/athens-museums.htm>, 10.02.2017

Giengen an der Brenz, Steiff Museum, kodulehekülg

<http://www.giengen.de/de/english/Steiff-Museum> 10.10.2017

Hetedhét Játékmúzeum, kodulehekülg http://www.deakgyujtemeny.hu/site_hh.cgi

12.12.2016

ICOM, Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu, kodulehekülg

http://www.muuseum.ee/et/organisatsioonid/icom_rahvusvahelin/icom_muuseumi_defin/,

12.01.2017

Il Museo della Bambola e del Giocattolo, kodulehekülg

<http://www.isoleborromeo.it/angera-museo.html> 25.12.2016

Iloni Imedemaa, kodulehekülg <http://www.salm.ee/muuseumid/iloni-imedemaa/> 09.04.2017

Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, kodulehekülg

<https://www.naturalsciences.be/> 02.04.2017

İstanbul Oyuncak Müzesi, kodulehekülg <http://www.istanbuloyuncakmuzesi.com/>

12.12.2016

Ivan Steigeri infoleht Wikipedias, https://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_Steiger 02.03.2017

Ivan ja Eva Steiger, Spielzeugmuseum München und Spielzeugmuseum Praha,

kodulehekülg

<http://www.spielzeugmuseum-muenchen.de/deutsch/IvanSteiger/index.html> 02.03.2017

Junibacken, kodulehekülg <http://www.junibacken.se/en/> 02.01.2017

Kadrioru lastemuuseum Miiamilla, kodulehekülg <http://linnamuseum.ee/miiamilla/>,

09.04.2017

Kalamaja lastemuuseum Miiamilla, kodulehekülg <http://linnamuseum.ee/lastemuuseum/>,

10.10.2016

Le Clervaux, kodulehekülg <http://le-clervaux.com/> 02.02.2017

Leļļu galerija Preiļos, kodulehekülg <http://www.lellukaralvalsts.lv/> 07.05.2017

Leļļu Mākslas muzejs, kodulehekülg <http://www.dollart.lv/ru/dollart> 03.03.2017

Le Musée du Jouet, kodulehekülg <http://www.museedujouet.eu/index.php/jouet/> 10.10.2016

Lekoseum, kodulehekülg <http://www.lekoseum.se/> 10.02.2017

Leksaksmuséet, kodulehekülg <http://www.leksaksmuseet.se/> 10.10.2016

Lelumuseo Hevosenkenkä, kodulehekülg www.lelumuseohevosenkenka.fi 02.10.2017

Liepajniekiem.lv uudisteportaal, *Valdas Jēriņas Leļļu istaba – lielāka padomju laika leļļu kolekcija Latvijā* 03.09.2015 <http://www.liepajniekiem.lv/zinas/novados/valdas-jerinas-lellu-istaba-lielaka-padomju-laika-lellu-kolekcija-latvija-172555> 03.03.2017

Malta.com, turismiportaal, <http://www.malta.com/en/attraction/culture/museum/malta-toy-museum> 25.12.2017

McQuillan, Deirdre 2011, *An Irishwoman's Diary*, The Irish Times
<http://www.irishtimes.com/opinion/an-irishwoman-s-diary-1.11355> 02.03.2017

Miejskie Muzeum Zabawek w Karpaczuze ze zbiorów Henryka Tomaszewskiego, kodulehekülg <http://www.muzeumzabawek.pl/> 10.10.2016

Моспрогулка, *Музей детства в Центральном Детском Магазине на Лубянке*,
http://mosprogulka.ru/places/muzej_detstva_centralnyj_detskij_magazin_na_lubjanke
08.04.2017

Mouradian, Armen 2014 *Dolls are people, too!: Armenian Doll Exhibit in Yerevan*,
ImYerevan.com uudisteportaal, 24.11.2014
<http://imyerevan.com/en/culture/view/9562> 02.02.2017

Musée de la Poupée-Paris, kodulehekülg <http://www.museedelapoupeeparis.com/>
02.04.2017

Musée du jouet de Colmar, kodulehekülg <http://www.museejouet.com/fr/> 01.04.2017

Musej Novejše Zgodovine. Celje, kodulehekülg <http://www.muzej-nz-ce.si/stalne-razstave/otroski-muzej-hermanov-brlog.2.html> 10.10.2016

Museo Valenciano del Juguete, kodulehekülg <http://www.museojuguete.com/en/museum/> 03.03.2017

Museu del Joguet del Catalunya, kodulehekülg <http://www.mjc.cat/en/> 02.01.2017

Museu d'Historia de la Joguina, kodulehekülg <http://museudelajoguina.com/> 03.03.2017

Museum of Childhood, Edinburgh Museums and Galleries, kodulehekülg <http://www.cac.org.uk/museum-of-childhood.html> 02.02.2017

Музей детства, Центральный Детский Магазин на Лубянке, kodulehekülg <http://cdm-moscow.ru/attractions/museum> 02.02.2017

МУЗЕЙКО, kodulehekülg <http://muzeiko.com/blog/> 10.10.2016

Музей игрушки, Художественно-педагогический музей игрушки имени Н.Д. Бартрама Сергиев-Посадского филиала федерального государственного бюджетного образовательного учреждения “Высшая школа народных искусств (институт)”, kodulehekülg <http://museumot.info/> 03.03.2017

Muzej fantasy, kodulehekülg <http://www.muzejfantasy.info/> 10.10.2016

Muzeum dla Dzieci im. Janusza Korczaka, kodulehekülg <http://www.ethnomuseum.pl/muzeum-dla-dzieci.html> 10.10.2016

Muzeum Domków dla Lalek, kodulehekülg <http://www.muzeumdomkow.pl/> 10.10.2016

Muzeum hraček Ostrava, kodulehekülg <http://muzeumhracekostrava.cz/> 02.04.2017

Muzeum Narodowe w Warszawie, kodulehekülg <http://www.mnw.art.pl/> 07.05.2017

Muzeum Zabawek i Zabawy, kodulehekülg <http://www.muzeumzabawek.eu/> 10.10.2016

Muzeum Zabawek, kodulehekülg <http://www.muzeum-zabawek.pl/> 10.10.2016

Μουσείο Συναισθημάτων Παιδικής Ηλικίας, kodulehekülg
<http://www.athensmuseums.net/museum.php?id=20&lang=en&lang=gr> 02.02.2017

Muzeul Jucariilor, kodulehekülg, <http://muzeuljucariilor.ro/> 03.03.2017

Muzej ratnog djetinjstva, kodulehekülg <http://djetinjstvooratu.com/muzej/> 02.02.2017

Naturkunde Museum Stuttgart, kodulehekülg <http://www.naturkundemuseum-bw.de/>
07.05.2017

Neanderthal Museum, kodulehekülg <https://www.neanderthal.de/en/> 07.05.2017

NEMO Science Museum <https://www.nemosciencemuseum.nl/nl/> 07.05.2017

NUKU muuseum, kodulehekülg <http://www.nuku.ee/et/muuseum> 09.04.2017

Odense BYS Museer, kodulehekülg <http://museum.odense.dk/> 09.10.2017

Olga's Lyst. Legetøjsmuseet, kodulehekülg <http://www.olgaslyst.dk/> 02.01.2017

Παιδικό Μουσείο Ρότα, kodulehekülg <http://www.rota-childrenmuseum.com/> 02.02.2017

PEEK+POKE, kodulehekülg <http://www.muzejdjetinjstva.com/> 25.12.2016

Pollock's Toy Museum, kodulehekülg <http://pollockstoys.com/> 12.12.2016

Portugal Daily View, *Sintra Toy Museum: living toys* 29.08.2011
<http://www.portugaldailyview.com/whats-new/sintra-toy-museum-living-toys> 02.02.2017

Porvoo Doll and Toy Museum, kodulehekülg

<http://www.yourvismaweb.com/tuulan-aitta-ay> 03.04.2017

Puppen- & Spielzeugmuseum Lichtenstein, kodulehekülg

<http://www.spielzeugmuseum-lichtenstein.de/> 20.12.2016

Puppentour, kodulehekülg <http://www.puppentour.com/museums.htm> 25.12.2016

Puppet Museum, kodulehekülg

<http://relax.ge/en/cat/tbilisi/museums/puppet-museum/> 25.12.2016

Queen Mary University of London, kodulehekülg *Launch of the Centre for the Study of Childhood Culture* 15.03.2016

<http://www.qmul.ac.uk/media/news/items/hss/172321.html> 25.02.2017

Qurbanova, Zülfiyyə 2010, *Azərbaycanda "Kukla muzeyi" açıldı* Anspress, 22.04.2010

<http://www.anspress.com/medeniyyet/22-04-2010/azerbaycanda-kukla-muzeyi-acildi>

02.02.2017

Salzburg Museum, kodulehekülg <http://www.salzburgmuseum.at/index.php?id=1864>,

10.10.2016

Sabilēs Medinių žaislų muziejus, turismiinfo kodulehekülg

<http://www.talsitourism.lv/lt/kur-vykti/sabile/sabiles-mediniu-zaislu-muziejus/> 07.05.2017

Санкт-Петербургский музей игрушки, kodulehekülg

<http://www.museum.ru/M964#web> 12.04.2017

Schweizer Kindermuseum, kodulehekülg <http://www.kindermuseum.ch/> 20.12.2016

Slovak National Museum, kodulehekülg

<http://www.snm.sk/?about-the-museum-12> 02.01.2017

Speelgoed Museum, kodulehekülg <http://www.speelgoedmuseum.be/> 02.01.2017

Standards for Professional Practice in Children's Museums, Assotiation of Children's museums

[http://www.childrensmuseums.org/images/Library/Standards for Professional Practice in Children's Museums.pdf](http://www.childrensmuseums.org/images/Library/Standards_for_Professional_Practice_in_Childrens_Museums.pdf), 10.03.2017

Speelgoed Museum Deventer, kodulehekülg

<http://www.speelgoedmuseumdeventer.nl/> 10.10.2016

Spielzeugmuseum der Stadt Nürnberg, kodulehekülg

<http://museen.nuernberg.de/spielzeugmuseum> 20.10.2016

Spielzeugmuseum Riehen, kodulehekülg

<http://www.spielzeugmuseumriehen.ch/> 20.10.2016

Spielzeugmuseum Trier, kodulehekülg <http://www.spielzeugmuseum-trier.de> 20.10.2016

Spielzeug Welten Museum Basel, kodulehekülg

<http://www.spielzeug-welten-museum-basel.ch/> 02.03.2017

Skuldelev Dukkemuseum, kodulehekülg <http://www.skuldelev-dukkemuseum.dk/>

02.01.2017

Stavanger Museum, Norsk barnemuseum, kodulehekülg

<http://stavangermuseum.no/> 12.12.2016

Suomenlinnan Lelumuseo, kodulehekülg <http://lelumuseo.fi/> 02.03.2017

Suomen pelimuseo <http://vapriikki.fi/pelimuseo/> 07.05.2017

Tallinna Linnamuuseum, kodulehekülg

<http://linnamuuseum.ee/linnamuuseum/muuseumist/meie-ajaloost/> 09.04.2017

Tamāra Čudnovska, nukukunstniku kodulehekülg

<http://makslinieki.lv/profile/Tam%C4%81ra-%C4%8Cudnovska/> 02.01.2017

Tartu linn, kodulehekülg, *Tartu kavandab muuseumite ühendamist*, Tartu Linnavalitsuse pressiteade 29.11.2016

<https://www.tartu.ee/et/uudised/tartu-kavandab-muuseumite-uhendamist> 09.04.2017

Tartu mänguasjumuuseum, kodulehekülg www.mm.ee 07.05.2017

Tartu mänguasjumuuseumi digiarhiiv “Eesti mänguasjad”

<http://digiarhiiv.mm.ee/digiarhiiv/> 07.05.2017

Tokyo mänguasjumuuseum, Roam the Gnome kodulehel mänguasjumuuseumi tutvustus

<http://roamthegnome.com/tokyo-toy-museum-best-childrens-museum-world/> 07.04.2017

Travel.ru В Астрахани открылся музей игрушек, 10.10.2014

<http://www.travel.ru/news/2014/10/10/237436.html> 02.03.2017

Tropenmuseum Junior, kodulehekülg <http://tropenmuseumjunior.nl> 10.10.2016

The Union of the Museums, Dolls Museum, kodulehekülg

<http://tbilisimuseumsunion.ge/en/museum/dolls-museum/> 25.12.2016

Zasavski Musej Trbovlje, kodulehekülg

<http://www.zasavskimuzejtrbovlje.si/si/razstave/19-depandansa-v-hrastniku.html> 10.10.2016

Žaislų muziejus, kodulehekülg

<http://www.zaislumuziejus.lt/lt/> 10.10.2016

ZOOM Kindermuseum, kodulehekülg <http://www.kindermuseum.at/>, 19.01.2017

Zürcher Spielzeugmuseum, kodulehekülg
<http://www.zuercher-spielzeugmuseum.ch/> 20.12.2016

Vapriikki, Nukkekekkerit, kodulehekülg
<http://vapriikki.fi/en/nayttelyt/nukkekekkerit/> 03.03.2017

V&A Museum of Childhood Bethnal Green, London, kodulehekülg
<http://www.vam.ac.uk/moc/about-us/history-of-the-museum/> 12.12.2016

Visit Museums, The museums of Catalonia in your hands, turismiportaal
<http://visitmuseum.gencat.cat/en/museu-del-jogu-et-de-catalunya/> 02.02.2017

Vitkus, Ričardas, 2016 *Šiauliuose – aistros dėl Lėlių muziejaus iškeldinimo* 22.06.2016
<http://lietuvosdiena.lrytas.lt/aktualijos/siauliuose-aistros-del-leliu-muziejaus-iskeldinimo.htm>
24.03.2017

Wikimapia, Sergijev Posadi muuseumi ajaloo kohta infoleht.
<http://wikimapia.org/4831054/Toy-Museum> 07.04.2017

World's Largest Toy Museum, kodulehekülg
<http://www.worldslargesttoymuseum.com/> 07.04.2017

Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak, kodulehekülg
<http://www.konak.bel.tr/kultur-sanat/muzeler/umran-baradan-oyun-ve-oyuncak-muzesi>
12.12.2016

Dokumendid

Tartu mänguasjumuuseumi kroonikad aastatest 1990–2016.

Tartu mänguasjumuuseumi raamatukogu.

Tartu mänguasjumuuseumi küllastajate statistika aastatest 1994–2016.

Tartu mänguasjumuuseumi dokumendarhiiv.

Tartu mänguasjumuuseumi küllastajauuringud aastatest 2012 ja 2014.

Tartu mänguasjumuuseumi dokumendarhiiv.

Tartu mänguasjumuuseumi aastaaruanded aastatest 2010–2016

Tartu mänguasjumuuseumi dokumendarhiiv.

Vaaro, Triin, Pärnits, Marge 2016 *Tartu mänguasjumuuseumi eneseanalüüs.*

Tartu mänguasjumuuseumi dokumendarhiiv.

Fotod

Tartu mänguasjumuuseumi välis- ja sisevaated.

Tartu mänguasjumuuseumi digitaalne fotoarhiiv.

Uuritud mänguasja- ja lastemuuseumid

Info muuseumide kohta on kogutud muuseumide kodulehekülgedelt ning saadud kirjavahetuse teel muuseumide töötajate või asutajatega (informantide nimekiri LISA 2).

Muuseumid on tabelis riikide kaupa tähestiku järekorras. Info pärineb 2016. aasta lõpust ja 2017. aasta algusest.

Kogutud info aluseks on viis küsimust:

1. Mis aastal muuseum asutati?
2. Millistel põhjustel muuseum rajati? Lühidalt, 2-3 lauset. (nt riigis ei olnud varem sellist muuseumi, linnas/piirkonnas oli vajadus sellise muuseumi järgi, riigis või naaberriigis oli juba olemas selline ja muuseum ja saadi inspiratsiooni, oli olemas kellegi erakollektsioon)
3. Mis on muuseumi (põhikirjaline) eesmärk praegu? Lühidalt, 2-3 lauset. (nt koguda, eksponeerida, näidata kollektsiooni, viia läbi lasteüritusi jne)
4. Kellele kuulub muuseum? (nt eramuuseum, munitsipaalmuuseum, riiklik muuseum, sihtasutus, mõne suure muuseumi osa jne)
5. Kas muuseum on pigem lastemuuseum ("käed külge") või mänguasjamuuseum?

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	ARMEENIA				
1.	«Փոքրիկ Էյնշտեյն» Laste teadusmuuseum "Väike Einstein"	Avatud 2016. aastal. Rajajaks Marina Grigorjan, kes asutas selle lastele teaduse tutvustamiseks.	Põhiline eesmärk on arendada lastes huvi ja armastust teaduse vastu ning teha seda interaktiivsete eksponaatide kaudu.	Mittetulundusühendus.	Laste teaduskeskus, väike, vaid 25 eksponaati.
2.	Ametlik nimi hetkel puudub (2017. aasta märtsi seisuga) Jerevani nukumuuseum	Alles loomisel. Kunstiajaloolane, arheoloog ja nukukollektsionäär Marina Khachmanukyan soovib rajada nukumuuseumi, varem on olnud Jerevanis vaid ajutised nukunäitused.	Eksponeerida erinevaid nukke: Armeenia kohalikke rituaalnukke, Euroopa nukke, Nõukogude perioodi nukke, autorinukke jne. Samuti olla nukukunstnike kohtumiskohaks oma piirkonnas.	Loodavad saada riiklikku toetust.	Nukumuuseum.
	ASERBAIDŽAAN				
3.	Azərbaycan Xalça Muzeyi-Uşaq Muzeyi Şöbəsi Aserbaidžaani vaibamuuseumi lastemuuseum, Baku	Avatud 2011. aastal. Vaibamuuseumi küllastavate lastega pedagoogiliste programmide läbiviimiseks.	Lastele töötubade korraldamine. Töötoad on seotud vaipade ja teatriteemaga, lisaks viiakse läbi erinevaid kunstiga seotud käelisi tegevusi. Perepäevade korraldamine, muuseumi töötubade kaudu kohalike traditsioonide, folkloori tutvustamine.	Riikliku vaibamuuseumi osa.	Lastemuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
4.	Xəzər universitetində kukla muzeyi Khazari ülikooli nukumuuseum, Bakuu	Avatud 2010. aastal. Loodud lastekirjanik ja ajakirjanik Tahirə İskəndərovani rohkem kui 40 aastat kogutud nukkude kogu põhjal.	Tutvustada nukkude kaudu lastele maailma mitmekesisust.	Khazari ülikooli juurde kuuluva eelkooli Dunya kooli osa.	Nukumuuseum.
	AUSTRIA				
5.	Kindermuseum ZOOM Lastemuuseum ZOOM, Viin	Avatud 1994. aastal. Rajatud esimese Austria lastemuuseumina.	ZOOM on orienteerunud laste ja kunstnike kokkuviiamisele ja lastele kunsti tutvustamisele. Läbi kunsti tutvustatakse ka teisi distsipliine nagu loodusteadused, igapäevakultuur, sotsioloogia, filosoofia jne.	Iseseisev institutsioon "Verein ZOOM Kindermuseum", põhiosa rahastusest tuleb Viini linnalt	Lastemuuseum.
6.	Salzburger Spielzeugmuseum Salzburgi mänguasjamuuseum	1972. aastal hakati esemeid koguma, 1978. aastal avati Austria esimese mänguasjamuuseumina.	Olemasoleva kogu eksponeerimine, mängides inspiratsiooni pakkumine, muuseumis on lasteraamatukogu, lastekino ja laste Kasperli teater. "Meie jaoks on mängimine kõige kese", võib lugeda nende kodulehel olevast tutvustusest.	Ühenduse Salzburgi muuseumid üks osa.	Mänguasjamuuseum.
7.	Kindermuseum Graz Frida & freD Grazi lastemuuseum "Frida & freD"	Avatud 2003. aastal, Graz oli tol aastal Euroopa kultuuripealinn. Poliitik Tatjana Kaltenbeck-Michl oli veendunud, et Graz vajab lastemuuseumi ja suutis selles ka valitsust veenda. Esialgu ei näinud keegi selle järele vajadust, aga kui küllastajate arv muuseumis kasvas, hakati sellesse uskuma. Austrias on veel vaid üks lastemuuseum, see on Viinis.	Frida & freD on koht, kus soovitakse lastele tutvustada maailma eri aspekte ja mitmekesisust. Lisaks interaktiivsele väljapanekule tegeletakse palju erinevate õpitubade läbi viimisega, toimuvad regulaarsed suveakadeemiad ja tehakse tihedat koostööd koolidega.	Aktsiaselts. Muuseum kuulub osaliselt Grazi linnale, saades 1/3 kulude osas toetust.	Lastemuuseum, kus vahetatakse ekspositsiooni igal aastal, kollektsioon puudub.
	BELGIA				
8.	Le Musée du Jouet Brüsseli mänguasjamuuseum	Avatud 1990. aastal. Sündinud ühe perekonna mänguasjakogumiskirest ja saanud edasist inspiratsiooni teisi muuseume ja näitusi külastades.	Eksponeerida kogu, tutvustada mänguasjaajalugu, korraldada pereüritusi.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
9.	Speelgoed museum Mecheleni mänguasjamuuseum	Avatud 1982. aastal, muuseumina tunnustatud alates 1998. aastast. Loomise põhjuseks oli 1980. aastal toimunud kohalik folkloorifestival, mille jaoks pandi kokku näitus rahvapärastest mänguasjadest. Sellest inspireerituna loodi mänguasjamuuseum (rajajateks 17 isikut).	Koguda ja eksponeerida mänguasju, uurida inimeste mängimisharjumusi, koguda lapsepõlvemälestusi, jagada infot mänguasja- ja lapsepõlvkultuuri kohta.	Info puudub.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	BOSNIA- HERTSEGOVINA				
10.	Muzej Ratnog Djetinjstva Sõjaaja lapsepõlve muuseum, Sarajevo	Avatud 2017. aastal. Sai alguse Jasminko Halilovići raamatust " <i>War Childhood: Sarajevo 1992 – 1995</i> ", selle jaoks kogutud lugudest ja mälestustest.	Eesmärk on koguda, digitaliseerida ja jagada sõjaaja laste lugusid.	Eramuuseum.	Lapsepõlvemälestuste- muuseum.
	BULGAARIA				
11.	Музейко Laste haridus- teaduskeskus Muzeiko, Sofia	Avatud 2015. aastal. Loodud ja ehitatud <i>America for Bulgaria Foundation</i> 'i abiga. Bulgaaria esimene lastemuuseum.	Väljapanekute eesmärk on õpetada ja arendada lapsi läbi mängu ja aktiivse tegutsemise, tekitada lastes uudishimu ja huvi teaduse, tehnoloogia, ökoloogia ja kunstide vastu.	Muuseumi toetab <i>America for Bulgaria Foundation</i> .	Laste haridus- teaduskeskus.
	EESTI				
12.	Iloni imedemaa Haapsalu	Galeriina avatud 2006. aastal, 2009. aastal muudetud teemakeskuseks. Aastal 2004 otsustas Ilon Wikland annetada ca 800 oma originaalillustratsiooni Eesti riigile, galerii tema tööde eksponeerimiseks rajati Wiklandi lapsepõlvelinna Haapsallu.	Eksponeerida Ilon Wiklandi originaaltöid, pakkuda külastajatele mõnusat ajaveetmist hubases keskkonnas, viia läbi lasteüritusi, pakkuda haridusprogramme koolidele ja lasteaedadele. Juba galerii aegadel oli kavas pakkuda lastele võimalikult palju tegevust.	SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid osa.	Teemakeskus, oma olemuselt lastemuuseum.
13.	Kadrjoru Lastemuuseum Miiamilla Tallinn	2009. aastal avati Miia-Milla-Manda nime all, alates 2014. aastast uus nimi "Kadrjoru lastemuuseum Miiamilla". Algselt sooviti Kadrjorgu kolida hoopis Tallinna Linnamuuseumi Kalamaja mänguasjamuuseumi kogu, kuid siis käis linnamuuseumi toonane direktor Maruta Varrak Viinis ning nägi sealset lastemuuseumi. Nii otsustati ka Tallinna selle eeskujul luua eraldi lastemuuseum.	Lastemuuseumi Miiamilla eesmärgiks on, et kõik suured ja väikesed külastajad saaksid alati kaasa palju rõõmu, jõudu, valgust, teadmisi ja sõprust. Muuseum on suunatud peamiselt 3-11-aastastele lastele, kes saavad muuseumi ekspositsiooni katsuda ja sellega mängida. Soov on olla kvaliteetne vaba aja sisustamist ja harivat meelelahutust pakkuv koht.	Tallinna linnamuuseumi osa.	Lastemuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
14.	Kalamaja Lastemuuseum Miiamilla Tallinn	1997. aastal avati esimene püsinäitus, aastani 2001 kandis nime Nukumuseum, siis Tallinna Linnamuuseumi Lastemuuseum, alates 2015. aastast "Kalamaja Lastemuuseum Miiamilla". Hoones oli eelnevalt olnud Kalinini memoriaalmuuseum. Kuna sellest oli vaja nõ lahti saada ja Tallinna Linnamuuseumil oli olemas korralik mänguasjakogu, loodi nukumuuseum.	Mänguasjade ja mängude maailma säilitamine, hoidmine ja eksponeerimine. Regulaarsete perepäevade ja pedagoogiliste programmide läbiviimine.	Tallinna linnamuuseumi osa.	Mänguasjamuuseum.
15.	NUKU muuseum Tallinn	Avatud 2010. aastal. Loodi, et teadvustada nukuteatrikunsti kui žanri olemasolu ja eksponeerida mängukavast maha läinud teatrietenduste nukke.	Eesmärgiks on läbi kaasaegsete väljapanekute ja tehniliste lahenduste tutvustada nukuteatrit selle kõikides aspektides, tutvustada nukuteatrikunsti ning pakkuda lisaõpimeetodeid.	SA NUKU, muuseum on osa sihtasutusest, sihtasutuse põhitegevuseks on teater.	Tegevuskeskus, milles on teatrinukkude väljapanek.
16.	Tartu mänguasja- muuseum Tartu	Esimene mänguasjade näitus enne muuseumi loomist avati 1990. aastal, muuseum avati 1994. aastal. Eestis ei olnud mänguasjamuuseumi. Rajajad lastekirjanik Tiia Toomet, illustraator Mare Hunt ja teatrikunstnik Meeri Säre soovisid näidata, et alati pole (Eestis) olnud nii vaene aeg, kui seda oli 1990. aastate algus ning kogusid kokku mõned mänguasjad, et teha neist näitus. Näitus oli nii populaarne, et sellest ideest kasvas välja muuseum.	Koguda, eksponeerida ja säilitada Eesti laste- ja mänguasjakultuuriga seonduvat, pakkuda kohalikule elanikkonnale ja ka turistile kvaliteetset vaba aja veetmise võimalust, korraldada regulaarselt pereüritusi, läbi viia haridusprogramme ning korraldada etenduskunstide valdkonnaga seonduvaid hariduslikke ja meelelahutuslikke üritusi.	Munitsipaalmuuseum.	Nime poolest mänguasjamuuseum, tegelikkuses multifunktsionaalne laste- ja perekeskus, samuti kompetentsikeskus..
	ENDINE JUGOSLAAVIA MAKEDOONIAVABA- RIIK				
17.	НУ Археолошки музеј на Македонија Makedoonia arheoloogiamuuseum, Skopje	Avatud 2017. aastal. Muuseumis lastele pedagoogilise töö läbiviimiseks loodud õppeklass.	Pedagoogilise töö kaudu rääkida lastele arheoloogiast ja kultuuripärandist üldisemalt ning teha seda interaktiivsel ja lõbusal moel.	Makedoonia arheoloogiamuuseumi osa.	Ei ole eraldi osakond, ainult arheoloogiamuuseumi pedagoogilise töö haru.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	GRUUSIA				
18.	ანიმაციური თოჯინების მუზეუმი Filminukkude muuseum, Tbilisi	Avatud 1989. aastal. Rajati režissöör Karlo Sulakauri (1924-2000) stuudiosse erakogu eksponeerimiseks.	Unikaalse kogu eksponeerimine. Tänapäeval eksponeeritakse seal erinevate Gruusia filmitegijate filmide nukke.	Eramuuseum.	Filminukkude muuseum.
19.	თბილისის თოჯინების მუზეუმი Tbilisi nukumuuseum	Avatud 1937. aastal. 1990. aastatel, nn "Tbilisi sõja" ajal muuseumi murti sisse ja varastati 24 väärtuslikku nukku. Osalise kogu kaotuse järel oli muuseum suletud 15 aastat. 2008. aastal muuseum taasavati. Rajajaks oli lastekirjanik ja õpetaja Tina Tumanishvili, tema annetas ka muuseumile esimesed esemed - nukud, perekonnaesemed, raamatud raamatukogu jaoks. Muuseum kannab tänapäeval tema nime.	Rohkem kui 3000 esemest koosneva erinevate riikide nukkudest koosneva kogu eksponeerimine. Kogusse kuuluvad ka kohalike meistrite tööd. Muuseumi eesmärk on esemeid teaduslikult uurida, samuti teha pedagoogilist tööd laste ja peredega.	Allika kohaselt kingiti kogu riigile, kuid ametlik kinnitus omandivormi kohta puudub. http://tbilisimuseumsunion.ge/en/museum/dolls-museum/	Mänguasjamuuseum.
	HORVAATIA				
20.	Peek+Poke Muzej djetinjstva Lapsepõlvemuuseum Peek+Poke, Rijeka	Avatud 2013. aastal. Horvaatia esimene mänguasjamuuseum, mille rajas Svetozar Nilović, kes on ka informaatikamuuseumi rajaja. Muuseum on sündinud inimeste annetuste abil.	Lapsepõlvemälestuste säilitamine ja meenutamine, uuesti läbi elamine. Eelkõige ongi eesmärk meenutada täiskasvanutele nende helgeid lapsepõlveaegu ja võimaldada lastel nende vanemate ja vanavanemate aegsete asjadega mängida.	Peek+Poke muuseumeid on kaks – lapsepõlvemuuseum ja informaatikamuuseum. Omandivormi kohta info puudub.	Mänguasjamuuseum.
	HISPAANIA				
21.	Museu de Joguet de Catalunya Kataloonia mänguasjamuuseum	Avatud 1982. aastal. Josep Maria Joan i Rosa erakollektsioonist alguse saanud.	Kogumine, eksponeerimine, teadustöö, vabaõhuüritused. Läbi ekspositsiooni kohalike mänguasjade väärtustamine, kuulsate katalaanide (Dali, Miro) kaudu mänguasja-ajaloo jutustamine.	Muuseumi haldab ühendus Kataloonia Mänguasjamuuseum.	Mänguasjamuuseum.
22.	Museo Valenciano del juguete Valencia mänguasjamuuseum	Idee muuseumist sündis 1986. aastal, muuseum avati 1990. aastal. Idee luua mänguasjamuuseum tekkis linnas nimega Ibi - see linn oli olnud pikka aega hispaania mänguasjatööstuse keskuseks.	Koguda, säilitada, uurida, konserveerida, eksponeerida mänguasju.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
23.	Museu d'Història de la Joguina Mänguasjaajaloo muuseum, Sant Feliu de Guixols	Avatud 2000. aastal. Tomàs Pla erakollektsioonist sündinud muuseum.	Kollektsiooni eksponeerimisega on soovitud anda ülevaadet Hispaania mänguasjaajaloo arengust.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	IIRIMAA				
24.	Berkeley Costume and Toy Museum Berkeley kostüümide ja mänguasjade muuseum, Wexford	Avatud 1993. aastal 18. ja 19. sajandi kostüümide ja mänguasjadest koosneva erakogu eksponeerimiseks.	Kogu eksponeerimine.	Erakogu, mis on avatud ainult maist oktoobrini.	Mänguasjade ja kostüümide muuseum.
	ISLAND				
25.	Leikfangasýningin Friðbjarnarhúsi Friðbjarnarhúsi mänguasjade näitus	Avatud 2010. aastal. Guðbjörg Ringstedi erakollektsiooni väljapanek, ta ise ei nimeta seda muuseumiks, vaid näituseks, kuna väljapanek ei vasta kohalikele muuseumiseadustele. Inspiratsioon muuseumi loomiseks saadi 1992. aastal Porvoo mänguasjamuuseumi külastades. Väljapanek loodi ka sel põhjusel, et riigis ei olnud mänguasjamuuseumi.	Eesmärk on koguda asju, näidata neid, korraldada lastele üritusi. Muuseumi omaniku jaoks on oluline, et külastajad saaksid vaadata mänguasju oma lapsepõlvest.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	ITAALIA				
26.	Explora il Museo dei Bambini di Roma Lastemuuseum Explora, Rooma	Avatud 2001. aastal. Piirkonnas puudus lastemuuseum, oli vaid üks lastemuuseum Põhja-Itaalias. Inspiratsiooni saadi Halifaxi lastemuuseumist Eureka ja Pariisi Cité des Enfants'ist.	Innustada lapsi ja nende vanemaid õppima ja teadusega tutvust tegema läbi katsetamise ja mängu. Innustada õpetajaid kasutama mitteformaalseid õppemeetodeid.	Eramuuseum, maa ja hooned kuuluvad linnale.	Lastemuuseum.
27.	Il Museo della Bambola e del Giocattolo Nukkude ja mänguasjade muuseum, Milano	Avatud 1988. aastal. Asutatud princess Bona Borromeo Arese poolt.	Perekond Borromeo nukude ja mänguasjade kogu eksponeerimine. Väidetavalt üks suuremaid ja uhkemaid omalaadseid kogusid Euroopas, kogu üheks osaks on lisaks nukudele ja kollektsioon 19. sajandi robotitest.	Erakogu.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	KREEKA				
28.	ύλλογος φίλων Ελληνικού παιχνιδιού Kreeka mänguasjade muuseum, Rhodos	Avatud 2016. aastal. Kreeka esimene mänguasjamuuseum, kus muuhulgas eksponeeritakse ka Vana-Kreeka mänguasju. Asjad pärinevad kohaliku elaniku Thanasis Ioannou erakollektsioonist.	Kodulehe andmetel: koguda ja eksponeerida Kreekas valmistatud tööstuslikke ja käsitöömänguasju, koguda ja salvestada kirjeldusi kohalike laste mängude kohta, tegeleda laste harimisega ja ürituste korraldamisega. Kirjavahetusest informandiga: esmane eesmärk on Kreeka inimestele ja turistidele meenutada lapsepõlve. Muuseum on ka kultuurikeskus, kus toimuvad üritused ja kontserdid.	Mänguasjakogujate ühenduse hallatav mittetulndusühendus.	Mänguasjamuuseum.
29.	Μουσείο Συναισθημάτων Παιδικής Ηλικίας Lapsepõlve emotsioonide muuseum, Akropolis, Ateena	Avatud 2006. aastal. Rajatud Irene Sofianopoulou initsiatiivil.	Aidata näituste, mänguasjade ja muinasjuttude abil mõista lastel emotsioone ja julgustada neid iseenast tunda õppima. Seminaride, töötubade ja teatrietenduste korraldamine.	Mittetulndusühendus.	Lastemuuseum.
30.	Ελληνικό Παιδικό Μουσείο Kreeka lastemuuseum, Ateena	Avatud 1987. aastal. Rajatud muuseumihariduse spetsialisti, õpetaja Sophia Rok-Mela poolt. Tegemist on riigi ainsa paljusid teemasid kajastava interaktiivse muuseumiga, mis on loodud just lastele.	Laste, lapsevanemate ja õpetajate harimine ja õppima innustamine. Muuseumis usutakse, et reaalsed asjad, kohemused ja loomine innustab ja toetab õppimist.	Info puudub. Võib olla riiklik või munitsipaalmuuseum, kuna sissepääs on tasuta.	Lastemuuseum.
	KÜPROS				
31.	Παιδικό Μουσείο Ρότα Rota lastemuuseum, Nicosia	Avatud 2010. aastal. Loodi, et pakkuda lastele võimalust koolist väljaspool tegutsemisvõimalusi.	Eesmärk on lastele käelise tegevuse, interaktiivsete võimaluste kaudu pakkuda mitteformaalset õpet koolist väljaspool.	Eramuuseum, rajatud mittetulndusühenduse poolt.	Lastemuuseum.
	LÄTI				
32.	Leļļu un rotālietu ekspozīcija "Laiks spēlēties", Bauskas Novadpētniecības un Mākslas Muzejs Bauska ajaloo- ja kunstimuuseumis püsinäituse osa, Bauska	Alates 2004. aastast on kollektsioon eksponeeritud Bauska muuseumis. Näituse nimi on "On aeg mängida". Kuna Lätis puudub mänguasjamuuseum, soovis erakogu omanik Tamāra Čudnovska oma mänguasjakogu näidata. Võimalus selleks avanes Bauska ajaloo- ja kunstimuuseumis, milles ta ise töötas.	Eksponeerida kollektsiooni, rikastada sellega kohaliku muuseumi väljapanekuid.	Erakogu, mis on eksponeeritud linnle kuuluvas muuseumis.	Mänguasjade näitus.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
33.	Lellu Mäkslas muzejs Inara Liepa erakollektsioon, nukukunstimuuseum, Riia	Kollektsioon on olemas alates 1987. aastast, aastatel 2008-2012 oli olemas ka kollektsiooni baasil loodud muuseum, hetkel muuseumil oma maja puudub. Muuseum sündis soovist näidata oma kollektsiooni teistele inimestele ning tutvustada lastele ja noortele nuku- ja mänguasjakultuuri.	Ajal, mil muuseum tegutses kindlas kohas, tegeleti püsiekspositsiooni eksponeerimise, ajutiste näituste korraldamise ning õpitubadega. Hetkel, mil kollektsioonil ei ole püsivat asukohta, on tegemist rändnäitusega, mis liigub riigist riiki.	Erakogu.	Mänguasjde kollektsioon / rändnäitus.
	LEEDU				
34.	Žaislų muziejus Vilniuse mänguasjamuuseum, Vilnius	Organisatsioon on loodud 2010. aastal, külastajatele on muuseum avatud olnud alates 2012. aastast. Leedus ei olnud mänguasjamuuseumi, idee ja inspiratsioon muuseumi rajamiseks saadi Tartu mänguasjamuuseumist ning otsene põhjus loomiseks oli ühe asutaja Povilas Blaževičiuse doktoritöö Leedu arheoloogilistest mänguasjaleidudest.	Eesmärk on olla moodne hariduskeskus, kus külastajad mitte ainult ei vaata, vaid ka õpivad läbi katsumise ja katsetamise. Muuseumi omanike soov on jutustada Leedu ajalugu arheoloogiliste mänguasjaleidude ja mängides õppimise kaudu.	Eramuuseum.	Lastemuuseum mänguasjade kollektsiooniga.
	LICHTENSTEIN				
35.	Puppen- und Spielzeugmuseum Lichtenstein Lichtensteini nuku- ja mänguasjamuuseum, Lichtenstein	Avatud 1996. aastal. Perekonna kolme põlvkonna jooksul kogutud erakogu eksponeerimiseks.	Eksponeerimine, kogumine, ka nukutöökoda, ajutiste näituste korraldamine ja eksponeerimine.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	LUKSEMBURG				
36.	Musée du jouet Mänguasjamuuseum, Clervaux	Avatud 2014. aastal. Rajatud erakogu eksponeerimiseks.	Mänguasjakogu eksponeerimine. Asub ühe hotelli keldrikorrusel.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
37.	“A Possen” Musée folklorique et viticole, Musée du jouet Luxemburgi folkloori-, viinamarjakasvatuse- ja mängumuuseum “A Possen”, Bech-Kleinmacher	Avatud 1967. aastal. Sündis inspireerituna ühest erakollektsioonist.	Mänguasjade ja nukumajade kaudu tutvustatakse 18.-19. sajandil elanud kohalike viinamarjakasvatavate elu ja kombeid. Muuseumi eesmärk on koguda ja eksponeerida esemeid, samuti viia läbi lasteüritusi. Muuseum on jagatud viie hoone vahel, üks hoone on mõeldud mänguasjakogule.	Hooned kuuluvad riigile, mille sees tegutseb sihtasutus.	Folkloorimuuseum, mille üks osa on mänguasjaväljapanek.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	MADALMAAD				
38.	Tropenmuseum Junior Tropenmuseumi laste- ja noortemuuseum, Amsterdam	Avatud 1975. aastal. Vanim Madalmaade lastemuuseum.	Tutvustada multikultuurses Amsterdamis elavaid erinevate kultuuride esindajaid 3-5 aasta tagant vahetatavate ajutiste tegelusnäituste kaudu. Julgustada maailma vaatama avatult.	Tropenmuseumi osa.	Lastemuuseum.
39.	Speelgoedmuseum Deventer Deventeri mänguasjamuuseum, Deventer	1932. aastal avas ajaloomuuseum mänguasjade väljapaneku. 1971. aastal avati mehaaniliste mänguasjade muuseum. Idee sündis ajaloomuuseumi huvist eksponeerida mänguasju. Pärast seda, kui muuseumile annetati nukumajade kogu, hakati ka suuremas mahus mänguasju koguma.	Lähim eesmärk on avada uus muuseum 2018. aastal, et saada suurimaks Madalamaade mänguasjamuuseumiks. Kuna viimasel ajal on muuseumil olnud rasked ajad, ei koguta asju juurde, vaid ainult eksponeeritakse ja hoitakse.	Tegemist on sihtasutusega, kuid muuseumi rahastab linn. Kogu kuulub samuti linnale.	Mänguasjamuuseum.
	MALTA				
40.	Museo del Giocattolo Malta mänguasjamuuseum, Valletta	Avati 1998. aastal. Muuseumi rajaja Vincent Brown sai oma 30 aasta jooksul kogutud mänguasjakogu eksponeerimiseks inspiratsiooni Inglismaa mänguasjamuuseumi külastades.	Eesmärk on eksponeerida kogu ja seeläbi meenutada täiskasvanutele nende helget lapsepõlveaega. Muuseumi väljapanek, mis on põhiliselt klaasi taga, ongi mõeldud pigem täiskasvanuile.	Erakogu.	Mänguasjamuuseum.
	MOLDOVA				
41.	Muzeul Cosmonauticii Kosmonautikamuuseum, Râșcani	Asutamisaasta kohta info puudub, alates 1996. aastast on muuseum laste tehnilise loovuse keskuse osa. Asutajaks on Nelia Kirilov, kes oli Nõukogude perioodil noorte kosmonautide rühma juht. Aastaid tegutses muuseum ühes põhikoolis.	Lastele käelise tegevuse kaudu kosmonautika ajaloo tutvustamine, eriti Moldovaga seotud kosmoseajaloo ja teadussaavutuste tutvustamine, samuti fotode ja esemeväljapaneku kaudu kosmonautika tutvustamine.	Info puudub.	Osa tehnilise loovuse keskusest, oma olemuselt lastemuuseum.
	NORRA				
42.	★ V Norsk Barnemuseum Norra lastemuuseum	Avatud 2001. aastal. Loodud Per Inge Torkelseni suure kollektsiooni põhjal. Tema soov oli, et lapsed saaksid nii asju vaadata kui ka nendega mängida.	Koguda, säilitada, uurida lapsepõlve ja lastekultuuriga seonduvat, eksponeerida esemeid, luua uusi näituseid ja tegeleda pedagoogilise tööga.	Eramuuseum «Museum Stavanger AS» (CO), on riiklikult toetatud.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	POOLA				
43.	Miejskie Muzeum Zabawek ze zbiorow Henryka Tomaszewskiego Henryk Tomaszewski kollektsiooni eksponeeriv linna mänguasjamuuseum, Karpacz	Avatud 1995. aastal. Loodud näitleja ja lavastaja Henryk Tomaszewski poolt 1994. aastal Karpaczi linnale annetatud erakogu põhjal.	Eksponeerida piirkonnas viimase 300 aasta jooksul toodetud mänguasju, samuti erinevatest välisriikidest pärinevate mänguasjade kogu. Korraldada ajutisi näituseid ja viia läbi laste töötubasid.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
44.	Muzeum Zabawek i Zabawy Kielce mängude ja mänguasjade muuseum, Kielce	Avatud 1979. aastal. Algselt kasutati kohaliku Rahvusmuuseumi ruume. Praeguses hoones olnud alates 2006. aastast. Algselt oli mänguasjatootjate- ja disainerite keskus, seotud Rahvusliku mänguasjatootjate kooperatiiviga, mis lagunes 1989. aastal üldiste riigikorra muutuste käigus.	Mänguasjade kogumine, säilitamine ja eksponeerimine; suur tähelepanu on Poolas toodetud mänguasjadel ja etnograafilistel mänguasjadel.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
45. - 46.	Muzeum Zabawek w Krynicy Zdroju, Muzeum Zabawek w Kudowa Zdroj Mänguasjamuuseumid Krynica Zdrojs ja Kudowa Zdrojs	Avatud 2002. aastal. Loodud erakogu eksponeerimiseks. 2 muuseumi eksponeerivad üht erakollektsiooni.	Eesmärk on koguda ja eksponeerida mänguasju. Muuseumides on eksponeeritud ka teiste muuseumide kogudest esemeid, näiteks Kielce mänguasjamuuseumist.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
47.	Muzeum dla Dzieci im. Janusza Korczaka Varssavi etnograafia- muuseumi Janusz Korczaki nimeline lastemuuseum, Varssavi	Avatud 2013. aastal. Varssavi etnograafiamuuseum on esimene Poola etnograafiamuuseum, mille juurde loodi lastemuuseum. Piirkonnas ei olnud lastemuuseumi ja selle järele oli vajadus.	Julgustada küsima küsimusi ja otsima vastuseid, väljendada vaimustust, arendama loovad kultuuridevahelisi dialooge. Soovime pakkuda lastele positiivseid emotsioone, stimuleerida nende kujutlusvõimet, julgustada kõige metsikumaid unistusi ja neid täita.	Varssavi etnograafiamuuseumi osa.	Lastemuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
48.	Muzeum Domkov dla Lalek Nukumajade muuseum, Varssavi	Avatud 2016. aastal. Ühenduse Belle Epoque poolt loodud muuseum, olemasoleva kollektsiooni baasil.	Eesmärk on lisaks nukumajade eksponeerimisele korraldada muuseumis õpitubasid, loenguid, vestlusringe.	Sihtasutus Belle Epoque.	Mänguasjamuuseum.
PORTUGAL					
49.	Museu do Brinquedo Mänguasjamuuseum, Sintra	Tegutses aastatel 1998-2014. João Arbués Moreira erakollektsiooni eksponeerimise vajadusest sündinud.	Muuseumi ei eksisteeri enam. Oli pikka aega väga olulise tähtsuse ja suure kollektsiooniga mänguasjamuuseum Euroopas.	Erakogu, mida haldas Arbués Moreira Sihtasutus.	Mänguasjamuuseum.
50.	Museu do Brinquedo Português Portugali mänguasjamuuseum, Ponte de Lima	Avatud 2012. aastal. Carlos Anjose erakollektsioonist alguse saanud.	Kogumine, eksponeerimine, säilitamine ja pedagoogiline töö lastega.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
PRANTSUSMAA					
51.	Le Musée de la Poupée-Paris Pariisi nukumuuseum	1991. aastal asutatud Itaalias, muuseum avatud 1994. aastal Prantsusmaal. Guido ja Samy Odini erakollektsioonist sündinud muuseum. Kolleksioon sai alguse juba 1981. aastal Samy Odini kogust, muuseumi rajamine oli Guido Odini soov ja unistus.	Oma erakogu eksponeerimine. Lisaks muuseumile tegeleb kogu omanik ka nukkude ostmise, müümise, hindamise ja parandamisega. Muuseum suletakse (perekondlikel põhjustel) lähiajal, kollektsiooni omanike eesmärk on edasi töötada nukuspetsialistidena ja korraldada ajutisi rändnäituseid.	Eramuuseum.	Nukumuuseum.
52.	Musée du Jouet de Colmar Colmari mänguasjamuuseum, Colmar	Avatud 1993. aastal. Georges Trincot ja Pierre Patoor asutasid 1985. aastal ühenduse "Musée Animé du Jouet et des Petits Trains" (MAJEPT). Nende eesmärk oli eksponeerida erinevaid mänguasju, eriti liikumisega seotud (autod, rongid jne) mänguasju. Hiljem läks Trincoti kogu üle Colmari linna omandusse.	Mänguasja-ajaloo uurimine ja esemete eksponeerimine.	Munitsipaalmuuseum alates 2012. aastast.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	ROOTSI				
53.	Leksaksmuseet Stockholm Stockholmi mänguasjamuuseum, Stockholm	Avatud 1980. aastal. Sai alguse Stig Dingertzi erakollektsioonist ja suurest mänguasjaajaloo huvist.	Eesmärk on näidata kogujate objekte erineva nurga alt ning väärtustada mänguasjade kogumist. Oluline on kollektsiooni näitamine.	Omanik on ühendus Stiftelsen Hobby- och Leksaksmuseet.	Mänguasjamuuseum.
54.	Junibacken Astrid Lindgreni teemakeskus “Junibacken”, Stockholm	Avatud 1996. aastal. Staffan Götestam, kes esindas Astrid Lindgreni ideed, on öelnud: “Oli soov luua innovatiivne, elu täis keskus, mis sobiks nii lastele kui suurtele.”	Kõik, mida tehakse, on seotud lugema innustamisega. Seda tehakse läbi teatri, näituste, raamatute, pereürituste. Tegemist on lastele mõeldud kultuurikeskusega.	Iseseisev organisatsioon, riik ei rahasta.	Laste kultuurikeskus.
55.	Lekoseum Rootsi mänguasjade ajaloo muuseum “Lekoseum”, Osby	Avatud 1984. aastal, alates 2014. aastast iseseisev organisatsioon. Loodi firma BRIO mänguasjade tootmise ajaloo tutvustamiseks.	Kui varem jutustati muuseumis vaid Brio firma mänguasjade ajalugu, siis nüüd on eesmärk jutustada väljapanekute abil Rootsi mänguasjade ajalugu.	Sihtasutus, kuhu kuuluvad Osby linn, Brio AB, Brio veteranide fond ja perekond Ivarsson.	Mänguasjamuuseum.
	RUMEENIA				
56.	Muzeul Jucariilor Virtuaalne mänguasjamuuseum	Loodud 2008. aastal. Rumeenia mänguasjamuuseumide ühendus on loodud grupi entusiastide poolt, kes koguvad mänguasju.	Virtuaalmuuseumi eesmärk on areneda reaalseks mänguasjamuuseumiks. Hetkel on see virtuaalmuuseum, mis koosneb umbes 3600 fotost.	Mittetulindusühendus.	Virtuaalne mänguasjamuuseum.
57.	Muzeul de Jucarii Mänguasjamuuseum, Bukarest	Avatud 2013. aastal. Alguse saanud Valentin Dinu loodud mänguasjakliinikust, kus parandatakse asju ning kuhu saab ka asju annetada, et need parandataks ja antaks puudustkannatavate perede lastele.	Esemete eksponeerimine, kogumine, mänguasjade parandamine.	Info puudub, artiklite järg otsustades seotud Bukaresti linna sotsiaalosakonnaga.	Mänguasjamuuseum.
	SAKSAMAA				
58.	Das Steiff Museum Steiffi muuseum, Giengen	Avatud 2005. aastal. Loodud Margarete Steiff GmbH 125. aastapäevaks.	Turundustugi Steiffi mänguasjade müügiks ja Steiffi mänguasjade ajaloo tutvustamiseks.	Steiffi firmale kuuluv muuseum.	Mänguasjamuuseum tegelusvõimalustega, muuseum ise kirjeldab end elamusmuuseumina.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
59.	Spielzeugmuseum der Stadt Nürnberg Nürnbergi mängusjamuuseum, Nürnberg	Avatud 1971. aastal Lydia ja Paul Bayeri mänguasjakollektsiooni põhjal.	Eesmärk on näidata nii mänguasjaajalugu kui ka rõhutada Nürnbergi tähtsust ajaloolise mänguasjade tootmise keskusena.	Munitsipaalmuuseum, kuulub Nürnbergi linna muuseumide ühendusse.	Mänguasjamuuseum.
60.	Spielzeugmuseum Trier Trieri mänguasjamuuseum, Trier	Avatud 1989. aastal. Avamishetkel Saksamaa suurim erakogul põhinev mänguasjaväljapanek. Loodi Rolf Scheurichi plekist mänguasjade ja mudelraudteede ning Heidi Scheurichi nukukogu eksponeerimiseks.	Olemasoleva kogu eksponeerimine, erinäituste tegemine.	Eramuuseum, selle pidamiseks on loodud ühendus "Trierer Spielzeugmuseum e.V.".	Mänguasjamuuseum.
61.	Explorado Kindermuseum Explorado lastemuuseum, Duisburg	Eelkäija Atlantis Kindermuseum avati 2004. aastal, see toimis kuni 2007. aastani, uus versioon Explorado avati 2013. aastal. On alguse saanud Prof. Ganseri ja minister Brusise 1997. aastast pärinevast ideest luua lastemuuseum.	4-12-aastaste laste arendamiseks, suunamiseks ja õpetamiseks loodud "käed külge" maailm.	Ühendus Kindermuseum Innenhafen Duisburg e.V.	Lastemuuseum.
62.	Deutsches Spielzeugmuseum Saksa mänguasjamuuseum, Sonneberg	Eelkäijaks on 1901. aastal nime all „Industrie- und Gewerbemuseum des Meininger Oberlandes" avatud muuseum. Sonneberg ja selle ümbrus oli üks Euroopa tuntumaid mänguasjatootmise piirkondi. Muuseum sai alguse Paul Kuntze muuseumi loomise ideest ja kohaliku tööstuskooli ühte klassi loodud väljapanekust.	Tegemist on ühe tähtsama kultuuriajaloolise kollektsiooniga Saksamaal. Oluline on mänguasjade ajaloo uurimine, dokumenteerimine, publitseerimine ja esemete säilitamine, eksponeerimine. Samuti on oluline pedagoogiline töö ja see, et muuseum on kultuuriürituste korraldaja.	Munitsipaalmuuseum, kuulub Sonnebergi piirkonna haldusalasse.	Mänguasjamuuseum.
63.	Spielzeugmuseum München Müncheni mänguasjamuuseum, München	Avatud 1983. aastal. Seotud Prahast oleva mänguasjamuuseumiga, kogu omanik on sama - Ivan Steiger.	Eksponeerida perekonnale kuuluvat kogu.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	SERBIA				
64.	Muzej Fantasy Mänguasjamuuseum "Fantasy", Belgrad	Avatud 2008. aastal. Serbias ei olnud enne mänguasja- ega lastemuuseumi. Eksponeeritud asjad on Radmila Velbabovići 25 aasta jooksul kogutud kollektsioonist, tema on ka muuseumi rajaja.	Koguda, säilitada, eksponeerida mängu ja mänguasju.	Mittetulindusühendus.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	SLOVEENIA				
65.	Hrastnik Museum Muuseum Hrastnik, Trbovlje	Avatud 2002. aastal. Amatööridest teatrigrupi (tegutsesid 1946-1977) pärandus.	Teatrinukkude kogu eksponeerimine. 70 nukust koosnev kogu on töökorras ning sellega saab anda ka etendusi. Kogus on marionetid, Java varjunukud, kostüümid, stsenaariumid.	Zasavje muuseumi osa.	Linnamuuseum, milles on teatrinukkude kogu.
66.	Herman's den Sloveenia lastemuuseum "Herman's Den", Celje	Avatud 1995. aastal. Ainus lastemuuseum Sloveenias.	Koguda, säilitada, uurida ja eksponeerida Sloveenia kultuuripärandit.	Celje linnamuuseumi osa.	Lastemuuseum.
	SLOVAKKIA				
67.	Múzeum bábkarských kultúr a hračiek Teatrinukkude ja mänguasjakultuuri muuseum, Modrý Kameň,	Alates 1994. aastast teatrinukkude ja mänguasjakultuuri muuseum. Muuseum on tegelikult 1964. aastal avatud Imre Madáchi muuseumi järeltulija. Muuseum on korduvalt oma fookust muutnud, alates 1994. aastast pühendatakse teatrinukkudele.	Teatrinukkude kultuuri, mänguasjakultuuri, mänguasjade ajaloo ja tänapäeva uurimine ja eksponeerimine. Muuseum tegeleb nii kohalike Slovaki meistrite valmistatud nukude ja mänguasjadega kui ka välismaa meistrite töödega.	Algselt iseseisev muuseum, alates 2002. aastast Slovaki rahvusmuuseumi osa, riiklik.	Teatrinukkude ja mänguasjakultuuri muuseum.
	SOOME				
68.	Lelumuseo Hevosenkä Hevosenkä mänguasjamuuseum, Espoo, Tapiola	Linnanmäki mängude ja mänguasjade muuseum avati 1996. aastal, 2006. aastal kolis ja on sellest ajast avatud Espoos suures muuseumide keskuses nimega WeeGee. Riigis ei olnud varem professionaalset mänguasjamuuseumi, grupp mänguasjahuvilisi alustas juba 1980. aastatel mänguasjade kogumist, kuid läks peaaegu 10 aastat, enne kui muuseum päriselt avati.	Püsinäitus tutvustab Soome mänguasjade ja mängude ajalugu. Muuseumi eesmärk on koguda mänguasju, eriti Soome päritolu mänguasju, eksponeerida neid avalikult ja rääkida neist pedagoogilistes programmides ja üritustel. Muuseum soovib luua muuseumiteatrit.	Kuulub lasteteatri Hevosenkä juurde, on eramuuseum, kuid riiklikult ja omavalitsuse poolt finantseeritud.	Mänguasjamuuseum.
69.	Porvoon nukke- ja lelumuseo Porvoo nuku- ja mänguasjamuuseum, Porvoo	Avatud 1974. aastal. Loodud Evi Söderlundi erakogu põhjal.	Koguda ja eksponeerida.	Eramuuseum, kuulub Evi Söderlundi pojale Jorma Söderlundile ja tema lastele (Nina Aikala ja Sami Söderlund).	Nuku- ja mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
70.	Suomenlinna lelumuseo Suomenlinna mänguasjamuuseum, Helsingi	Avatud 1985. aastal. Kunstnik Piippa Tandefelti kolleksioonile rajatud muuseum. Rajatud, kuna inimesed teadsid kolleksiooni olemasolust ja soovisid seda näha, oli nõudlus ning teisalt soovis kogu omanik "muuta maailma paremaks paigaks".	Eksponeerida, uurida, koguda ja rääkida lugusid möödunud aegadest ning lapsepõlvest.	Eramuuseum, ei saa mingit toetust.	Nad rõhutavad, et see on mänguasjakogu, mis on mõeldud täiskasvanutele vaatamiseks, mitte laste mängumaa.
71.	Nukkekekkerit VAPRIIKKI muuseumide keskuses mänguasjamuuseumi väljapanek, Tampere	1966. aastal Haiharas avatud muuseumi järglane. VAPRIIKKI keskuses nime all "Nukkekekkerit" alates 2016. aastast Avati Haihara mõisas 1966, kui mõisaproua Gunvor Ekroos (1907-1982) soovis oma kogu avalikkusega jagada. Pärast aastakümneid Haihara ja Hatanpää mõisates on saanud mänguasjakogust praeguseks Tampere muuseumide keskuse Vapriikki osa.	Eksponeerida, uurida, koguda.	Vapriikki muuseumide keskuses resideeruv, kuid erakolleksioonil põhinev väljapanek.	Mänguasjamuuseum, mis oma olemuselt on püsinäitus.
	ŠVEITS				
72.	Spielzeug Welten Museum Basel Mänguasjamaailmade muuseum, Basel	Avati 1998. aastal. Üks Euroopa suurimaid omataolisi muuseume. Kuni 2012. aastani kandis nime Puppenhausmuseum. Rajaja on Gisela Oeri, muuseum on loodud erakolleksiooni eksponeerimiseks.	Koguda ja eksponeerida Euroopa mänguasju, põhiliselt viimase 200 aasta esemeid.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum, suur osa kolleksioonist on nukumajad.
73.	Spielzeugmuseum Riehen Rieheni mänguasjamuuseum, Riehen	Avatud 1972. aastal. Šveitsi vanim lastekultuuri temaga tegelev muuseum, osa sellest põhineb kohaliku arhitekti Hans Peter Hisi kolleksioonil.	Kogub ja eksponeerib Euroopa mänguasju, põhiliselt viimase 200 aasta esemeid.	Osa kolleksioonist on muuseumi enda oma, osa kuulub Baseli kultuuride muuseumile, muuseum ise on munitsipaalmuuseum.	Lapsepõlvkultuuri-muuseum.
74.	Das Schweizer Kindermuseum Šveitsi lastemuuseum, Baden	1983. aastal rajatud, 1985. aastal avatud. Sonja ja Roger Kayseli rajatud.	Muuseum näitab lastele viimase 300 aasta ajalugu. Muuseumi eesmärk on koguda, eksponeerida, uurida ja käelise tegevuse kaudu külastajatele teadmisi jagada.	Ühendus Schweizer Kindermuseum.	Mänguasjamuuseumi ja lastemuuseumi kombinatsioon.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	TAANI				
75.	Børnemuseet på MØNTERGÅRDEN Møntergårdeni muuseumi lastemuuseum, Odense	Uus ekspositsioon Odense linnamuuseumide ühenduses, avatud 2017. aastal. Møntergårdeni muuseum soovis pakkuda erilist elamust kõige väiksematele külastajatele.	2 eesmärki: eksponeerida kogus olevaid esemeid ja läbi viia üritusi, haridusprogramme ning pakkuda “käed külge” tegelusi lastele ja peredele.	Osa Odense linnamuuseumist, munitsipaalmuuseum, mis saab ka riiklikku toetust. Lastemuuseum saab toetust ka erinevatelt fondidelt.	Lastemuuseum.
76.	Legetøjsmuseet Olga's Lyst Mänguasjamuuseum Olga's Lyst, Kopenhaagen	Avatud 1975. aastal. Loodud erakogu eksponeerimiseks.	Kogu eksponeerimine, mänguasjade ja nukumööbli müük, mänguasjade parandamine, õpitubade läbiviimine.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
77.	Skuldelev Dukkemuseum og Legetøjssamling Skuldelevi nuku- ja mänguasjamuuseum, Skibby	Avatud 1989. aastal. Loodud Hanne ja Harly Paaske erakogu eksponeerimiseks.	Kogu eksponeerimine.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	TŠEHHI VABARIIK				
78.	Muzeum hraček Mänguasjamuuseum, Praha	Avatud 1994. aastal, hetkel suletud renoveerimiseks, pole teada, millal avatakse uuesti (2017. aasta alguse seisuga). Asutajaks oli kunstnik, ja kirjanik ning muuseumi esimene direktor Ivan Steiger, kes hakkas mänguasju koguma juba 1980. aastate alguses. Ta on ka Münchenis asuva mänguasjamuuseumi asutaja.	Mänguasjakogu eksponeerimine, sh Ivan Steigeri perekonnale kuuluva unikaalse puust ja tinast mänguasjade kollektsiooni näitamine (osa sellest).	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
79.	Muzeum hraček Ostrava Ostrava mänguasjamuuseum, Ostrava	Avatud 2014. aastal. Loodi, et elavdada Ostrava linna elu, Ostravas ei olnud enne seda tüüpi muuseumi. Loojateks olid kaks kollektsionääri: Radek Čížmař, Disney mänguasjade koguja ja Jarek Nohavica, lauamängude kollektsionäär ja tuntud muusik.	Eksponeerida kollektsioone ja vahel korraldada lasteüritusi.	Eramuuseum, omanik Radek Čížmař.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	TÜRGI				
80.	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi Ankara ülikooli mänguasjamuuseum, Ankara	Avatud 1990. aastal. Türgi esimene mänguasjamuuseum. Loodi Ankara Ülikooli kasvatusteaduste teaduskonna juurde õppe- eesmärgil.	Muuseumi eesmärk on kaitsta ja säilitada mänguasju, mis võiksid kiiresti muutuvast ajast kaduma minna, samuti rääkida läbi mänguasjamuuseumi lugusid Türgi kultuuriloost, tööstuse arengust, ajaloost jne. Muuseumi väljapanekud on seotud ka teadusuuringutega, muuseum ei ole pidevalt kõigile avatud, pigem pedagoogilisel eesmärgil kasutata.	Ankara Ülikooli kasvatusteaduste teaduskonna juurde kuuluv mänguasjakogu.	Mänguasjamuuseum.
81.	Antalya Oyuncak Müzesi Antalya mänguasjamuuseum, Antalya	Avatud 2011. aastal. Kirjanik, poeet ja kollektsionäär Sunay Akini algatusel ja toetusel loodud, Sunay Akin on muuseumi püsiekspositsiooni kuraator.	Muuseumi väljapanekuga soovitakse luua nn silda mineviku ja oleviku vahel, näidata lastele ja täiskasvanutele olnut.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
82.	Ataşehir Belediyesi Ataşehir'i mängude muuseum, Istanbul	Avatud 2015. aastal. Kirjanik, poeet ja kollektsionäär Sunay Akini algatusel ja toetusel loodud, Sunay Akin on muuseumi püsiekspositsiooni kuraator.	Lauamängude ja mängudega seotud mänguasjade eksponeerimine ning väljapaneku kaudu seoste loomine mängude, koomiksi-, filmi- ja telemaailmaga.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
83.	Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi Gaziantepi mängude ja mänguasjamuuseum, Gaziantep	Avatud 2013. aastal. Kirjanik, poeet ja kollektsionäär Sunay Akini algatusel ja toetusel loodud, Sunay Akin on muuseumi püsiekspositsiooni kuraator.	Mänguasjade eksponeerimine, pedagoogiline töö lastega.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
84.	İstanbul Oyuncak Müzesi Istanbuli mänguasjamuuseum, Istanbul	Avatud 2005. aastal. Kirjanik, poeet ja kollektsionäär Sunay Akini erakogul põhinev. Loomisel oli eeskujuks Nürnbergi mänguasjamuuseum.	Eesmärk on näidata maailma ajalugu läbi mänguasjade. Muuseum tegeleb pereürituste ja lastele sünnipäevapidude korraldamisega.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
85.	İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi Izmiri Ümran Baradani nimeline mängude ja mänguasjade muuseum, Izmir	Avatud 2004. aastal. Loojaks on keraamik Ümran Baradan, kes annetas muuseumi jaoks linnale nii maja kui ka esemeid kogusse. Loomise juures abistas ka Sunay Akin.	Eksponeerida mänguasju, muuseumi üks korrus on Ümran Baradani annetustest koosnev kogu, teine korrus Sunay Akini annetustest koosnev kogu.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	UKRAINA				
86.	Державний музей іграшок Ukraina riiklik mänguasjamuuseum, Kiiev	Avatud 2005. aastal. Juba 1930. aastatel oli avatud ajutine näitus piirkonnas toodetud mänguasjadest, praegune muuseum on loodud Haridusministeeriumi poolt, et näidata kohaliku mänguasjatoodangu ajalugu.	Lisaks muuseumikogude säilitamisele ja eksponeerimisele korraldada üritusi - seminare ja konverentse teadlastele ja õpetajatele/õppejõududele. Oluline on ka pedagoogiline töö lastega ja peredega.	Riiklik muuseum.	Mänguasjamuuseum.
	UNGARI				
87.	Hetedhét Játékmúzeum - Moskovszky és Réber Gyűjtemény Mänguasjamuuseum Hetedhét, Székesfehérvár	Avati 2012. aastal. Püsinäitus rajati kahe suure kollektsiooni - Éva Moskovszky ja tema ema Elizabeth Aueri esemekogu ning Laszlo Reberi graafikakogu põhjal.	Éva Moskovszky kogu teaduslik uurimine, kollektsiooni eksponeerimine ja kollektsiooniga seotud materjalide publitseerimine. Näitused, muuseumipedagoogika, peredele suunatud programmid ja erinevad teemakohased esitlused.	Omanik <i>Éva Moskovszky's heritage</i> , muuseum kuulub Székesfehérvári linnale. Szent István Király Múzeumi filiaal, munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
88. 89.	Babamúzeum ja Játékmúzeum - Túskevár Panoptikum Nukumuuseum ja mänguasjamuuseum, Keszthely	Nukumuuseum avatud 1999. aastal. Mänguasjamuuseum 2010. aastal. Muuseumide loomine on kollektsionäär Tibor Turi Töröki poolt algatatud.	Tutvustada oma riigi ajalugu ja kultuuri väljapanekute kaudu. Omanik on folkloorihuviline ja tutvustab oma huvi muuseumide väljapanekute eбил.	Kuuluvad kaheksast muuseumist koosnevasse eramuuseumide ühendusse, mida haldab üks omanik.	Mänguasjamuuseum.
	VALGEVENE				
89.	Музей детства Lapsepõlvemuuseum, Minsk	Avatud 2015. aastal. Muuseumi idee autoriks on Galina Sõrokváš, kes leidis, et ka Valgevenes peaks olema mänguasjamuuseum, just nagu mujal riikides. Esimene oma riigis.	Eesmärk on läbi mängu ja mänguasjade tuua lapsi ajaloo ja kultuuri juurde. Kollektsioon on kogutud kogu maailmast, see ei peegelda ainult kohalikku kultuuri.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.

	RIIK Muuseum	Asutamisaasta, rajamise põhjus ja/või rajaja	Muuseumi eesmärk	Omandivorm, rahastus	Laste- või mänguasjamuuseum
	VENEMAA				
90.	Художественно-педагогический музей игрушки Kunstilis-pedagoogiline mänguasjamuuseum, Sergijev Posad, Moskva	Avatud 1918. aastal. Alguse saanud kunstnik ja kollektsionäär Nikolai Bartrami kogumiskirest 1910. aastate alul.	Koguda ja säilitada mänguasju tulevaste põlvete jaoks.	Riiklik muuseum.	Mänguasjamuuseum.
91.	Санкт-Петербургский музей игрушки Peterburi mänguasjamuuseum, Peterburi	Avatud 1997. aastal. Linna esimene eramuuseum, sel hetkel ei olnudki rohkem mänguasjamuuseum Venemaal kui ainult Sergijev Posadi muuseum.	Loodud kunstimuuseumina, et koguda, näidata, säilitada ja uurida mänguasju, samuti et tutvustada mänguasjade kaudu kohalikke tradioone ja ka viimaseid (kunsti)trende.	Eramuuseum.	Mänguasjamuuseum.
92.	Музей игрушек Mänguasjamuuseum, Astrahan	Avatud 2014. aastal. Esimene Põhja-Venemaa muuseum. Koostatud pedagoogi ja professori Ljudmila Barejeva kollektsiooni põhjal. Barejeva kinkis oma kogu linnale.	Eksponeerida mänguasju 20. sajandist. Muuseum on eriline selle poolest, et selle juurde ei pääse ühistranspordiga.	Munitsipaalmuuseum.	Mänguasjamuuseum.
	ÜHENDKUNINGRIIK				
93.	Pollock's museum Pollocki muuseum, London	Avati 1956. aastal, kolis ja laienes 1969. aastal. Erakogust välja kasvanud muuseum.	Eksponeerib Victoria aegsete mänguasjade kogu, eesmärk on hoida kogu avalikkusele avatuna.	Eramuuseum, tegutsevad ilma valitsuse toetuseta.	Mänguasjamuuseum.
94.	V&A museum of Childhood Bethnal Green V&A muuseumi Lapsepõlvemuuseum Bethnal Greenis, London	Avati 1922. aastal. Arthur Sabini visioon oli 1922. aastal reorganiseerida Bethnal Greeni muuseum ja muuhulgas luua annetajate kogude abiga väljapanek, mis oleks seotud laste ja lapsepõlvega. Alates 1974. aastast täielikult pühendatud lapsepõlvemaatikale.	V&A üldine visioon on pakkuda kvaliteetset muuseumielamust, koguda ja säilitada. Lapsepõlvemuuseum soovib julgustada igäht avastama lapsepõlvega seotud teemasid nii minevikust kui ka tulevikust ning arendada loovust läbi inspireerivate väljapanekute ja programmide.	Osa suurest riiklikust muuseumist V&A.	Lapsepõlvemuuseum.
95.	Museum of Childhood, Edinburgh Lapsepõlvemuuseum, Edinburgh	1955. aastal loodud, 1957. aastal kolis oma spetsiaalsesse muuseumihoonesse. Loodi kirgliku mänguasja- ja lapsepõlvega seotud esemete kollektsionääri Patrick Murray algatusel. Peetakse esimeseks lapsepõlvemuuseumiks maailmas (mitte esimeseks mänguasjamuuseumiks).	Edinburghi Muuseumidel & Galeriidel (EMG) on ühine eesmärk: kollektsiooni eksponeerimise, ajutiste näituste ja programmide korraldamise kaudu linna ja ümbritseva piirkonna ajaloo jutustamine, seda nii füüsiliselt kui ka digitaalselt.	Munitsipaalmuuseum.	Lapsepõlvemuuseum.

Informandid, kes jagasid teavet lastekultuurimuuseumide kohta

Intervjueeritud muuseumitöötajad:

Blaževičius, Povilas, Vilniuse mänguasjumuuseumi rajaja ja omanik, intervjuu on tehtud Vilniuse mänguasjumuuseumis 24.03.2017.

Jovaišaitė-Blaževičienė, Indrė, Vilniuse mänguasjumuuseumi rajaja, omanik ja direktor, intervjuud on tehtud Vilniuse mänguasjumuuseumis 24.03.2017 ja Tartu mänguasjumuuseumis 08.04.2017.

Kuul, Lehar, Tartu mänguasjumuuseumi majandusjuht, intervjuu on tehtud Tartu mänguasjumuuseumis 10.04.2017.

Viirma, Ave Tartu mänguasjumuuseumi pedagoog, intervjuu on tehtud Tartu mänguasjumuuseumis 10.04.2017.

Informandid, kes vastasid muuseumide kohta esitatud küsimustele e-kirja teel:

Aaloe, Maarja, Iloni Imedemaa tegevusjuht, 01.11.2016.

Biever-Leruth, Nathalie, muuseumi A Possen administraator, 30.01.2017.

Çalışkan Ellibeş, Başak, Istanbuli mänguasjumuuseumi töötaja, 13.01.2017.

Chambers, Rachael, V&A Lapsepõlvemuuseumi direktori assistent, 30.01.2017.

Deiman, Jacqueliën, Rhodose mänguasjumuuseumi töötaja, 05.03.2017.

Gardner, Susan, Edinburghi lapsepõlvemuuseumi kuraator, 21.02.2017.

Köhler-Kroath, Nikola, Grazi lastemuuseumi pedagoogikaosakonna juhataja, 11.01.2017.

Liepa, Ināra, Läti nukumuuseumi omanik, 24.03.2017.

Nagy, Veronika, Mänguasjamuuseumi Hetedhét töötaja, 02.03.2017.

Oaland, Kine, Stavangeri muuseumi töötaja, 10.11.2016.

Odin, Samy, Pariisi nukumuuseumi omanik, 02.04.2017.

Ozierańska-Zasada, Anna, Krynica Zdroj mänguasjamuuseumi töötaja, 06.12.2016.

Petrová, Daniela, Ostrava mänguasjamuuseumi kontaktisik, 17.03.2017.

Rassi, Johanna, Hevosenkä mänguasjamuuseumi juhataja, 11.11.2016.

Ringsted, Guðbjörg, Islandi mänguasjamuuseumi asutaja ja omanik, 04.11.2016.

Rocca di Angerast perekond Borromeo mänguasjakogu kontaktisik (nimi ei ole teada), 15.12.2016.

Schneider, Reinhild, Saksa mänguasjamuuseumi direktsoonipoolne kontaktisik, 20.02.2017.

Sielicka-Barylka, Klara, Varssavi etnograafiamuuseumi spetsialist, 30.11.2016.

Simon, Elsa, Colmari mänguasjamuuseumi kommunikatsioonispetsialist, 21.12.2016.

Skov Larsen, Dyveke, Odense Linna muuseumide muuseumiinspektor, 02.11.2016.

Söderlund, Jorma, Porvoo mänguasjamuuseumi omanik, 12.03.2017.

Tandefelt, Petra, Suomenlinna mänguasjamuuseumi omanik, 13.03.2017.

Tomasich, Patrizia, Lastemuuseumi Explora president, 20.02.2017.

Usk, Maria, NUKU muuseumi juhataja, 26.01.2017.

Varrak, Maruta, Tallinna Linnamuuseumi endine direktor, 28.01.2017 ja 29.01.2017.

Wezenberg, Monique, Deventeri mänguasjamuuseumi haridusosakonna koordinaator, 07.12.2016.

Intervjuuküsimused Vilniuse mänguasjamuuseumi omanikele Indrė Jovaišaitė-Blaževičienėnele ja Povilas Blaževičiusele.

Intervjuu oli poolstruktureeritud, toimus Vilniuse mänguasjamuuseumi püsiekspositsioonis, küsimused olid varem ette antud ja vestlusele toeks.

1. Millal ja miks tekkis Vilniuse mänguasjamuuseum?
2. Kes on rajajad? Milline on rajajate taust, haridus ja huvid? Kumma peas tekkis mõte?
3. Millises mahus oli kollektsioon olemas? Või algas esemete kogumine pärast muuseumi loomise idee sündi?
4. Kui kaua läks aega ideest reaalse külastajatele avatud ekspositsioonini?
Kuidas ja milliste otsuste tulemusena kujunes välja ekspositsioon?
5. Kui pikk oli testperiood ja kelle peal testisite?
Milline oli koostöö kooli- ja lasteaiagruppidega?
6. Miks just eramuuseum? Kas proovisite taotlema raha linnalt või riigilt ning kuidas see õnnestus?
7. Kas oli kõneks ka mingi teistsugune omandivorm, näiteks osaline koostöö linnaga?
Kui jah, siis milline ja millist omandivormi peate ise parimaks lahenduseks?
8. Milline on praegu Vilniuse linnalt ja/või Leedu riigilt saadav toetus?
9. Millised on muuseumis kõige armastatumad eksponaadid?
10. Kuidas tundub, kas te olete mänguasja- ja lastemuuseumide hulgas unikaalsed oma (arheoloogia) teemaga?

11. Kas peate ise oma muuseumi mänguasja- või lastemuuseumiks?

12. Kas muuseumi külastajate kohta peetakse statistikat? Kui jah, siis kas külastatavus on kogu aeg samasugune, on tõusnud või on langenud?

**Lühiintervjuu küsimused Tartu mänguasjamuuseumi töötajatele
Lehar Kuulile ja Ave Viirmale.**

1. Olles käinud mõlemas muuseumis, kuidas kaht muuseumi omavahel võrdleksid?

Milline on suurim sarnasus, milline suurim erinevus?

2. Mõlema muuseumi nimi on mänguasjamuuseum. Kas neid võiks sisu ja tegutsemise järgi ka kuidagi teisiti määratleda?

(lastemuuseum, lapsepõlvemuuseum, perekeskus, teemakeskus või midagi muud)

3. Olles näinud mõlemas muuseumis läbiviidavaid töötubasid, kuidas võrdleksid neid?

Millised on sarnasused ja erinevused?

Tartu mänguasjamuuseumi välis- ja sisevaated

Tartu mänguasjamuuseumi hooned, esiplaanil muuseumi põhimaja aadressil Lutsu 8, Tartu.
Foto: Tartu mänguasjamuuseumi fotopank, Marge Pärnits.

Osa Tartu mänguasjamuuseumi püsinäitusest aadressil Lutsu 8.
Foto: Tartu mänguasjamuuseumi fotopank, Mikko Auerniitty.

Tartu mänguasjamuuseumi mängutuba aadressil Lutsu 8, Tartu.
Foto: Tartu mänguasjamuuseumi fotopank, Virgo Siil.

Tartu mänguasjamuuseumi Teatri Kodus asuv pedagoogiliste õpitubade ja sünnipäevade läbiviimise ruum lastestudio aadressil Lutsu 2.
Foto: Tartu mänguasjamuuseumi fotopank.

Tartu mänuasjajuuseumi Teatri Kodu, aadressil Lutsu 2, Tartu.
Foto: Tartu mänuasjajuuseumi fotopank, Aldo Luud.

Tartu mänuasjajuuseumi Teatri Kodu teatrisaal aadressil Lutsu 2, Tartu.
Foto: Tartu mänuasjajuuseumi fotopank, Aldo Luud.

Vilniuse mänguasjumuuseumi välis- ja sisevaated

Vilniuse mänguasjumuuseum aadressil Šiltadaržio g. 2, Vilnius.
Foto: Vilniuse mänguasjumuuseumi fotokogust.

Vilniuse mänguasjumuuseumi kasutada on vaid osa suurest Vilniuse linnale kuuluvast hoonest. Fotol on sissepääs muuseumisse, all vasakul on muuseumile kuuluvate ruumide aknad. Foto: Marge Pärnits.

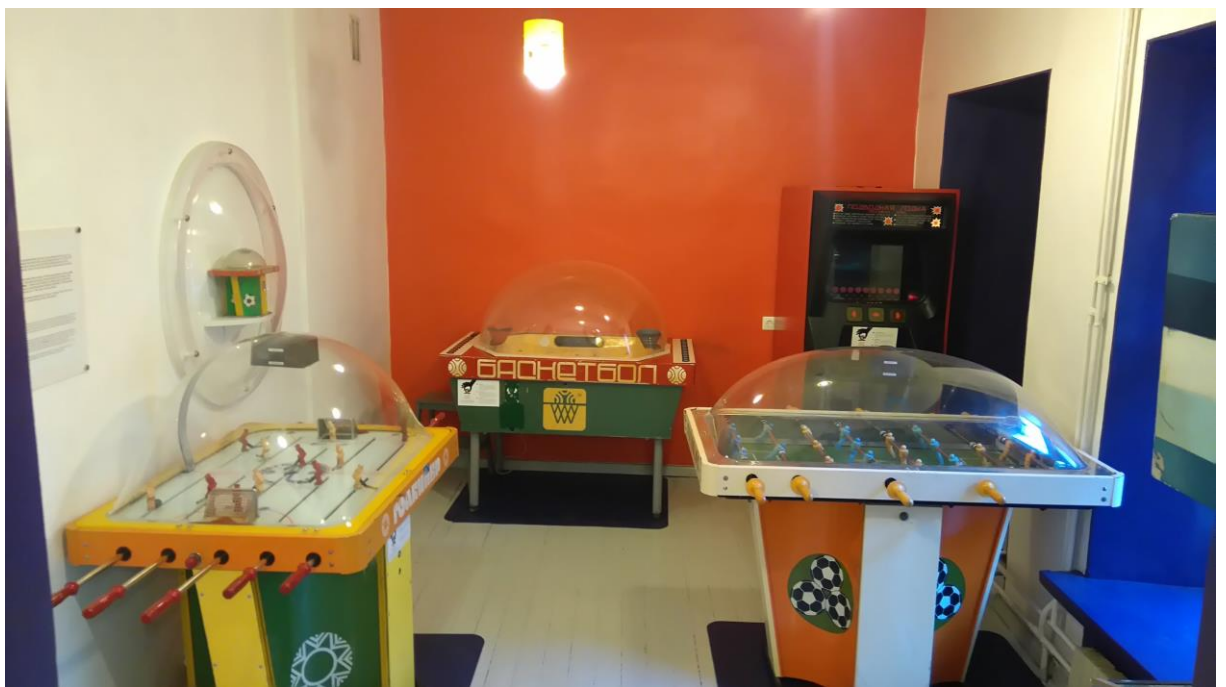
Vilniuse mėnguasjamuseumi Leedu archeologilisi mėnguasjaleide tutvustav naituseosa.
Foto: Marge Pärnits.

Vilniuse mėnguasjamuseumi Leedu archeologilisi mėnguasjaleide tutvustav naituseosa koos kaelise tegevuse võimalustega.
Foto: Marge Pärnits.

Vilniuse mänguasjamuuseumi ajutiste näituste ja pedagoogilise töö ruum.
Foto: Marge Pärnits.

Vilniuse mänguasjamuuseumi püsinäituse külastajate lemmikud - Nõukogude perioodi mänguautomaadid.
Foto: Marge Pärnits.

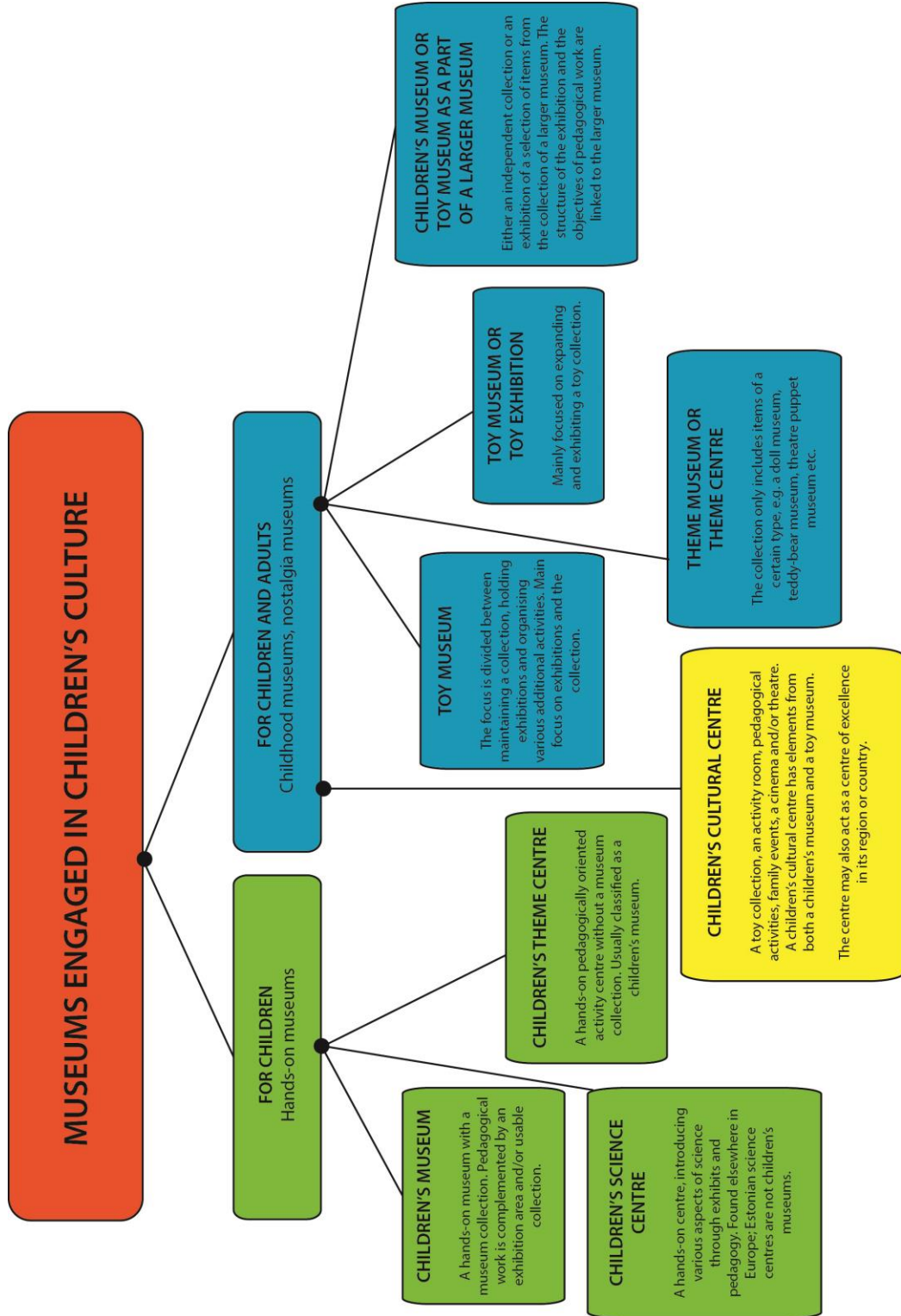

Figure 1. The distribution of toy and children's museums by target groups, collections, exhibitions, and objectives.
Figure: Marge Pärnis, 2017.

SUMMARY

Toy and children's museums as carriers of cultural heritage

Toy museums are meant for those who seek nostalgia, who come to the museum to find symbols of their own and their children's childhood. Indeed, at many toy museums the collection is exhibited with the aim to help adults recall their bright childhood days. Toy museums have established the objective to protect and preserve toys which would get lost in the rapidly changing times, to tell stories of the local cultural history and world history through toys, to collect and preserve toys for future generations. The objective of children's museums is to teach how to learn, experiment and explore, and to develop and play together with the museum's visitors. Together, toy and children's museums form a rare amalgamation where history, knowledge, the urge to learn, and development are intertwined.

In connection with the constant development of technology, museums have undergone a significant change over the past decade and the classic view-only exhibitions characteristic of the Old Europe are increasingly being replaced by museum exhibitions with computer screens and touch-sensitive surfaces, special playing areas, hands-on exhibits, rooms for pedagogical work, and playful activity areas aimed at capturing the attention of visitors. Such changes are evident both in museums in general and in museums focused on topics related to children's culture. Toy and children's museums are also becoming so-called mixed environments which collect, present and preserve, while also mutually influencing each other and inspiring other museums. Museology professor Peter Davis has said that museums are important, as they remind us of who we are and what our place in the world is (Davis 2007: 53). Museums focused on children's culture are important, as they remind us of where we come from and what we carry with us. All grown-ups have once been children.

Kate Darian-Smith and Carla Pascoe have said that in general there is too little focus on exploring the cultural heritage of children and the representations of childhood (Darian-Smith and Pascoe 2013: 2). Sharon Roberts has written that there are only a few written sources concerning the representations of children and childhood at museums (Roberts 2006: 155). I agree with them and find that the development and reasons of establishment of toy and children's museums have so far not been thoroughly discussed in studies in Estonia. Toy and children's museums have been mentioned mainly in various studies discussing museum

pedagogy as well as in works concerning the marketing of museums and other cultural establishments.

The aim of my Master's thesis was to study the reasons of establishment, objectives and self-definition of museums focused on childhood and toy culture. I was also interested in whether and how museums influence each other and what effect the creation of such museums has on the overall cultural scene of a country. In my work, I focused more closely on the toy museums of Tartu and Vilnius, highlighting their similarities and differences and comparing their reasons of establishment and their objectives mutually and with other toy and children's museums studied. My choice derived from the fact that both these museums are the first toy museums in their respective countries, as well as the fact that the Tartu Toy Museum was a source of inspiration in the creation of the Vilnius Toy Museum.

My desire to explore this topic stemmed from the fact that I have been involved with the Tartu Toy Museum since 1999, seen the growth and development of the museum and participated in various cooperation projects with other museums and other cultural organisations, and I believe that this Master's thesis is also a chance for me to share my practical knowledge and experience related to toy museums and childhood culture.

In the theoretical part of the thesis, I discuss the fact that toy and children's museums grow and change and therefore there may be changes in their objective or directly in their name – a small toy exhibition may grow in to a large museum or even a complex of museums. A small workshop series or pedagogical programme may grow into a children's museum. The overall trend also shows that children's museums start small and then grow into something bigger (Mayfield 2005: 183). In the light of recent trends, it can be said that many establishments that bear the name 'museum' are currently in a stage of growth and strive to become something much more extensive than the term 'museum' traditionally covers.

As a result of long-term observations of children's museums, Margie I. Mayfield has arrived at the conclusion that one of the challenges for children's museums is to stand out: to be attractive, to maintain and increase interest and attention. However, maintaining attention may prove difficult, if the children's parents and grandparents themselves have not visited any children's culture museums as a child. (Mayfield 2005: 188) In that vein, it can be said that in the future the greatest task for children's culture related museums and museum workers is to attract as much attention with their activities as possible and to find a balance between children's culture and the childhood memories represented from the viewpoint of grown-ups. I find that one possibility to achieve that balance is to discuss the topic of childhood culture

and to emphasise the importance of children's culture both in the world of museums and in the world of scientific research.

The first chapter of this Master's thesis provides a more in-depth explanation of the importance of discussing the topic of toy and children's museums, and touches upon studies which have discussed the topic of children's cultural heritage and mentioned museums focused on the topic of childhood. It also explains the differences between a toy museum and a children's museum, discusses other terms used for defining museums focused on children's culture, and explores the differences in the opinions of researchers and museum workers on museums. The second chapter provides a closer description of the choice of data and sources gathered for the Master's thesis, and the process of finding information therefrom.

The third chapter provides an overview of the history of toy and children's museums as well as the world's first children's culture museums, with examples of both children's museums and toy museums. The chapter also includes an overview of the newest children's culture museum in Europe. In the course of the work, a need arose to clarify the definition of toy and children's museums and to provide a more detailed description of the museums (as until now the researchers of children's culture had mainly studied the essence of children's museums) and I therefore developed my own classification for grouping toy and children's museums according to target groups, collections, exhibitions, and objectives. That classification could inspire future researchers to either use the existing diagram or develop it further. An English version of the diagram is provided in LISA 6 (ANNEX 6, Figure 1 „The distribution of museums engaged in children's culture“).

The fourth and fifth chapters of the thesis are based on interviews with the founders of the Vilnius Toy Museum and the employees of the Tartu Toy Museum, as well as an analysis of the chronicles and documents of the Tartu Toy Museum. The chapters provide an overview of all the Estonian, Latvian and Lithuanian toy and children's museums (in the case of Latvia, known smaller collections), and compare the history, exhibitions, museum pedagogy and other forms of activity of the Tartu and Vilnius toy museums. The fifth chapter also highlights the main current problems which require solutions at the Tartu and Vilnius toy museums.

The last chapter contains a comparison of the Tartu and Vilnius toy museums with other museums studied, and a discussion of the future development possibilities of the museums.

The results of the research showed that there is a current shift in Europe towards the creation of education and science centres and the main objective of recently established museums is to spark interest and love towards science in children (as well as adults) and to

introduce the different aspects and diversity of the world. Toy museums, which until now have often rather been places where collections are exhibited, have also started moving towards the realm of children's museums, adding hands-on elements and interactive exhibits in their exposition. I also found that as the museums influence each other and the today's toy museums already have many features characteristic of children's museums, it would be worth considering the introduction of a common term for them – „children's culture centre“ or „children's culture museum“.

My special focus was on the Tartu and Vilnius toy museums and I explored whether they differ from other studied museums in any aspects. A comparison of the two museums with each other and with other museums showed that in the case of the Vilnius Toy Museum the conveyance of local history through archaeological toy finds and archaeology related museum workshops was a clear distinction, while the Tartu Toy Museum stood out with its playful structure of the permanent exhibition, the collection of Estonian film puppets, and the children's theatre operating constantly at the museum with its own programme.

The research also showed that in their own way, museum still tend to be old-fashioned today – regardless of the fact that museums themselves desire to be more than just museums, temporary and permanent exhibitions that address children's culture are still created from the viewpoint of adults. Based on the thought expressed by Sharon Roberts that museums are not intentionally composing exhibitions mainly of adults' culture (Roberts 2006: 161), I propose that one of the future development directions for children's culture museums could, indeed, be an increased involvement of children in the creation and preparation of children's culture museums and exhibitions.

„All grown-ups were once children...“¹ wrote Antoine de Saint-Exupéry in his foreword to his novella “The Little Prince”. The author feared that only a few grown-ups still remember what it felt like to be a child. I believe that children's culture museums will help adults remember what it was like to be a child and children to be a child by placing value on children's cultural heritage.

I drew the most inspiration for writing a Master's thesis on children's culture from Margie I. Mayfield a researcher of children's museums, whose decades-long research is very impressive; as well as Kate Darian-Smith and Carla Pascoe, thanks to whom the first extensive compilation introducing children's culture and childhood heritage, „Children,

¹ Antoine de Saint-Exupéry, „The Little Prince“, 1943, translated by Irene Testot-Ferry 1995.

Childhood and Cultural Heritage“ (2013), has been published. Their belief that we need to discuss the topic and that with the help of the researchers of children’s culture „we explore how children’s cultural heritage may be recognized, represented and received“ (Darian-Smith and Pascoe 2013: 2) has been an important influence in preparing this Master’s thesis.

I would like to express my gratitude to the founders and owners of the Vilnius Toy Museum, Povilas Blaževičius and Indrė Jovaišaitė-Blaževičienė, who shared the story of the creation and development of their museum with me, my colleagues from the Tartu Toy Museum, Triin Vaaro and Helena Grauberg, who helped me in finding the appropriate sources from the museum collections, as well as Ave Viirma and Lehar Kuul, who shared their thoughts about toy museums. I would also like to offer my heartfelt gratitude to Dr Ester Bardone who led me to Darian-Smith and Pascoe, and my supervisor Prof. Kristin Kuutma who opened the door for me to all the further thoughts.

Keywords: toy museum, children’s museum, children’s cultural heritage.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marge Pärnits (sündinud 16.12.1976),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

magistritöö „Mänguasja- ja lastemuuseumid kui laste kultuuripärandi väärtustajad“,

mille juhendaja on professor Kristin Kuutma,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16.05.2017